

Альбій Шудря

# АЛБІ БЕК

Іронічний “журналістський роман”

м. Дніпропетровськ  
ПП “Ліра ЛТД”  
2007 рік

УДК 821.161.2-3  
ББК 84(4УКР)6-44  
Ш 95

Ш95 Шудря А. Л.  
Албі Бек: Іронічний “Журналістський роман”. – Д. ПП “Ліра ЛТД”,  
2007. – 148 с.

ISBN 978-966-383-132-9

УДК 821.161.2-3  
ББК 84(4УКР)6-44

ISBN 978-966-383-132-9

© Шудря А. Л., 2007  
© ПП “Ліра ЛТД”, 2007

## ПРО ЩО ЦЕ

**П**исати такі твори завжди несправедливо по відношенню до інших. По-перше, розповідь про події, учасником яких був не тільки ти сам, але й інші, опосередковано ділить людей на головних та другорядних діючих осіб. І автор навряд чи коли-небудь буде в “масовці”. Автор одразу резервує для себе провідну роль, що не є чесним. Адже він залишає собі почесне місце літописця, а той викладає історію під певним кутом зору. По-друге, автор рідко зважається нищівно трощити себе у своєму ж творі. Тому що ми, як правило, думаємо про себе краще, ніж ми є насправді.

Але, з іншого боку, такі твори стають останнім шансом віддячити долі за те, що кидала нас у ті чи інші обставини. Ця книга є самою спробою знову провести власним життєвим шляхом, нахабно підштовхуючи читача до думки, що він є цікавим, унікальним і в чомусь може стати повчальним.

Що ж до повчальності, то й менторство теж може вбити найкращі устремління. Тому хотілось зберегти у своїй писанині рятівний життєвий гумор. З ним спогади про минуле і бачення майбутнього завжди повертаються до нас з кращого боку. І ще

спочатку я планував накинути на читача мертву петлю з каменем, який потягнув би на дно всіляких душевних копірسانь та роздумів. Однак мушу всіх заспокоїти. Черговий журналіст, який мріяв написати роман, все ж залишився представником своєї професії. Тут не так вже й багато нудної роз'їдаючої рефлексії. Хоча б тому, що це додало б зайві рядки. А для того, хто готував матеріали для радіо, газет та телебачення, відчуття формату залишиться вічним.

Автор також плекає надію, що достатнім приводом для цих "stories", обплутаних реалістичними картинками з життя покоління, став доволі цікавий збіг обставин. Наприклад, я народився у місті Косові на Івано-Франківщині, а виконував миротворчу місію у Косово колишньої Югославії. Коли місцеві албанці почули про це, вони щиро дивувалися. Який же був їх подив, коли вони дізналися, що мене звати Альбій. Бо ж воно, це ім'я, популярне в тих краях. "Щось тут не все так просто!" – щиро дивувались мої знайомі косовари. Так само вже в іншій миротворчій місії – у Грузії. Моє прізвище мало типове мінгрельське звучання. Тут я також був свій. І для офіцерів – арабів моє ім'я теж було своїм. Бо "Альбі" означає "моє серце". Європейці ж вітались зі мною просто: "Албі Бек!" Легендарна фраза Термінатора чудово вписувалась в поняття міжнародного гумору. На урочистих проводах у миротворчих місіях на прощання й потім я завжди вставляв це геніальне мотто "а-ля Голлівуд": "I'll be back!" Повернувся ще, мовляв, мої друзі, не заспокоюйтесь! Це закодоване в моїй долі!

Все ж молодець був мій тато Леонід Васильович, коли на запитання, як назве сина, ошелешив усіх відповіддю: "Альбій". Тату, ти був великий оригінал, і від тебе я успадкував це унікальне надбання – намагатись робити все якось по-своєму! Так, тепер при знайомствах мені доводиться по два рази представлятись, щоб люди змогли розчутити ім'я. Тисячі разів тисячам людей у своєму житті мені доводилось пояснювати, що в Древньому Римі був колись собі такий поет Альбій Тібул. І що ти, тату, дуже захоплювався античною літературою. Тому тепер я той, хто я є.

У кожного свій шлях. Мені пощастило бути в потрібному місці у потрібний час. Я вдячний долі за те, що почав офіцерську службу на Тихоокеанському флоті. Що поїхав до Севастополя

боронити український флот у найважчі для нього часи. Мені пощастило служити в коаліційному прес-центрі КФОР у Косово і на власні очі бачити, що таке НАТО в реальній операції. Я літав з нашою морською піхотою на навчання на самісіньку північ Шотландії і бачив, як вперше на прибережному піску землі Маклеуда український вояк залишив відбиток черевики 43-го розміру. Був у зоні конфлікту поміж Грузією та Абхазією, беручи участь в багатомісячних патрулюваннях ООН. Обставини подарували мені унікальну можливість, про яку добре знають тінейджери, які грають в комп'ютерні ігри. Я мав не одне, а декілька життів. Кожного разу все було по-іншому. І маю підозру, що моя присутність в тій чи іншій частині конфліктуючого світу якимось чином змінювала історію. Наприклад, коли я приїхав до Грузії, там почалась "революція троянд". Завершивши Місію на Кавказі, через рік я привіз в Україну мандарини. Коли я роздав їх своїм друзям, наступного дня у нас одразу почалась "помаранчева революція".

А ще це книга про покоління, в душі якого завжди гримітиме рок-н-рол. Той, хто хоча б раз у житті вивертав до останньої позначки ручку звукового підсилювача, мене одразу зрозуміє і згадає щось своє. Ми ж однакові. Навіть незалежно від того, є чи ні погони із зірками на плечах. До речі, я – поганий солдат. Я не мріяв стати генералом. Я хотів стати... адміралом (це просто жарт, придуманий на випускному курсі училища в той незабутній момент, коли мене несподівано і по збільшеній рознарядці направили на флот).

А взагалі я капітан 1 рангу. Заступник головного редактора газети "Флот України". Військовий журналіст. Учасник бойових дій.

Товариші офіцери, цей утвір написаний в час вільний від виконання службових обов'язків!

## ПАРТІЙНИЙ КВИТОК

**К**артинка з далекого і безтурботного дитинства. Дев'ята година вечора. За вікном шумлять сосни на Міській горі. Тато в нашій найбільшій кімнаті вмовився на дивані. Навпроти – телевізор. Під музичні позивні, що нагадують дружне кумкання жабенят, на екрані з'являється земна куля, яка шалено збільшує розміри. Це сакральний момент – в ефірі інформаційна програма “Время”. Диктор із серйозним виразом обличчя ще не встигає розкрити рота, а в кімнаті вже лунає:

– Генеральний секретар ЦеКа КаПеЕсЕс Леонід Ілліч Брежнєв... Тато щасливо регоче, бо знову вгадав першу фразу. Він завжди це робить з попаданням на 100 відсотків і точно копіює гарно поставлений голос диктора. Тато – справжній гуморист і талановитий імітатор.

Тато працює завідувачим відділом агітації і пропаганди райкому партії. Кожного дня читає партійний мотлох і пише ідеологічно виважені промови для вищого начальства. Тато – комуніст, та ще й керівного складу. Це залишає йому дуже мало часу для того, щоб писати вірші, вистукуючи на друкарській машинці після програми “Время”. Я, відповідно, – син комуніста. Навіть коли слухаю на бобінному магнітофоні групу “Блек Себет”. Коли Тоні

Айоммі викрешує якесь гітарне соло, звуки вриваються в мої вуха ланкою реактивних винищувачів, а потім, неначе підступні черв'ячки, переповзають у мозок. І мені приємно. Ще більше черв'ячків повзе, коли Тоні бере тяжкі, інтервалом у квінту, акорди. А голос Оззі Озборна довершує ідеологічну диверсію. Все, як у їхній пісні: "Революція в думках, діти могили почали марширувати". Але я – не активний бунтар. Я залишаюсь сином партійця.

Через багато років вже в званні капітана 2 рангу я необачно скажу про своє походження німцю Андре Таслеру. Це станеться за пляшкою пива в барі натівського штабу. Німець Таслер раптом змінить вираз обличчя так, ніби йому забракло кисню, і з грубим тевтонським акцентом обматюкає мене зрозумілою нам обом англійською:

– Через таких, як ти, комуністів, страждав мій батько! – закричить він. Від того, щоб не кинутись на мене з кулаками, Таслера стримає ще один любитель пива.

Але це станеться через багато років після того, як програма "Время" вривалась в нашу кімнату з позивними, схожими на кумкання. Вибираючи між професіями рок-музиканта і військового журналіста, я надам перевагу пристойній зарплаті і мундиру. Так мріяла моя мати:

– Подивись на нашого воєнкома: підтягнутий і гроші добрі має. Для чоловіки це дуже гарно – воєнним бути...

Я категорично заявлятиму: "Ні!" А мама тим часом бігтиме або в музичну школу навчати грі на фортепіано чемних дівчаток, або акомпанувати "на півставки" учительському хору.

\* \* \*

У Львівському вищому військово-політичному училищі партійність чигала на всіх, як примара. Ідеологічний дух був у всьому. Наша рота щоразу переходила на стройовий крок, салютуючи пам'ятнику політрукам. Бронзові політпрацівники нависали над плацом, кидаючись в атаку на невидимих фашистів, серед яких, можливо, був і дід Таслера. А ми по команді починали горланити пісню, в якій училищний поет основну увагу

приділив складній політичній ситуації у світі та важливій ролі Варшавського Договору. Так тривало багато місяців. Потім партторг батальйону капітан Потоцький, обличчя якого було завжди трагічно-сумне, почав видирати з наших рядів найдостойніших і вести їх на парткомісію. Звідти наші товариші повертались із загадковим блиском в очах. Спочатку блиск свідчив про вступ кандидатом в члени. Потім – в члени КПРС. Ми знали про сувору відповідність між просуванням партійними сходами і журналістським майбутнім. Комсомольці після випуску з училища до газети не втрапляли. Навіть кандидати в члени вважались ідеологічно незрілими. І таких все більше надсилали кудись на БАМ в одну з багатотиражок доблесних залізничних батальйонів. В училищі майже всі ставали комуністами, хоча б тому, що потрапити в “желдорбат” вважалось образою.

Настав час і мені йти на парткомісію. Ми зайшли до кабінету полковника Шулдана і сіли на стільці. Полковник довго й пильно дивився всім у вічі і нарешті поблажливо вимовив:

– Ну що, прорвались у партію?

Далі вручив партквитки і потряс руку. Для того щоб підкреслити важливість моменту, ще раз виразно ткнув пальцем у червону книжечку:

– Не загубіть!

“Слезы счастья льются на золото погон, голубой вагон нас увозит в дальний гарнизон”. Це щемлячі рядки ще одного училищного полковника-поета. Сльози проливає молода дружина лейтенанта. Рейки зі шпалами тягнуться вдалечінь, де збігаються в одну крапку. Та крапка як символ місця дислокації частини, вказаної на приписі. Серед документів, які в дорозі рекомендується ховати окремо від гаманця, – партійний квиток. Поїздами, літаками одружені й холості лейтенанти мчать до різних куточків Радянського Союзу. Медалісти і випускники з “мохнатими лапами” мчать за кордон у групи військ. Але у всіх ближче до серця – партійні квитки. Можна загубити все, але не цю книжечку. Бо тоді прощай, зламана долею молодість!



\* \* \*

В партійній організації флотильської газети “На страже Родини” офіцери дуже добре знали особисті якості один одного, хоча б тому, що частенько ходили разом рибалити на льоді. Далекосхідна корюшка, запах якої взимку дивним чином нагадує аромат свіжих огірків, була важливим цементуючим фактором колективу. Але на партзборах про корюшку не згадували. Там гаряче дебатували справи службові. Йшла повним ходом перебудова. Всі думали, як кожен повинен “прибавити в роботі”. А в день отримання зарплатні партійці редакції традиційно платили членські внески. Секретар нашої парторганізації капітан 3 рангу Міхєєв збирав їх, ворущачи пишними вусами, як у донського козака, і одночасно вичитуючи матеріали про бойову підготовку флотилії. В партквитку з’являвся штампик. Це свідчило про те, що матеріально партія отримала підтримку. Ритуал займав небагато часу і полегшував гаманець карбованців на десять.

Одного дня, коли я після отримання “получки” бадьоро взявся за клямку кабінету бойової підготовки, гарний настрій раптом затьмарила підозра. Спочатку обережні, а потім дедалі панічніші пошуки в кишенях тужурки партквитка не виявили. Але треба було щось робити...

– Ось мої внески, Вікторе Володимировичу! – якомога радісніше сказав я Міхєєву. Той схвально кивнув, взяв десятку і вніс запис до бланку.

– Давай партквиток...

– А штампика поставити? Забув, але завтра принесу, – збrehав я.

Міхєєв щось осудливо промурмотів про молодих лейтенантів і продовжив вичитувати матеріал.

Ввечері чемодани і всі речі в них були перевірені по декілька разів. З особливою надією я засовував руку в кишені шинелей, тужурок та кітелів. Але з кожною спробою надії віднайти партквиток тьмяніли, як полум’я догорілої свічки. У свідомості, змінюючи одна одну, маячили картинки ситуацій, в яких мав би з’явитись партквиток і те злощасне місце, в якому він спокійно лежав, очікуючи господаря. Однак дива не сталось.

Наступного дня з пригніченим настроєм я чекав, коли секретар згадає про мій партквиток. Але Міхєєв із заклопотаним виглядом сидів за столом, де народжувався матеріал про проблеми бойової підготовки на великому протичовновому кораблі “Одарьонний”. Не згадав про мій священний обов’язок секретар і ще через день.

З думкою про те, що партквиток загубився, змиритися я не міг довго. Час від часу пошуки поновлювались. Однак нічого, окрім перевернутих речей і відчуття повного безсилля і приреченості, вони не давали. Поступово втрата коштовної червоної книжечки відходила в глибини пам’яті. Згадка про неї все рідше спалахувала, немов останні салютні постріли над Кремлівськими вежами.

\* \* \*

Життя брало своє. В редакції було надто багато роботи. Якраз розпочались звітно-виборчі збори в парторганізаціях флотилії. Мій начальник відділу Ванька Яковлев ганяв мене на ті збори за матеріалами, пояснюючи, на що звернути увагу при зборі фактури.

– Знаходиш офіцера, комуніста добросовісного. Уточнюєш, чи нема в екіпажі “зальотів” серед матросів. Розпитуєш, як молодих вчать досвідчені моряки... Зрозумів? Давай, дуй!..

Я з великою заздрістю спостерігав, з якою легкістю та швидкістю у мого начальника народжуються матеріали про передовий досвід парторганізацій. Ванька підпирав підборіддя рукою і, пихкаючи крізь вуса болгарською цигаркою “Інтер”, одним пальцем швиденько гамселив по клавішах друкарської машинки. Поки Ванька думав над наступним реченням, його очі були спрямовані на дверцята шафи навпроти. Через сорок п’ять хвилин голосом досвідченого метра Ванька радісно виголошував:

– Ось я вже й до середини дійшов. Зараз з “гірки” покочуся.

Після того, як з точністю кур’єрського поїзда Ванька долав відстань “з гірки” і ставив крапку після останнього речення, урочисто відчинялись двері шафи. Ванька діставав звідти заго-

товки рибацьких блешень на корюшку і починав їх старанно шліфувати.

– В мене норма – на день одна блешня. А в суботу треба на Меншиков поїхати. Там зараз корюшки – тьма, і зубар йде.

Ванька був добрим начальником. Спостерігаючи за моїми тортурами при написанні матеріалів на теми партійного життя, по-дружньому підбадьорював:

– Не мучся! Що там писати? Знаєш, як мене мій начальник Зиня вчив? Є в блокноті одне прізвище – пишеш замальовку. Є два прізвища – нарис пишеш.

Зиня був вже на пенсії. З Іваном вони ділили секретні рибні місця на вкритій льодом бухті. Колишній військовий журналіст газети “На страже Родины” став жертвою прикрого випадку і був звільнений. Сталось це так. Під час нічного чергування в редакції Зиня добре приклався до пляшки з “шилом”, тобто спиртом. Прокинувся, коли редактор газети вже відчиняв хвіртку і заходив на територію. Поспішаючи доповісти начальнику, Зиня забув витягти з рота цигарку, яка завжди автоматично опинялась в його роті після пробудження. Фатальною виявилась й інша деталь. Вибігаючи на вулицю, Зиня перекинув пляшку із залишками “шила” на свої чорні флотські брюки. Коли Зиня клацнув каблучками, віддаючи редактору честь рукою, він збив цигарку, і від неї брюки спалахнули. Горіли вони красивим блакитним полум’ям. Проте черговий цього не помітив і впевненим голосом доповідав редактору:

– За час вашої відсутності нічого надзвичайного не сталося!

В принципі, всі знали, що Зиня полюбляє випити. Але цей випадок вибачити редактор не міг. Всьому є певна межа. Одного разу Зиня вже “влітав”, коли на нього поскаржилась прибиральниця. Єгорівна жила неподалік редакції в пасторально-бічовському “Шанхаї”. В неї традиційно квартирувались ново-прибулі офіцери. З усіх тільки відповідальний секретар Еммануїл Еммануїлович Шевчук з Чернівців став користуватися такою довірою господині, що вона віддала йому найцінніше в своєму домі – ключі від підвалу. А там зберігались величезні запаси бражки. Ім’я Еммануїла Еммануїловича можна було легко запам’ятати,

зважаючи на те, що він здобув освіту на філософському факультеті університету. Тобто майже Еммануїл Кант, тільки такий, що пішов на офіцерську службу “піджаком” і вирішив тягнути аж до військової пенсії. Та напівграмотна Єгорівна не знала Канта, тому квартиранта називала просто – Мануїл. Цією особливістю якось нахабно вирішили скористатися Зиня зі своїм другом. Коли до “получки” було ще далеко, а випити їм хотілось страшенно, вони придумали зухвалу психологічну операцію. Її метою було заволодіння стратегічними запасами браги в будинку Єгорівни.

Зиня навмисно кривими буквами нашкрябав на клаптику паперу записку “Мануїл, пригости хлопців. Єгорівна”. З цим переконливим документом пішов до Шевчука. Господині в той момент дома не було. Прочитавши послання, відповідальний секретар газети почухав записину і спустився в підвал. Заволодівши цінною рідиною Зиня з товаришем від радості швидко набрались і щасливо заснули на соковитих далекосхідних травах “Шанхаю”.

Коли Єгорівна повернулась додому і Шевчук показав їй записку, обуренню прибиральниці не було меж. Вона одразу наскаржилась редактору. Той прилюдно зробив останнє попередження Зині. Тому після того, як Зиня ненароком мало не вчинив самоспалення, його-таки відправили на пенсію.

Мій начальник Ваня Яковлев теж полюбляв випити. Але в межах норми. Тому шафку навпроти свого столу відкривав ще й з цього приводу. В середині, як у фокусника, з’являлись пляшка горілки і два – три крайці хліба із салом, хоча я впевнено можу сказати, що до цього там були тільки блешні.

– Будеш? – ввічливо запитував Ваня. Отримавши заперечну відповідь, наливав собі грамів сто, випивав і з апетитом закушував.

Я швидко набирався редакційного досвіду. Окрім відсутності партійного квитка, ніщо не могло завадити моєму кар’єрному росту. Коли підходив час платити внески, я із завмиранням серця віддавав гроші і просив почекати зі штампом до наступного дня.

\* \* \*

Я перетворився на слабовільного члена КПРС. Замість того, аби підставити голову під гільйотину партійної принциповості і зізнатись, всіяко намагався відтягнути момент покарання. Випробування совісті ускладнювали обставини. Тому що місяць внески збирав Міхеєв, місяць – заступник секретаря парторганізації. Таким чином вдавалось уникати розплати.

Тим часом в надрах КПРС клекотіло, неначе у вулкані. Продовжували назрівати незворотні зміни. Михайло Горбачов наполегливо “просував перебудову”, а комуністи на місцях намагались її “углубіть”. Партійні збори в редакції перетворювались на гарячі дискусії. Все частіше звучали пропозиції на кшталт: “а чому б нам не почати писати, наприклад, про наркоманів чи проститутток і вплив цих ганебних суспільних явищ на свідомість людей ратної праці?”

Свобода творчості в кабінетах військових журналістів досягала небаченого раніше рівня. Якось спецкор “Бойової вахти” Юрій Тракало вирішив побитись об заклад з моїм начальником Іваном Яковлевим, що на першій сторінці флотської газети з’явиться інформація про те, як Ванька нібито зловив 500 корюшок всього за дві години. Яковлев не повірив. Домовились на ящик коньяку і вдарили по руках. Через два тижні на першій сторінці друкованого органу ТОФ вийшла замітка: “Неофіційний рекорд серед рибалок Советської Гавані встановив військовий журналіст капітан 3 рангу Іван Яковлев. Всього за дві години з двома вудочками в руках він витягнув з ополонки 543 корюшки...” Незабаром після цієї “сенсації” на флотилію у відрядження приїжджав з Владивостока кореспондент “Бойової вахти” Гриша Пасько. В нашій редакції він розповів про розгублення своїх колег, які читали інформацію про рекордсмена Ваньку. Один з них сів в кабінеті з двома вудками, імітуючи підсікання корюшки. Інший знавець зимової рибалки з секундоміром слідкував, щоб учасник експерименту не вибився з графіка. Витримати шалений темп смикання вудками було нелегко. Це породжувало підозри. У Владивостоці теж любили ловити корюшку.

До речі, Гриша Пасько, який з реготом розповідав про цей випадок, через багато років став фігурантом гучного шпигунського скандалу. Його звинуватили в передачі секретних матеріалів японцям. Гриша проводив журналістське розслідування радіаційних забруднень в місці базування ядерних субмарин. Гришу Паська називали шпигуном. Він декілька років провів за ґратами, намагаючись довести своє право як журналіста розповідати про екологічні катастрофи. Напевно, Гриша занадто надихався “повітрям свободи”, яким насолоджувались в ті часи. А якби писав тільки про корюшку, то, можливо, нічого б і не сталося.

\* \* \*

В нашій редакції на чергових звітно-виборчих зборах секретарем парторганізації обрали Сашу Лоскутова, який на той час вже встиг реабілітуватись після “зальоту” в Севастополі. А заступником секретаря став я. Тепер мені вже не доводилось викручуватися при здачі внесків. Їх збір став моїм обов’язком. Тепер в мене були офіційні бланки, штампик і коробка, куди складали гроші. Провина, яка раніше нависала Дамокловим мечем, почала втрачати сенс. Тим більш, що в партії почався “разброд і шатаніє”. Втрата партійного квитка вже не здавалась злочинною недбалістю.

Якось, коли Ванька Яковлев в черговий раз запропонував мені п’ятдесят грамів з шафки, я одразу випив для хоробрості і розповів свою історію. Ванька ще раз перепитав, чи добре я перевірів тужурки, кітелі, шинелі. Потім розказав дві-три життєвих історії з партійної практики. Всі вони закінчувалися однаково – за втратою квитка слідували дуже погані наслідки по службі. А потім виніс резюме:

– Це все місцеві баби. Вони так ловлять за одне місце холостих лейтенантів. Скажи, коли будеш готовий, і ми всиплемо тобі на партзборах.

Однак покаяння не відбулось ні наступного дня, ні через тиждень, ні через місяці.

Редакційний конвеєр не давав змоги перевести дух. І це рятувало від публічної езекуції. Але одного разу наш редак-

тор Владімір Барінов, який дуже болісно переживав розвал компартії, прийшов на службу в дуже добромu настрої. На столі у Барінова на видне місце була покладена газета “Правда”. Передовиця номера закликала комуністів оголоситись і “вийти з окопів”. Керівництво КПРС почало відновлювати втрачені позиції і позбавлялись попутників.

Моя провина знову набрала масштабності.

– Ну що, коли будемо розбиратися з партквитком, хлопче?  
– запитував мене Еммануїл Шевчук, якому я довіряв, бо ми були земляки і навіть внесли моду на українську мову в редакції. Про свою халепу я розповів вже не тільки йому і Ваньці, але й багатьом іншим. Проте всі по-джентльменськи мовчали і чекали на моє каяття.

А потім по телебаченню почали безперервно транслявати “Лебедине озеро”. До влади прийшли “гекачепісти”. До нашого анклаву цивілізації на узбережжі Татарської протоки доходила не вся інформація. Мені якраз випало чергувати і в нашій “конурі”, чи то пак рубці чергового, де я напружено крутив ручки радіо, намагаючись зловити радіостанцію “Маяк”. За цим заняттям мене застав редактор Барінов.

– Що слухаєте?

– “Маяк”, товаришу капітан 2 рангу!

– Це не та радіостанція, – осудливо закивав головою редактор. Але його мало непокоїла думка окремого комуніста. Барінов пішов читати свіжий номер “Правди”, щоб вибрати матеріал на передрук в нашій газеті і правильно поінформувати одразу всіх комуністів флотилії.

“Гекачепісти”, як відомо, програли. Барінов теж, тому що його оголосили мало не головним заколотником місцевого рівня. В політвідділі штабу почали видавати картки партобліку. В колишньому ідеологічному чистилищі флотилії всі перебували в заціпенінні. Тільки декілька моїх ровесників – випускників Київського політучилища жваво обговорювали перспективи:

– Ми тут вирішили вступати в компартію Руцького, давай пиши заяву! – весело запропонував хтось.

– З мене вистачить. Ніяких партквитків, – без ентузіазму відповів я. Це було відверто. Я знав, що тепер ніхто й ніколи не

затягне мене в будь-яку партію, навіть якщо це буде партія любителів рок-музики...

До речі, якщо хтось так і не зрозумів, для мене так і залишилось загадкою, де я міг "посіяти" партійний документ.

\* \* \*

– You fucking communists! You put my father to jail!\* – кричав капітан Андре Таслер, майже виплигуючи із свого рябого, в тисячі дрібних крапочок німецького камуфляжу.

Ховарт, цивільний дядечко з добрим обличчям в окулярах з британського Міноборони, ледве стримував його. Таслер добряче хильнув пива і відвів очі вбік. Ховарт покрутив пальцем біля скроні. Це була його остання дипломатична спроба зняти напругу.

Мені було ніяково в цей момент у барі натівського штабу в Косово. Хотілось виправдатись, розказати про свого батька. Про те, що його життя було великим компромісом. Що компроміс, як на те пішло, був необхідністю і в моєму житті. А взагалі – ми нормальні! Ми – не ортодоксальні партійці! Але слів не було. І вечір здавався безнадійно зіпсованим.

Я брів акуратними вуличками контейнерного містечка натівського штабу. За колючим дротом вдалині блимали вогні нічної Пріштіни. Вартовий угорець поблизу центральної брами неквапливо прогулювався, звисивши лікті на "калашніков"... Раптом безглузда, але в той момент напрочуд рятівна, ідея виплила на перший план, як з'являється на екрані назва голлівудського фільму, обіцяючи гарний сюжет. Я подумав: "А що якби Тоні Айоммі з "Блек Себет" загравав на своїй гітарі позивні програми "Время"? Тяжкими співзвуччями, в квінту, щоб аж пробрало до середини! От був би прикол!"

Була, здається, дев'ята вечора за місцевим часом.

---

\* Ви – гробані комуністи! Ви запхали мого батька до в'язниці! (англ.).



## РОК-Н-РОЛ

**Н**авіть не знаю, коли це почалося... Можливо, ще в п'ятирічному віці, коли безтурботно засипаючи на своєму ліжку, крізь подушку чув ревіння гітар групи "Блек Себет". Неймовірно на ті часи музику на першому поверсі слухав мій дядько Олег. В нього був магнітофон "Дніпро". Одного вечора забойна пісня "Iron Man", що розпочинається скриплячим голосом металевого монстра, прозвучала разів двадцять підряд.

Центром Всесвіту був Косів, оточений карпатськими горами. В цьому краю живуть гуцули, які в дитячій уяві асоціювались з тисячами файно вбраних мешканців гірських сіл. На церковне свято Івана мешканці гір галасливими хвилями накочувались на вулиці. Святкуючі поважного віку гордо носили кептарі і капелюхи з перами. Діти бавились м'ячиками на довгій гумці, прив'язаній до пальця. І всі лизали "льоди", тобто морозиво. На базарі тоді ще запросто можна було почути дрімбу. Якесь бабця, сидючи на лавці і заплющивши очі, як медитуючий тибетський монах, безперервно видобувала звуки, які дрижали в повітрі. Зараз такі інструменти сприймаються майже як містичні шаманські знаряддя. А тоді цієї екзотики було стільки, що на неї ніхто

не звертав уваги. Бо дрімба є дрімба. А автобус типу “ПАЗ”, на-  
тужно завиваючи на гірських дорогах, завжди привезе з села  
Верхній Березів до міста стільки людей з бесагами, скільки за-  
хочуть поїхати, а не скільки буде вільного місця.

Був ще один яскравий образ гуцула, який знайшов втілен-  
ня на вивісці кафе “Трембіта”. Мешканець Карпат там завмер в  
гордій поставі, а трембіта стирчала грізно, як 100-мм протитан-  
кова гармата. Гори були чудесного смарагдового кольору, со-  
рочка гуцула білосніжно-біла. А постолі класично стирчали в  
різні боки загнутими носками. З кафе вечорами вивалювались  
щасливі відвідувачі з розчервонілими обличчями. Там завжди  
можна було попити коломийського пива.

Але гуцули грали не тільки на трембітах. Знайшлися люди,  
які вирішили, що електрогітара з фузом – це теж файний звук.  
І він повинен-таки трохи струснути зі стін районного Будинку  
культури наочну агітацію в акуратних дерев'яних рамках з гу-  
цульською різьбою. Світ колись поглинула “бітломанія”. Косів  
став жертвою “гуцуломанії”.

На жаль, мені не пощастило чути перших виступів групи  
“Гуцули”. Тоді я був ще замалий вештатись “забавами” у “райбу-  
ді”. А про ці концерти розповідали мало не легенди. Музиканти  
грали пісні “Deer Purple”, “Black Sabbath”, замінюючи оригіналь-  
ні тексти на свої. Тому, наприклад, шалений “Параноїд”, в якому  
четвірка з англійського індустріалізованого Бірмінгема вивела  
не всім зрозумілий образ психічно хворої людини, набував міс-  
цевого колориту:

*Ішов гуцул з полонини,  
Схотів води пити.  
Залетіла муха в гачі –  
Мусів сі топити.*

Безперечним лідером групи вважався гітарист Геба. Цей дя-  
дечко з бородою і кругленьким черевцем йшов до слави давно  
протореним шляхом. Закривався на довгі дні в кімнаті з гітарою  
і магнітофоном і невтомно копіював партії визнаних гітаристів.

– Геба, та ти вже граєш, як Блекмор! – захоплено відсипали  
компліменти шанувальники.

– Та що тут грати. Тут собі на грифі пальцями перебираєш, і файно звучит! – скромно відповідав Геба і негайно ілюстрував процес народження “соляка” партією з “Highway Star”. Тої самої, де фендер стратокастер дає прочуханки музичній класиці. Шанувальники ще більше тамували подих...

Геба був не тільки гітаристом, але й розповсюджувачем музики. Фірмовий диск, надісланий родичами з Канади чи Німеччини, коштував великі гроші. Тому більшим попитом користувались бобіни із магнітофонними записами. Мій дядько Олег став не тільки постійним покупцем таких “рекордз”, але й одвічним опонентом Геби в музичних дискусіях. Новини про поп-музику регулярно доносили лише радіохвилі мюнхенської радіостанції “Еуропа Лібера” на румунській мові, а з офіційних радянських видань інколи повідомляв журнал “Ровесник”. Однак співрозмовники знаходили безліч тем для диспутів. Говорили про нові альбоми, переходи музикантів з групи в групу. У зміст пісень вникали. Тоді слухали музику не так, як у сучасну еру MTV. Тоді дослуховувались до дрібниць. Знавці до ноти пам’ятали партії кожного інструмента та вокалу. Обличчя починали сяяти, як у набожних прихожан під час церковної служби, коли доходило до найбільш улюблених фрагментів. І полеміка про те, яка гітара звучить смачніше – “фендер” чи “гібсон”, ніколи не могла остаточно завершитись. До цього завжди додавались розсуди на хіпівсько-філософські теми. Це було так захоплююче! Врешті-решт мій дядько Олег почав співати з “Гуцулами”. І це можна було передбачити.

Хіба міг і я залишитись байдужим до рок-н-ролу?

Якось мені, ще школяру, пощастило навіть проїхатись в “Жигулях” разом з іншим натхненником творчості “Гуцулів” бас-гітаристом Славком Корищуком. І тоді я почув, як народжуються пісні.

– Вчора зібрались на репетицію, а світло пропало в усьому Косові, – хриплуватим голосом розповідав чимось схожий на гітариста “ZZ top” бородатий Корищук, об’їжджаючи ями на дорозі.

– Та ти шо, Славку? Не було репетиції?

– Та нє, не грали. Але зато я придумав нову пісню.

– ???

– Пісня називається “Лампочка Ілліча”.

\* \* \*

Бог велів мені стати клавішником. Я ж чесно відходив до музичної школи за класом фортепіано. Нудьгуюче ф-но “Україна”, на якому мені раніше рекомендувалось грати як мінімум години зо дві на день, тепер не знало перепочинку. Замість етюдів радянських та зарубіжних композиторів інструмент почав видавати те, що було завчено за допомогою бобінного магнітофона. Горе сусідам! Але я досягав прогресу і осягнув багато чого такого, чого не давали в музичній школі. Виявляється, можна імпровізувати. А якщо замість звичних акордів подвоїти мелодію з інтервалом у квінту, фортепіано грізно ревітиме, як справжній хард-роковий інструмент. Через записи чужа для радянської молоді музична зараза поступово обживалась у хаті. Вона безжалісно затягувала в ідеологічне багно відмінника навчання і активного спортсмена.

\* \* \*

Перша наша “банда” називалась “Група продовженого дня”, що безпомилково вказувало на шкільні корені творчості. На гітарі грав Славко Сусак-Чорний (бо брюнет), співав Славко Сусак-Рижий (бо відповідний колір волосся). Гітаристу Славку-Чорному дуже хотілося, щоб ми грали “Каліфорнію”. Це тому, що її вже мали в репертуарі “Гуцули” і в них пісня кльово виходила. І ще Славко вже вивчив гітарне соло, а то вже півсправи. Славко-Рижий, як мені здалося, в своєму житті співав хіба що колядки під хатами сусідів на Смодному. Але він був хлопцем модним, слухав все “найостанніше”, дуже хотів популярності. Басист Ігор Бойко спеціалізувався на весільних піснях. Спортсмен Ігор Дзюник мав багато енергії і з однаковим ентузіазмом та радісним виразом обличчя відстукував на барабанах все, що завгодно, лише б пограти у “банді”.

Але ми хотіли грати рок. Тому незабаром в пустуючому кінозалі школи з динаміків почалось вичавлювання щось дуже схо-

жого на "Black Night" групи "Deep Purple". Коли інструментальна частина була доведена до впізнання невмирущого хіта, почали вирішувати з вокалом.

Славко Рижий, наш вокаліст, був впевнений, що після погарчика горілки в "каптьорці" йому буде не соромно замахнутись навіть на лаври Єна Гілана. Ігор Бойко теж рвався до мікрофона. Бо на бас-гітарі свою партію все ніяк не міг зіграти правильно, а за звичкою переходив на весільний "гумца-гумца". Зрештою партію басу успішно повів я на нижньому мануалі електроргану. Тоді Ігор показав, як він у своїй чорній шкіряній куртці може ефектно вигнутись з гітарою і, задерши голову, кричати в мікрофон. Ми спробували цей варіант. У Бойка несподівано для всіх прорізався мужній хриплий голос, яким він на одній ноті і чомусь із виразним німецьким акцентом викрикував невідомі йому англійські слова. Це було схоже на вилазку німецьких реваншистів, яких у ті роки час від часу таврували у телепередачі "Международная панорама". Замість приспіву Бойко волав в мою сторону: "На нижніх, на нижніх давай!" і страшно ворухив пальцями на грифі, зображаючи з себе віртуоза-басіста. Ми просто вмирали від сміху. Але знаєте, якийсь особливий драйв у цьому виконанні був! Ми ж не знали, що на десятиліття випередили німецьку групу "Рамштайн"! Проте співати довірили все ж Сусаку Рижому. Бо ми не хотіли починати зі сварок.

\* \* \*

Перед першим концертом всіх моїх друзів тіпало. Вони дуже боялися оганьбитись перед всією школою. Особливо не переймався лише я – мав досвід музичної школи. Адже навіть тоді, коли граєш ще "Веселого пастушка" в підготовчій групі, доводиться здавати академконцерти. А чесно вам скажу, що академконцерт – це вам не жарти! Це дуже серйозна психологічна школа музиканта. Коли тебе, одягненого в білу сорочку зі страшенно незручним тугим комірцем, періодично виштовхують на сцену, і ти з сумом думаєш про футбольний матч на березі річки та безкінечні забави в ковбоїв та індіанців, – ти не просто жал-

куєш за втраченим дитинством. Ти розумієш, що воно ж дуже тяжке, це життя музиканта!

Проте хлопці хвилювались лише до моменту, поки крадькома не випили горілки.

– Ну шо, пішли? – сказав Сусак Чорний, і ми гордо пірнули в натовп, прямуючи до сцени з інструментами. Сусак Рижий чомусь поставив поряд із собою відро. Потім стало зрозуміло для чого: там була захована пляшка. Славко час від часу нібито водичкою, а насправді горілкою, змочував собі горло, створюючи звичний для себе настрій “весілля”. І концерт пішов “на ура”.

Наша головна підсилювальна установка “Мінор” вивергала стільки “моці”, що на заводі-виробнику про такі можливості своєї продукції ніколи й не підозрювали. Дерев’яно-середніх звукових частот додавали підсилювачі типу “Кінап”, які ми напередодні нелегально повитягали з кінобудки. Словом, велкам ту зе хотел “Каліфорнія”! Рядки з учнівського зошита перетворились в потужну енергію. Там, у серці Гуцульщини, серед мальовничих зелених Карпат все гриміло, дрижало і танцювало в рваному синкопованому ритмі. Це зовсім не було схоже на традиційну “гуцулку”, будьте певні!

Поки школа стогнала від захвату, постать директора Ярослава Гушмана декілька разів тривожно промайнула на вході. Але поява директора теж була свідченням нашої слави. Ярослав Васильович був вельми задоволений, що з організацією дозвілля в школі тепер проблем не буде, і висловив подяку коротким словом: “Молодці!”

Окрилені успіхом, через тиждень ми зважились на ще один виступ. Але він виявився провальним. Підсилювач постійно барахлив, а Славко-Рижий не попадав словами в ритм. Красуні-старшокласниці нахабно заявили, що наша музика псує дискотеку. Ми дуже образились. Потім з динаміків зазвучав магнітофонний запис італійця Пупо. Щось на кшталт: “Джелато ал чоколато”. Красуні радісно кинулись танцювати під “чукуляду”. А наша група померла. Свій електроорган “Естрадін” я разом з іншими музикантами-невдахами виніс на плечах, як труну.

\* \* \*

Через рік я познайомився з Володею Петрівим, який колись грав на гітарі і був якимось чином пов'язаний з першою панк-групою Косова. Причетність до брутального британського музичного стилю не відображалась на Володі. Він був скромним і мовчазним. І любив швидше блюзову музику, ніж панковські акорди. Просто в житті деколи доводиться викрешувати з гітари не те, що любиш. Так, здається, до цього було саме з ним.

– Ти гадаєш, це нормальне соло? Щось я не впевнений, – нерішуче вимовляв Володя, коли завершувався наш черговий музичний сейшн.

– Ні, ти ж класний гітарист! – не вгамовувався я.

Тоді Володя виголошував свою улюблену фразу:

– Та я знаю...

Ці слова з певною інтонацією в Косові можуть означати тільки одне – глибокі сумніви. А як же не сумніватись? Зазвучати фірмово можна тільки з добрими "апаратами". Тобто з потужним і гарним звуком, від якого мурашки біжать по спині і знаного як "моща"!

\* \* \*

Доля зглянулась над нами. Незабаром до нас докотилися чутки про сільський клуб у Смодному. Там заправляв справжній газда Юрович. Завклубом стягнув до свого закладу гори підсилювальної апаратури. З таким арсеналом можна було спробувати грати справжній рок. Проблема була тільки в тому, що рок Юрович не любив. Тому свої підступні плани ми замаскували під наміри чемних міських хлопців співати весільний хіт "Обручальное кольцо", пісняки Юрія Антонова та інших радянських естрадовців.

В цей час наша майбутня група вже мала повний склад. На бас-гітарі мав грати Сашко на прізвисько Молдаван. На барабанах – Славко, чи просто Адам. Хлопці були студентами нашої художньої "бурси" чи, якщо офіційно, технікуму народно-художніх промислів. Тут готували майстрів, навчаючи їх премудростям живопису, скульптури, умудряючись переплавляти канони

класики в традиції гуцульського мистецтва – різьби по дереву, килимарства, кераміки, оздоблення шкіри. “Бурса” цілком за-служено вважалась унікальним навчальним закладом. Вона за-безпечувала безпрецедентну кількість художників на загальну кількість населення міста. Це був і дуже прогресивний за моло-діжним духом заклад. Сюди їхали вчитися з усієї України. Вони привносили в Косів щось своє. Молдаван і Адам були з інших міст, ну а Володя, котрий, до речі, закінчив той самий технікум, то наш, косівський.

– Це добре, що ви прийшли. Є апарати, а нема кому грати! Хочу вас попередити, що музиканти мені потрібні добрі. Щоб грали щось нормальне, побільше гарної естради. “Рускую” тре-ба грати! – по-діловому зустрів нас Юрович.

Він якраз виводив на папері назву кінострічки, яку у клу-бі мали показати увечері. Фільм був радянський і на історичну тему. В ньому розповідалось про повоєнні часи, коли в карпат-ських лісах ще сиділи бандерівці, а енкаведисти намагались їх звідти викурити. Не пам’ятаю назву того кіно, але ніколи не за-буду, якою фразою Юрович вирішив заманити глядачів на се-анс. Під назвою, літера за літерою з’явився інтригуючий анонс: “Це фільм про бандитів, які вбивали наших людей”. Нам так і не довелось дізнатись, якій із воюючих сторін співчував завклуб. Завершивши з рекламою, господар сільського клубу задоволе-но, як людина, що виконала головну справу дня, потер руки.

– Юрович, тут кращі музиканти Косова, – обірвав тишу ве-селун Сашко Молдаван. Ну а Володя, як завжди, багатозначно промовчав.

– Ну і вперьод. Молодь на танці забезпечу! – розплився в посмішці Юрович, уявляючи розквіт клубу, натовпи дівчат та хлопців, яких він один за одним “обіلعусь”. Юрович завжди го-ворив полум’яно. При цьому він не витягував з рота сплющеної “Ватри”. Цигарка прилипала до нижньої губи, рухаючись в такт розмові, як паличка диригента.

Завклуб раптом згадав важливий момент і суворо попере-див:

– На сцені не курити! Найдю скурочки, руки повідриваю і по-виганяю всіх... курва мать!



В темному залі над сценою спалахнуло світло. Ми повитягали підсилювачі і приєднали дроти. З динаміків почулось перше бумкання, яке знаменувало сходження на небосхил рок-музики нових “зірок”. Юрович робив вигляд, ніби йому зовсім байдуже, що буде далі. Насправді його меткі очі сліdkували за кожним рухом. Юрович був хитрим газдою, якого важко надурити, в тому числі в справах організації сільського дозвілля. Тому перше, що ми запропонували, було варіантом джазу і рок-н-ролу. За цю полегшену імпровізацію мені не було б соромно й перед славними авторами – тріо “Емерсон, Лейк і Палмер”. Фортепіанне соло давно міцно “сиділо” в моїх пальцях. Тому за клавішами я відчував себе як король бугі-вугі.

Коли замовк останній акорд, Юрович радісно сплеснув в долоні і урочисто вимовив:

– Ну шо, в добру путь! Але не забувайте про “руську”.

Ми переможно переглянулись. Нам довірили ключі від культосвітнього закладу. Вже в останній момент, взявшись за клямку дверей, Юрович по-газдівськи дав ще одну важливу настанову:

– Гітару на фуз не включати, бо це рве динаміки!

Юровича ми обманули. Фуз було одразу ввімкнено, і під дахом смоднянського клубу на довгі місяці залунали хард-рокові рифи. Між іншим, без доброго звуку гітари рок-музики просто не може бути. Ніякі клавішні не замінять густого ревучого гітарного звучання. Той, хто здатен затиснути дві струни, щоб викресати справді драйвовий супровід, той, хто не хоче весь час по-взати по грифу зі стандартними пісняковськими баре-акордами, знає, як це має бути насправді.

\* \* \*

В ті гарні часи я ще й працював інструктором з туризму на турбазі “Карпатські Зорі”. Але навіть безперервні екскурсії та походи далекими полонинами з табунами туристів не могли завадити рок-н-ролу. Якось взимку всім інструкторам довелося допізна працювати далеко в Карпатах – ми облаштовували одну із старих гуцульських хат під похідну стоянку. Пилили

дошки, збивали туристичні столи й ліжка. Робота затягнулась до вечора. А на мене чекала репетиція! І я попрощався з “колегами-інструкторами”, які перед ночівлею в горах вирішили приготувати розкішну вечерю з плавним переходом в п’янку. Попрощався і пішов-почалапав по снігу через гірські хребти до Косова. Шуміли смереки. Десь вдалині в темноті завивав чи то собака, чи то вовк. До клубу в Смодному виходило напевно кілометрів зо двадцять. Щоб звеселити і підбадьорити себе, наспівував щось з “Блек Себет”. Нарешті ліс закінчився. З’явилися хати. Якийсь вуйко злякано виглянув у двері. В Карпатах не звикли до таких співів серед ночі.

\* \* \*

Ми хотіли грати не тільки готові пісні, але й свої. Якось в муках творчості народився і утвір під назвою “Пам’ятник”. На це надихнув басистий голос Філа Лінота з “Thin Lizzy”. В фронтмені цієї групи я вгледів, як мені тоді задавалося, свій виграшний голосовий діапазон. А слова... Слова були доволі абстрактні – про якісь складнощі в житті, коли навіть вигляд пам’ятника навіває чорний депресняк:

*Пам’ятник дурний, тупий  
Збоку все стояв  
Та насміхавсь весь час.*

Хто б міг міг подумати, що це – ідеологічна “диверсія”! Це мало бути просто трохи загадково, трохи інтригуюче, щоб сподобатися публіці. Зате пильні товариші з пильних органів розцінили по-іншому. Після одного концерту довелося давати пояснення про те, що ж то за пам’ятник. Бачите, комусь здалося, що то пісня про монумент на Братській могилі солдатів! А можливо, навіть натяк на посмішечку вилитого з бронзи вождя революції! То чому ж тоді у вас він дурний-тупий? Фантазія в цих органах завжди якась збочена. “Ви кого мали на увазі? Уважніше, уважніше... Це ж ідеологічна робота!”

Та якщо чесно, виразні натяки від чатових державного устрою тоді хвилювали мало. Я навіть не уявляв, якими непри-

ємностями мій рок-н-рол загрожував моєму батьку. Той працював в райкомі партії, бо хотів отримати на сім'ю квартиру.

\* \* \*

Ми грали багато хітів. Але найбільше задоволення отримували від своїх речей. Однією з таких композицій була до-вжелецька і меланхолійна композиція, в якій вокал нашого барабанщика Адама ширяв над залом, як птах. Композиція називалась "Papa don't take no mess". Про що назва – ми й самі не знали. Фразу Адам почув по радіо "Еуропа Лібера". Вона йому запала до пам'яті, як саме враження від прослуховування мало-відомої авангардної групи. Коли ми на Смодному почали бриньчати щось своє, намацуючи класні гармонії, в кульмінаційний момент всі відчули, що ось тут вже має прорватися й вокал. Першою-ліпшою фразою, яка прийшла на згадку Адаму, звичайно була "Papa don't take no mess". Так все й пішло. Так деколи народжувалися пісні. В цій непередбачуваності й полягає найбільша принада рок-музики. Тому що вона, як стихія, як повинь на річці Рибниці, що перетворюється на могутній каламутний потік і рушить все на шляху, швидко несучи величезні дерева, немов тріски. А людей, що стоять на березі і спостерігають за безумством природи, в цей час муляє одна думка: "То це знову може позносити мости! Тоді з Москалівки до центра Косова – тільки в об'їзд! Треба буде добре крутити педалі ровера..."

\* \* \*

Згодом після тривалих коливань до нас вирішив приєднатися мій дядько Олег. Його спонтанні вокальні вправи під гучно ввімкнений магнітофон все ж потребували якогось виходу. Для нас прихід Олега став радістю. Адже Олег співав з "Гуцулами" в період їх розквіту. Не дивно, що в нашому репертуарі одразу з'явились декілька пісень з "Black Sabbath". З цими здобутками ми готувались до виступу в санаторній школі, де лікувалась і навчалась молодь з різних міст України.

– Хлопці, все буде добре! Апарати є, тільки на фуз не включати, бо я вже не маю запасних динаміків! Коли ви останній раз

на концерті у Кутах виступали, один вуйко в залі від вашого звуку аж обісцявся. Ви краще грайте “руські” пісні – “Маліновку” чого не чути? – повчав наш “менеджер” Юрович.

З Юровичем ми продовжували спілкуватися дипломатично: обіцяли виправитися і продовжували грати своє. На виступ в школі ми вирішили представити все, що в нас є, у найкращому вигляді. Адже туди мало прийти багато косівських хлопців. А вони потім розповідатимуть друзям, що найкраща група – це ми, звичайно...

...І от сцена, на якій вже височіють, як бетонні укріплення лінії Манергейма, звукові колонки. Все обплутане шнурами. Вони, як тенети павука, тягнуться до підсилювачів, потім з’єднуються з електророзетками. З тих розеток все дивним чином зводиться до одного товстого дроту, увімкненого у 220 В.

– Раз, раз, раз, – Олег перевіряє мікрофон і прискіпливо витягує звук на ревербераторі, аж поки замість “дешевого відлуння” з повтором кожного слова не отримує свій улюблений акустичний “коридор”.

Мої пальці звично клацають кнопки тембрів електрооргану. Інструмент давно став рідним, і знайти щось на кшталт звучання “Хаммонда” вже не проблема. Містере Джоне Лорде, ви сьогодні б краще перепочили! Сьогодні граємо ми!

Ліва рука зосередженого Володі, від якого завжди залежить чи не половина успіху, вже схопила на грифі квінтове співзвуччя. Адам барабанными паличками почав відраховувати останні секунди перед штормом. Володя вдаряє медіатором по струнах. Зал наповнює тріумфальне гарчання гітари. І гудіння басу. І злегка крижаний звук клавішних. І “бочка” ударних доповнюється розсипом інших барабанів. Над інструменталом, що наповнив зал щільним шаром потужного звуку, здіймається голос... Якесь дівчина перед сценою спочатку збентежено кліпає очима. А потім ці очі вже випромінюють енергію, яку ми через підсилювачі безперервно, хвиля за хвилиною, знову звалюємо вниз до публіки. Це рок-концерт! Зал після останнього акорду вибухає радісним свистом і вереском. Шоу буде вдалим!

Ми довго не вагались і ввалили ще одну пісню. Прозвучала вона секунд десять. Потім все зненацька обірвалось. Настала

майже могильна тиша, в якій за своєю спиною я почув загрозливі кроки по сцені. До заанімілого мікрофону вийшла постать в білому халаті. Це був головний лікар санаторної школи. В руці він гидливо, неначе придушену зміюку, тримав товстого шнура з штепселем.

– Ви що, дикі? Що за крики, свист? – гнівно виховував зал чоловік, який в прямому і переносному смислі знеструмив наш виступ. За одну мить з небес всіх було повернуто на не менш щасливу радянську Гуцульщину, де молодь повинна змістовно і культурно проводити вільний час.

– Ви тут в зоопарку, чи що? – не вгамовувався головний лікар. – Хочете підтримати музикантів, то ляпайте в долоні!

Зал, що зачав тяжку образу, ніби відхлинув назад, як морська хвиля. А потім несподівано накотився шаленими оплесками. Щирішого протесту, здавалось, годі й придумати.

Лікар зняковів і зник. А ми, окрилені, знову грали хард-рок. І дарма, що не для всіх цей стиль був найулюбленішим. Якесь зачарована розкутою атмосферою слухачка, наприклад, увесь час кричала: “Аве лав із елайв! Аве лав із елайв!” Це були рядки з приспіву пісні. В перекладі – “Наша любов – жива!”. Дівчина дуже хотіла почути хіта з репертуару доволі легковажної, як на наш погляд, групи “Смокі”. Точніше, дуєта Кріса Нормана і Сюзі Кватро. А ми й далі грали “Сабат” і “Парпл”. І дівчина радісно витанцювувала в колі подруг. “Смокі” так і не прозвучали. Тому що ми це не грали. Тому що це – не наш стиль. І справа навіть не в тому, що “рве динаміки”, а що ні. А в тому, хто насправді ти є на сцені...

\* \* \*

Коли за іронією долі я опинився у військовому політехнічному училищі, від рок-музики мене надійно відділили КПП і бетонна огорожа з акуратно вмурованими шматочками битого скла по периметру престижного військового вузу. Але я весь час малював на полях свого особистого щоденника гітари – і фендери, і гібсони. Зі мною залишались спогади про минуле. Маршируючи в строї повз старовинні похмури навчальні корпуси, якимось поба-

чив я поштаря нашої роти. Поштар привітно махнув мені рукою, і це означало, що для мене є лист. На конверті в графі "зворотна адреса" було розмашисто виписано Саша Молдаван.

На аркуші з учнівського зошита в кліточку були новини від моїх друзів.

*How do you do?*

*З привітом до тебе Молдаван (bass guitar) і Адам (drums). Ми ледве перенесли тяжку душевну травму, коли ти зник з Косова. Але вже трохи відійшли. Останню нашу рок-групу в "бурсі" розігнали під час запису нового альбому (за браком коштів – найдешевшого, концертного варіанту). Як завжди втрутилася дирекція і майже переконала нас, що рок – то "ідеологічна диверсія проти радянської молоді". Пишу "майже переконала", тому що на Адама все ж щось сильно подіяло. Він після всього, що сталося, хоче одружу... Як правильно пишеться в цьому випадку слово "одружується"? Бо я "без руля" в цьому...*

*Але ясно одне, що агітація таки впливає. Хоча й не на всіх. Бо, наприклад, я – не "радянська молодь", а молдавський підданий. Тому в мене все по-старому. Я продовжую свою музикальну кар'єру і навіть міняю групи, як Френк Заппа, шукаючи оптимальний варіант. Запросили мене нещодавно й на Смодне, де серед інших грав Дзюник, відомий тобі ще зі школи. Там ми просиділи на репетиціях неповний, але дуже творчий місяць. Навіть альбом записали (знову ж таки за браком коштів – концертний варіант). Свисти в залі видавали двоє наших фанатів. А потім Юрович знайшов на сцені "скурочки". Що далі – неважко здогадатися.*

*В підвалі твого будинку створено акціонерне товариство "Геркулес ші Макензі", де керує теж відомий тобі косівський любитель культуризму з американським прізвиськом. В спортзалі завжди аншлаги. Займаються всі! І навіть мій однокурсник Француз, який грав на саксі, продав інструмент і купив штангу. От до чого доводить спорт!*

*Пиши про себе. Як ти там, що там, як годують?*

*Good Bye,  
Moldovan & Adam*

## РЕЗОНАТОР

**У** Львівському вищому військово-політичному училищі в андроповсько-черненковсько-горбачовські 80-ті роки основну масу курсантів складали “балалаєчники”. Якщо ж офіційно, то це факультет культпросвітроботи. Альтернативою їм були “мурзилки” – факультет журналістики. “Мурзилки” підсміювались над “балалаєчниками”. І навпаки. Нас потішало пристрасне бажання “капеерівців” вже в училищі ходити в офіцерських шитих хромових чоботях та фуражках. Майбутні журналісти презирливо ржали над суто військовими замашками та прямолінійністю. Була навіть “підколка” така: “Ти що, “капеерівець”, чи що?” Ну а нас вони називали придуркуватими письменниками.

Втім, незважаючи на інтелігентський снобізм, журналісти залишались продуктом тієї ж військової системи. І кожен був би не проти змінити курсантські чоботи на хромові. Бо в ютових тяжких чоботях, чалапаючи незграбною важкою ногою, сам собі нагадуєш середньовічного ландскнехта. А коли ти ще повний енергії хлопак, хочеться не чалапати, а літати над землею.

Отже, ми співіснували мирно. Навіть більше, наша вперше сформована за експериментальним змішаним принципом

10-та рота давала унікальну можливість зазирнути один одному у внутрішній світ. Ми вгледіли там, що представники протилежного клану не такі вже й погані хлопці. Окрім всіляких нарядів, парадів та польових виходів ми згуртовувались також на курсах художньої самодіяльності. Наші поети та їх танцюристи й хористи породжували неповторний творчий симбіоз, здатний розчулити до сліз полковників зі штабу.

Я хоча й навчався журналістиці, але й також добре грав на фортепіано. Колись відходив до музичної школи. Потім грав у рок-групі. З тих часів отримав вміння грати не тільки по нотах, але й, так би мовити, “на слух”.

\* \* \*

Ще й досі, навідуючись до рідного Косова, доводиться чути від своїх ровесників з Гуцулії – вже солідних і в більшості своїй огрядних від розміреного життя і звичної тихої вечере під телевізор, спогади про той блюз. Той шедевр імпровізації наповнив геніальною простотою одну фразу:

– М’есо сі збавит, якщо не покласти його до холодильника...

Ці слова як символ нетлінної поп-слави районного масштабу. Ми тоді проводили дискотеки в Будинку піонерів. Були нерозлийвода друзі і хотіли піднятися в променях слави над провінційним життям. Кожна дискотека була для нас, як для якоїсь “мегазірки” виступ десь на Медісон Сквеар Гарден. Коля Федорук сидів на ручках мікшера, натхненно чаклюючи над звуком. Олег Острук розігрівав публіку жартами. Ну а я розповідав про групи. Тоді було модно розбавляти танці всілякими балачками про стилі, музикантів та нові альбоми. І от одного разу ми заглибилися в таку безмежну тему, як блюз, і вирішили продемонструвати таїнство імпровізації. В кульмінаційний момент дискотеки я всівся за ф-но. В оточенні натовпу, що охоче сприймав кожну спробу себе звеселити, почав переливати клавішами. Це був блюз в соль-мінорі, тональності, в якій я міг грати навіть із заплющеними очима і при цьому ще й ефектно вибрикувати ногами, як це роблять віртуози рок-н-рольщики. “М’есо сі збавит...”



– натхненно заспівав я. Хоча то вже був ніби хтось інший – такий собі “поп-стар”, звичний до фанатуючої публіки. Пісня настільки розчулено розповідала про гастрономічні проблеми рядками гуцульського блюзу, що в місцевому хіт-параді народної пам’яті я завоював собі “намбер уан” на десятиліття. Наразі мені досі нагадують про “м’єсо” в соль-мінорі.

\* \* \*

В приміщенні нашої 10-ї роти стояло фортепіано. У політучилищі воно було останнім порятунком для відвертих рокерів. Ростовчанин Сергій Коняєв лупив по струнах гітари, а я гучно блумкав клавішами. Ну і співали, звичайно. Ми відчували себе хардроковою групою середнього децибельного рівня.

– Це просто “віли”! – радісно кричав Коняєв.

Причому за роки навчання ніхто так і не дізнався, що це слово точно означає. Але було зрозуміло – ми суперхлопці. За таким заняттям нас одного разу застав сержант Вітя Провозін з культпросвіт відділення. Він став збоку і почав діловито про щось говорити, навіть не дочекавшись, поки відгримить “Дим над водою” в нашому виконанні. Що говорив сержант – ми не чули. Тому деякий час він нагадував рибину, яку тільки-но витягли з води. Рот ворухиться, а слів – нема. Коли ми дограли пісню до останнього акорду, майже завершив свою промову й Провозін. І ми почули лише останні слова:

– ...так що ти зіграєш на концерті, де будуть генерал і все керівництво училища?

Вітю Провозіна призначили відповідальним за підготовку підсумкового концерту художньої самодіяльності роти. І він вирішив, що мені теж треба виступити.

Я з жахом уявив себе в парадній формі з білим ременем, в чоботях, одного на освітленій прожектором сцені, на яку з темного залу дивляться сумні очі полковників із журі. Що може розтопити їх суворі серця? Напевно, що гуцульський блюз вони не розуміють. Тим більше, що без вибриків ногами він багато втрачає. Що ж більш-менш пристойне можна заграти для такої публіки?

– Добре, це буде... балада! – несподівано знайшовся варіант. Дійсно, яке гарне й прийнятне слово “балада”! Ніякої тобі в ньому провокації “з-за бугра”. – Це буде балада під назвою “Злови веселку”, – вже впевненіше підтвердив я.

Віті Провозіну назва сподобалась:

– А хто автор?

Питання знову вмикнуло невидимого внутрішнього цензора. “Це ж група “Рейнбоу”, а гітарист там...”

– Автор – Блекмор. Річі Блекмор...

Провозін ще раз перепитав прізвище, записав щось до зошита і задоволений пішов.

Треба сказати, що “Злови веселку” вдало інтерпретується для фортепіано. Ліва рука веде плавне арпеджіо. Воно завершується щемлячими меланхолійними нотками у верхніх октавах. Права рука чутливо розплутує мелодію. “When evening falls...” Чудесна тема і дуже гарна, особливо, коли співає вокаліст Діо. Однак ніякої англійської, бо її в Радянській Армії вивчали для допиту військовополонених, а не для виховання товаришів по службі. Досягнути виховного ефекту треба було виключно шляхом майстерного виконання інструментального музичного твору на конкурсі худсамодіяльності підрозділу. Якщо ж розібратись, то чим поганий Блекмор для курсанта? З цією думкою я й почав готуватись...

\* \* \*

І от сам концерт. Полковники журі розсілись за столом в залі. Далі – ряди курсантів. Всі підскочили й виструнчились, коли до залу зайшов генерал Золотарьов. Той за своєю звичкою пильно окинув зал поглядом, ніби звіряючи, скільки курсантів на місцях, а скільки все ж чкурнуло в “самоволку”.

– Вільно, сісти! – сказав генерал, і почалась творчість. На сцені спочатку – хор, потім – декламатори віршів, танцюристи. Далі моя черга. Провозін, який виконував роль конферансьє, вийшов на сцену і бадьорим голосом оголосив:

– Блек море! Балада “Злови веселку”! Виконує курсант Шудря!

Мені вперше за багато років було важко владнати з емоціями, які вирували в душі перед виступом. Але вигляду не подав. Сів за інструмент, плавно змахнув руками, як вчили в музичній школі, юхтовий чобіт делікатно натиснув на педаль. Грав душевно. Але в свідомості все ж декілька разів спливала думка, що все це схоже на концерт в концтаборі. От зараз вмикнуть прожектора і бабахнуть з кулемета! Рояль розлетиться на друзки, а від столика журі крізь гавкання вівчарок донесеться розлючений голос: “Це ж не наша музика!” Проте все завершилось добре. Задні ряди, зайняті курсантами нашої роти, дружньо гримнули оплесками.

Це тепер здається дрібницею – Блекмор, навіть ненавмисне замаскований активістом худсамодіяльності Вітею Провозінім під Блек море, в нашому орденоносному училищі. Тоді з таким не жартували! Так що мій в парадній формі і в чоботях виступ цілком можна порівняти з виступом Блекмора десь у Москві. Але ж Річі тоді ніхто б не пустив в СРСР з огляду на небезпеку ідеологічних диверсій... Я думав про все це пізніше. А після самого концерту найважливішим був вирок журі.

Оголошував результати начальник училища генерал Золотарьов:

– ...Виступав курсант Шудря, – не поспішаючи взявся за мене високий інтелігентний генерал, а я заляк на стільці. – Відчувається, що виступав не вперше, – продовжив Золотарьов, погладжуючи рукою лампаси на штанях. Після цього начальник училища набрав повітря, як це роблять командири дивізій перед тим, як послати на ворога мотострілецькі полки на БТР, і гучно виголосив:

– Гарний виступ! Треба нарощувати!

Ось так я грав “Рейнбоу”. Як “нарощувати” майстерність музиканта-клавішника, мені було відомо. Для цього потрібні вільний час і свобода цивільного життя. І ще – добрий інструмент. Тому рок-зірки з мене навіть теоретично не могло вийти. Але коли тобі двадцять років, життя здається безмежнішим за Яворівський полігон, де ми стріляли зі своїх “калашникових” і несамовитими голосами доповідали викладачам-полковникам завдання з тактики. Життя видається навіть більшим, ніж води

Тихого океану, де на великому протичовновому кораблі “оморячувався” і відзначав черговий день народження. Життя може досягнути навіть більших висот, ніж засніжені пасма гір Балкан чи Кавказу. Проте в цей момент ти вже частіше ловиш себе на думці, що ось вже й вони, твої сорок років...

\* \* \*

Роки в училищі залишились на сторінках щоденника. Перед очима оповитий туманом Владивосток. На голові – сяюча свіжістю, як льодовики Ісландії, “фура”. Звикаєш до індивідуально пошитой офіцерської тужурки. Гордо крокуєш до політуправління Тихоокеанського флоту. Там все вирішать. Посвідчення, перепустки, коридори. Нарешті ось і вони, двері в майбутнє. Солідний капітан 1 рангу задав декілька чергових питань. Потім крізь ліниве позіхання нарешті про головне:

– Де хочете служити?

Відповідь була заготовлена давно. Вона базувалась на почастиному про переваги та мінуси Далекого Сходу.

– На Камчатці!

Кадровий гуру багатозначно посміхнувся.

– А чого там? У нас, наприклад, є газета на атомному крейсері. Це добра школа. Крейсер!

– Корабель – це прекрасно! Але на Камчатці платять більше...

Кадровика нервово пересмикнуло, бо відповідь відхилилась від стандартів. Як правило, треба було аргументувати тим, що хочу на найвіддаленіші рубежі Батьківщини. Там ворог чагує, служба справжня.

– У вас що, сім’я велика, годувати нічим? – співчутливо поцікавився кадровик.

Я вирішив чесно розповісти все. Пояснив, наскільки важливий фінансовий фактор для мене. Адже музикант. Мрію купити синтезатор. Це такий клавішний інструмент. Без синтезатора нема майбутнього. А з синтезатором про мене обов’язково почуюте.

Кадровик підозріло дивився на лейтенанта. Потім безсило змахнув рукою і призначив рішення на наступний день.

Вердикт політуправління виявився не таким вже й поганим. Направили до Советської Гавані. Теж пільговий район, рік – за півтора і зарплата з надбавками.

У вагоні поїзда, що мчав крізь тайгу до іншої частини узбережжя Тихого океану, розговорився з капітан-лейтенантом. Той розповів, що штаб флотилії не в самій Совгавані, а в “колхозі”. Офіційно селище називається Завети Ілліча. А оскільки там колись рибалки-колгоспники хазяйнували, прізвисько “колхоз” до “Заветів Ілліча” прилипло назавжди. Взагалі, в селищі тисяч двадцять населення. З них більшість – моряки. Є ще й льотчики – “певеошники”, і “стройбат”. Театр флоту чомусь саме там, а не у Владивостоці. Воєнторг завозить літаками помідори, московське морозиво, полуниці, угорське вино. А найголовніше – є красива бухта. Туди всі ходять на шашлики.

– Місце непогане, один хрен де служити, можна і в “колхозі”, – зі знанням аборигена підсумував офіцер.

В “колхозі” все виявилось не таким вже й поганим. Колектив газети прийняв молодого лейтенанта та дав “карт бланш” на професійне становлення. За неофіційною традицією, кожен з новачків повинен був за три-чотири місяці заявити про себе цікавим матеріалом. Писанина про комсомольських вожаків та партійних активістів, а також передовиків бойової підготовки, довго не давала такого шансу. Але знайшлась віддушина – молодіжна сторінка. У першому ж випуску головним матеріалом представив утвір під назвою “Бах і рокери”. Завдання було амбітне – довести, що рок-музика – заняття не для дебілів, що прослуховування року, можливо, й зменшує надії у корів, як це стверджували радянські видання, але це ще не аргумент. Висновок – дайте матросам слухати те, що вони хочуть!

Редактор прочитав, довго чухав потилицю і нарешті вирішив, що все-таки це, напевно, в дусі “перестройки”. Матеріал опублікували. Його навіть визнали кращим в номері. Служба пішла...

\* \* \*

Оселився я в районі дач під назвою “Шанхай”. Господиня Єгорівна працювала в редакції “технічною”. На той час вона отримала квартиру в “колхозі”. Мене залишила на господарці. З підйомних лейтенантських грошей я вирішив купити хоча б нове фортепіано. Знайшовся варіант, і я попросив у редактора виділити вантажівку та матросів. На запитання для чого, збрехав, що купив шафу. Коли інструмент, який попри правила безпеки на кузові підтримували руками матроси, повільно проплив повз паркан редакції, сорокарічні капітани 3 рангу від подиву роззявили роти. Ми поїхали на “Шанхай”, і там виявилось, що ф-но не входить у двері. Єгорівна теж була шокована появою інструмента. Але він викликав в неї шанобливі почуття. Господиня довго спостерігала за відчайдушними спробами просунути негабаритний вантаж. Потім рішуче схопила сокиру і... зірвала дверну коробку. Фортепіано урочисто втягнули в хату.

Тепер кожного ранку я підбадьорював себе декількома потужними акордами на фортепіано, голився, готував сніданок, одягав форму і, на ходу кидаючи курям жмені пшона, прямував до редакції. Вечорами стареньке піаніно давало змогу морально оговтатись після здачі чергової “норми” – матеріал 150 рядків плюс замітка в газету. Ці імпровізації були гімном самотності. В печі палахкотіли дрова. Біля ноги терся кіт Пацифік. Деколи звуки зливались з ревом МІГів на аеродромі через дорогу. І досі, коли я чую свист реактивних турбін, мені інколи здається, що до них непогано було б додати блюзові переливи на ф-но...

\* \* \*

В Завети Ілліча доля завела також одного з моїх “сокоритників” з Львівської “політухи” – “балалаєчника” Артура Гагунца. Він отримав призначення інструктором в Матроський клуб. Артур був дуже комунікабельним вірменом з Баку і незабаром став справжнім героєм “колхозу” завдяки дискотекам та танцювальному гуртку, в якому навчав бажаючих “запальному американському танцю – джайв”. І ще Артур був справжнім кавказцем, що було причиною хронічної неспроможності до-

тягувати до зарплати. Якщо Артур призначав побачення дамі, то це означало обов'язковий похід в ресторан. Туди Артур і дама їхали на таксі. В ресторані Артур до меню замовляв для своєї пасії також пісню в оркестрантів. Назад їхали теж на таксі. З собою Артур тримав пляшки дефіцитного шампанського на випадок продовження вечора. До витрат додавались щедрі чайові таксистам, офіціантам та музикантам. Оскільки рандеву для Артура були звичною справою, він свої гроші витрачав дуже швидко. Про фінансові проблеми Артур ніколи не розповідав подружкам. Це торкалось його кавказького почуття гідності. Гроші позичав у друзів, а коли віддавав з "получки", то виявлялось, що розрив між доходами та витратами все більше перевищує річний дохід лейтенанта.

Якось ми зустрілись на вулиці, і Артур почав розповідати про свою чергову амурну пригоду. Спинити його багатослівну оповідь можна було тільки в певний момент – коли найбільш пікантну подробицю мій товариш змальовував ефектним клацанням пальцями. Нарешті Артур дійшов до апогею і клацнув. Я ввічливо запитав:

– "Получки" нема ще?

– Ось вже – на днях обіцяють! Та ти не хвилюйся. Всі на флоті знають, що ти хочеш зібрати грошенят.

– ???

– А я тобі хіба не розповідав? Коли я був у Владивостоці, там вся політуправа гуділа про те, що один лейтенант з нашого училища дуже до грошей жадібний. Бо все хоче купити собі резонатор. Що за резонатор?..

\* \* \*

"Резонатор" купити одразу не вдалось. Такі речі коштували немало. Але моя мрія про синтезатор все ж стала реальністю через декілька років. Інструмент привіз з Японії один з цивільних моряків. Алла, моя дружина, знайшла розписане ієрогліфами чудо електроніки і притягнула додому.

– Ну що, цінуєш мене? – з переможним виглядом запитала вона.

Звичайно, це був один з найщасливіших моментів у моєму житті! Правда, покупка була в борг. Тому довелось здійснити декілька нехитрих комерційних операцій, типових для епохи "перестройки". В магазині воєнторгу після штовханини в черзі вирвав спортивні костюми. З великими труднощами їх вдалось продати на іншому краї СРСР – на базарі в рідному місті Косові. За отримані купони було куплено долари. Але доларів було ще замало. Долари обміняв на рублі. В одному з московських універмагів було куплено десяток пар італійських жіночих чобіт. Потім ці чоботи з великими потугами знову перетворились на гроші вже на Далекому Сході в порту Ваніно. І все це заради благородної мети – музики.

Із синтезатором я напридумував багато нових пісень. А кращого та ближчого по духу музиканта, ніж Володя Петрів, з яким ми колись "ставили на роги" публіку ще в Косові, знайти так і не вдавалось. Тому раз на рік під час відпустки я зустрічався з Володею і ми починали грати разом. Після того як пісня була практично готова, наставляв час повертатись до служби. Я летів через весь Радянський Союз із Заходу на Схід. І наш проект чекав ще рік. Потім все повторювалось. Правда, за допомогою свого синтезатора я придумав також пісні для дитячого спектаклю драмтеатру Тихоокеанського флоту. Найбільше всім сподобалась "Пісенька людожера". Вона ж і була найбільш схожа на хард-рокову пісню. Коли діти приходили на спектакль і звучав моторошний вступ на моєму синтезаторі, вони злякано втискувались у стільці. Потім виходив людожер і починав деренчливим голосом співати про свої комплекси, які нікому не давали спокійного життя.

Рок-зірки з мене не вийшло. Вийшов непоганий журналіст. Але й досі мене тягне до клавіш. Коли народжується цікава мелодія, я подумки знову повертаюсь у свої сімнадцять. Тоді із звучанням цього синтезатора наш бенд мав би просто фантастичний успіх. Але настає новий день. З шафи я витягую свою чорну морську форму з погонами капітана 1 рангу і дивлюсь, чи не пом'ялись брюки. Потім вдягаюсь і йду до редакції газети "Флот України". "Резонатор" самотньо залишається в кутку.



## ПРЕС-ЦЕНТР

**В**криті пилюкою, облучене місто Керч готувалось вплеснути ентузіазму українським військовим морякам. Суднобудівники міста таки завершили корабель “Гетьман Сагайдачний” для ВМС України. Тепер на флоті мало стати на одну бойову одиницю більше. Всього – три.

Кривобокий автобус протрясся дорогою. Двері з жалібним скреготом нарешті відчинились навпроти прохідної заводу. За нею на причалі якраз і знаходилося майбутнє морської держави. Корабель ще називали по-радянськи “сторожовиком”. Проскакувало вже й західне слівце “фрегат”. Але не в тім справа. Важливим було те, що після відчайдушної боротьби за розподіл Чорноморського флоту нарешті намічався прорив. Росіяни кораблі не передавали. А ми кораблі почали будувати самі. Так що не фантазував адмірал Борис Кожин, коли, рубаючи повітря рукою, обіцяв вивести український флот в океанські простори! Все це буде...

На церемонію підняття прапора на кораблі мало приїхати з півсотні журналістів, в тому числі іноземних. Подія тягнула на “world news”. І щоб створити умови для роботи з мас-медіа, начальник прес-центру ВМС Микола Савченко

відрядив свого офіцера бронювати готель і узгоджувати роботу кореспондентів. В кишені у відрядженого не вистачало купонно-карбованців. Зарплатню затримували на декілька місяців. Але на тлі епохальної події, яка мала статися за тиждень, це не мало ніякого значення.

Командуванню корабля було не до преси. В кращих традиціях СРСР екіпаж ударно допомагав завершувати те, що було подаровано суднобудівниками. Командир подивився на список акредитованих. Особливо довго й уважно вивчав кутик паперу. Там красувалось розмашисте "Згода!" та підпис міністра оборони Морозова. Сказав, що все зрозумів. Преса – це важливо. Поселять на кораблі. Успіху.

Мене розташували в одній каюті з Його Світлістю графом Орестом Кареліним-Романишином-Русином. Якщо простіше – паном Орестом та його п'ятирічним сином. Орест одразу почав розповідати історію про своє скороспіле аристократичне походження. Був в Іспанії. Там мешкав нащадок однієї з королівських родин. Той і нагородив високим титулом. Докази такого чудесного повороту долі – в альбомі фотографій. На тлі золотих інтер'єрів – обвішані орденськими стрічками особи з благородними поставами і сам Орест. Син графа тим часом вибіг у коридор і повернувся зі шматком хліба з маслом. Хлопчина, одягнений в костюмчик "а-ля матрос" з акуратно випрасуваним моряцьким гюйсом на плечах, доволі впевнено відчував себе на борту фрегата.

– Не нудно тут йому? – поцікавився я корабельним життям української аристократії.

– А нехай звикає! Він тепер юнга. Мічмани його люблять, – відповів Орест і погладив сина по голівці. Хлопчик відкусив добрий шмат бутерброду.

Як виявилось, сусіди по каюті – не просто пасажери. Орест шив військово-морський прапор корабля. Тканина підозріло нагадувала нове біле простирадло. На неї лягали сині смуги у вигляді хреста. Шити українські прапори – покликання пана Ореста. Спочатку шив державні. Їх встановлювали на міських ратушах західноукраїнських міст, а потім і на урядових будів-

лях в Києві. Тепер з-під вправних рук Ореста виходили морські штандарти.

Через декілька днів до Керчі прилетів міністерський літак з журналістами. Телевізійники встановили на вертолітній палубі штативи і камери. Поряд снували прудкі фотокореспонденти. Десятки об'єктивів нервово супроводжували біле полотнище із синім хрестом. Прапор затріпотів над кормою "Гетьмана Сагайдачного". Світові агенції написали про появу нового корабля ВМС України. За звичай також згадали про невирішеність проблем розподілу Чорноморського флоту та тривале російсько-українське протистояння у Криму.

Кореспонденти приїжджали даремно. В редакціях на матеріалах про "Сагайдачний" з'являлись позначки: терміново в номер чи ефір. Тож, водночас кожен із журналістів зробив ще один успішний крок на шляху професійної кар'єри. Як, наприклад, Пол Андерсон, який в Керчі готував свій перший сюжет для Бі-Бі-Сі. Ми розговорились ще в автобусі. Пол не був впевненим, що його матеріал покажуть в повному обсязі. Пол був лише початківцем. Тому все залежало від його керівництва.

Через вісім років я вгледів Пола серед натовпу кореспондентів, які зібрались перед головною брамою найбільшої військової бази Сполучених Штатів у Європі. В Косово прилітав президент Джордж дабл ю Буш. На той час Пол вже став "зірковим" журналістом Бі-Бі-Сі. На телеекрані регулярно можна було бачити його "стендапи" з різних "гарячих точок". Ми пізнали одне одного і знову розговорились. Пол сказав, що тоді в Керчі все дійсно було важливо. І він ніколи не забуде свій перший репортаж. Я ж розповів, як росіяни не давали "Гетьману Сагайдачному" пришвартуватись в Севастополі. І що високопосадовий офіцер Чорноморського флоту з криком "Бляха-муха!" рубав сокирою швартові фрегата. Через три роки після урочистого підйому прапора "Сагайдачний" перетнув Атлантичний океан і на радість українській діаспорі кинув якір у водах Гудзону. На той час фрегат став незмінним флагманом. На його палубі екіпаж неодноразово салютував Президенту України.

Репортер Пол Андерсон слухав, і в його очах можна було прочитати ностальгію за минулим. А потім на брамі американ-

ської військової бази служба безпеки почала перевіряти журналістів та їх обладнання. І з Полем ми більше не говорили. На той час “world news” стало прибуття Буша до Косово.

А колись в Керчі в мічманській каюті дивакуватий пан Орест старанно колов голкою шмат білої тканини, нашиваючи на неї синій хрест. Поряд дзигую крутився хлопчина в костюмчику з матроським гюйсом і їв мічманський бутерброд.

– Ти, синку, уважно з прапором! В тебе руки масні від масла!  
– миролюбно бурчав граф...

\* \* \*

В прес-центрі було багато роботи. Навіть ввечері вдома ми моніторили різні телеканали. Вранці зводили все до одного огляду преси. До цього ревію входили також текстові вижимки з газет. Російські засоби мас-медіа та їх кримські клони давали Україні всього 2–3 місяці для повного економічного колапсу. Севастополь тим часом розпирало від усвідомлення свого героїчного минулого та важливості сучасного історичного моменту. Повітря “міста дружби братніх слов’янських народів” отруювали розповіді про “бандерівський флот” і казково високі зарплати на флоті Чорноморському. На площі адмірала Нахімова не припинялись мітинги. Українським морякам вказували на шлях з Севастополя на Одесу. Добрими новинами на ті часи були репортажі про ВМС України на “немодному” в регіоні УТ-1, а також ті публікації в місцевих газетах, в яких про нас писали більш-менш нейтрально.

На столі начальника безперервно дзеленчав телефон. Журналістські голоси збуджено запитували:

– Ну що, які сьогодні новини? Що новенького?

Справи загалом були дуже кепські. Тому що те, що добре для журналістів, як правило, погане для країни.

Це були часи небезпечні для психіки. Коли тобі постійно товмачать про “місто російської слави”, сенс в цьому тільки один – зрозуміти, кого цей “пунктик” першим зведе з розуму. Чи росіян, чи українців. Ми працювали під стресом. Тому що отримували великі дози інформації, призначеної для радикального проми-

вання мізків. Напругу знімали на перекурах. Пристойні, з фільтром, цигарки купували поштучно і вони швидко закінчувалися. І далі смалили дешеву “Ватру”. Старший офіцер прес-центру Олег Чубук завжди мав про запас декілька таких цигарок.

– Посмалимо? – запитував він.

– Дякую, не відмовлюсь, – вдячно відповідав я.

В штабі ВМС приміщення взимку не опалювали, тому шинелей практично не знімали. Люди в шинелях після “термоядерної” “Ватри” повертались за столи в свій холодний льох продовжувати роботу. Писати повідомлення і матеріали. Зустрічати групи журналістів. Радіти, коли досягаєш успіху... Зараз про це нелегко писати. Мимоволі тягне на пафос. А від нього ж так нудить, коли читаєш мемуари!

\* \* \*

В Севастополі в черговий раз відчутно запахло паленим. З Москви на Чорноморський флот їхав Юрій Лужков. На зустріч московського градоначальника відправили мене. Це була свого роду шпигунська місія, тому що на Лужкова запрошували тільки “своїх” журналістів. Щоб затертись серед московських телегруп, які летіли разом зі столичним мером, поверх військової форми я накинув цивільну куртку, куплену ще в порту Ваніно на Далекому Сході.

Пан Лужков виступив на мітингу з приводу урочистого вручення ключів від квартир. Це була дуже полум’яна промова, в якій Севастополь декілька разів було названо російським містом. Гучномовець розносив слова людини в кепці із рішучими азіатськими рисами обличчя аж до верхніх вікон багатопверхівки, побудованої в рекордний термін для моряків Чорноморського флоту. Натовп з вітальними транспарантами та російськими триколорами відповідав схвальним ревом. Колись в дитинстві в нас було таке слівце – “дати в дихало”. Від такого удару спирає подих, і ти робишся безсилим перед противником. Лужков тоді якраз дав нам в “дихало”. Бо квартири для офіцерів дружньої держави були потужною психологічною атакою. Нам житла не будували. Я уявив собі, як ввечері повернусь до

нашої “временки” на Корабельній стороні. І як слідкуватимуть за “квартирантами” очі завжди невдоволеної розміром квартплати хазяйки тьоті Валі. Лужков у кепці, тьотя Валя на своїй кухні, мітингувальники з антиукраїнськими гаслами і неподілений флот були частиною суворої реальності. Щось подібне, але з іншими “тьотями Валями” в головах, відчували тисячі інших українських офіцерів.

Автомобільні кортежі з гостями від новобудови переїхали до бухти. Делегація сіла на катери і висадилась на борту протичовнового крейсера “Москва”. Корабель стояв на рейді. Лужкова супроводжував натовп естрадних артистів. Я обрав собі за прикриття Йосифа Кобзона. Плечиста в шикарному пальті постать метра була як криголам, що впевнено йде через льодові пояси Арктики. Всі шанобливо розступались. Хто ж не знає Кобзона? Це рятувало від зайвих запитань. Незабаром моряки крейсера й мене почали ввічливо запитувати, як там Москва златоглава? Набравшись нахабства, весело відповідав, що столиця квітне й пахне.

До речі, форменні плащ і кашкет на голові кореспондента “Флоту України” Миколи Недогибченка на крейсері одразу призвели до піймання журналіста. Коля взявся щось виписувати з корабельного “Бойового листка”, чим накликав на себе підозру і “спецрейсом” був висаджений на берег.

\* \* \*

Юрія Лужкова офіцери ЧФ осипали словами вдячності. Апогеем стало вручення тільняшки і безкозирки. Мер одразу натягнув головний убір на лисину і став схожим на немолодого артиста флотського хору. Гримнули оплески. Потім зголоднілих гостей запросили на обід до кают-компанії. Туди я не втрапив. Але був навіть радий, коли двері негостинно зачинились перед декількома місцевими журналістами. За столом довелось би зняти куртку. Мої капітан-лейтенантські погони не вписувались в товариство старших офіцерів. І це викликало б запитання, хто я такий і звідки. А потім був би скандал.

Ситуація була безглузда. Хотілось покинути чуже свято. Однак катери очікували гостей, а банкет лише розпочинався.

Про це засвідчив гучний тост за російський флот, який супроводжувало енергійне: "Віват! Віват! Віват!". Здравицю вигукували всі гості. Потім "Віват!" кричали знову й знову. Десь на сьомому тості голоси втратили бадьорість і зазвучали глухо й замучено, що було свідченням гостинного флотського прийому.

Перед каютою нудились також деякі місцеві журналісти, яким не вистачило місця.

– Ну й організація! Ми що, не люди? – обурювався журналіст Севастопольського телебачення Володя Іларіонов.

Іларіонов був відомий прагненням критикувати місцевий бомонд, першим повідомляти про всі надзвичайні пригоди, а також конструктивно висвітлювати проблеми продовольчого забезпечення. Коли у випуску новин йшов репортаж з інкерманських теплиць, всі чомусь підозрювали, що без свіжих огірків пробивний Іларіонов не приїхав. Але за кадром лише можна було чути злегка стурбований голос автора: "Чи з'являться цього року на столах севастопольців овочі?"

Через півгодини дзенькання виделок об тарілки в кают-компанії стало менш інтенсивним, тому менш нестерпним. Двері вперше відчинились. З них в доброму гуморі вийшов поважний капітан 1 рангу. Побачивши журналістів, що втомлено очікували завершення тортур звуками за переборкою кают-компанії, офіцер щиро здивувався:

– А ви що, не обідаєте?

– Не вистачило місця журналістам, – з багатозначною інтонацією відповів Іларіонов.

– Нічого собі! – обурився офіцер і негайно повернувся до кают-компанії. Двері знову зачинились і з них більше ніхто не з'являвся до завершення обіду.

Результатом журналістського підпільного рейду по слідах Юрія Лужкова стало зібрання войовничих заяв і самого мера, і командувача ЧФ адмірала Едуарда Балтіна. Заяви пішли в пресу. З прес-центру старенький факс виробництва загадкової азіатської фірми розкидав матеріали до агенцій. Через день чи два український МЗС спромігся на ноту протесту. Україна в черговий раз задумалась на тим, що твориться в Криму. Після того ж рейду прес-центр Чорноморського флоту почав прискіплюво

фільтрувати журналістів, виявляючи “чужих”. В “чорному списку” начальника прес-центру Грачова з’явилося моє прізвище. Наступного разу, коли Лужков знову приїхав піднімати бойовий дух моряків врученням ключів від квартир, Грачов в центрі натовпу з гаслами і російськими триколорами гучно розпоряджався :

– Українську пресу не пропускати!

Потім помітив мене і наказав дебелим комендатурським матросам вивести подалі.

– Ну що, господін Шудря, не вийде! – переможно кричав Грачов услід.

Протестувати не було сенсу. Всі ми добре знали методи Грачова. Він був фаховим спецпропагандистом, що на нормальній мові означає – дезінформатором. Деякі журналісти відкрито писали, що Чорноморський флот використовує геббельсівські прийоми поширення неправдивої інформації. На ВМС України відверто брехали, малюючи в уяві обивателя дикі орди з тризубами на фуражках. Мовляв, ці кровожери хочуть захопити російські об’єкти, і, припалюючи моряків-чорноморців розпеченим залізом, вибити від них прийняття української присяги. “Грачовки” додавали нам безсонних ночей. До речі, улюбленим слівцем єзуїта Грачова було “братній”. “Братній український народ”, “братній український флот”, “братні стосунки”... Мій начальник Савченко казав, що ми ніколи не опустимось до подібних методів, а будемо оперувати лише фактами. Тому що ми – журналісти, а не спецпропагандисти.

\* \* \*

То були буремні часи. “Дружба” з Чорноморським флотом часто доходила точки кипіння. Було й таке, що в штабі ВМС України бронетранспортери ставали навпроти брами, а стрільці займали позиції на дахах. А в прес-центр часто приходили ті, хто шукав виходу своїм наболілим почуттям. Представники нечисленних українських організацій безкінечно несли заяви протесту з проханням передати їх в Київ. Інколи зміст таких заяв доходив до абсурду, бо вони були реакцією на безглузді заяви



проросійських організацій. Складали їх люди, настільки далекі від політики, наскільки впевнені в тому, що Москва чи в іншому випадку Київ повинні виконувати їх рекомендації. Ходоки до нашого прес-центру пильно вдивлялись у вічі. Припирали, як на допиті: “То ви передали?” Їх переповнювали патріотичні почуття. Від цього нікуди було дітися. Факс тоді був тільки у нас.

До речі, наш факс виробництва невідомої азіатської фірми вважався символом могутньої сили інформації. Його сприймали як технічне чудо. В штабі з повагою можна було чути на нашу адресу:

– Прес-центр! У них є факс.

Одного разу начальник прес-центру Микола Савченко поніс заявку з проханням виділити нову друкарську машинку, бо стара зламалась. Один з майбутніх адміралів хитро подивився на мого шефа і сказав:

– Миколо, навіщо тобі машинка? Я ж знаю, в тебе є факс! На ньому і друкуй!

Шукаючи тимчасового притулку, до прес-центру заходили й військовослужбовці частин, які існували лише на папері. Одним з таких був мічман Ємцев. Він хотів створити Ансамбль пісні й танцю ВМС України, щоб був не гірш, ніж у чорноморців. Ідея ансамблю всім подобалась. Але для музичного колективу не могли знайти приміщення, купити інструменти і реквізит. Тому Ємцев готував пісні про українських моряків для майбутнього репертуару. Він чомусь був впевнений, що послухати їх треба негайно. Поставленим голосом Ємцев затягував нову бравурну пісню прямо в прес-центрі. Згодом це почало всіх нервувати. Замість того, щоб писати матеріали, доводилось слухати вокальні екзерсиси співака. Відданість українській ідеї не давала стільки терпіння.

Якось Ємцев зайшов в обідній час. Я делікатно відклав у бік скляну банку з кашею, звареною з пайкової крупи.

– Є нова пісня, – загадково сказав керівник майбутнього ансамблю.

– Вибачте, ми тут почали обідати, – ввічливо запротестував я.

– Нічого, нічого! Ви собі продовжуйте! – заспокоїв Ємцев і почав співати. Сила мистецтва була невідворотною. Тому після

коротких вагань я знову взявся за банку. Пісня була в маршовому ритмі. Рівень текстів далекий від досконалості. Але запальний співак виконував твір так щиро, на такому глибокому диханні і таким щемлячим “вібрато” в голосі, що фрази на кшталт “на сторожі південного кордону” та “державності оплот” здавались вершиною поезії. Десь на другому куплеті двері кабінету несподівано відчинились і до середини зазирнув ад’ютант командувача. Він явно хотів щось запитати. Але Ємцев, стоячи спиною до дверей за декілька кроків від мого столу, не припиняв виступ. Ад’ютант хвильку почекав. Так і не второпавши, що діється, тихо зачинив двері.

Так що було важко, але йшли “вперьод і з песней”. Між іншим, те, що тоді співав Ємцев, зараз відомо як “Марш ВМС України”. Його виконують під оркестр на всіляких офіційних урочистостях. Ємцев тоді не міг заглянути в щасливе майбутнє. Він лише невтомно збирав репертуар. Майже всі його пісні були в кавалерійських ритмах козацьких маршів. Автор настільки ввійшов у творчий образ, що одного разу до блиску поголив голову, залишивши тільки довгий козацький оселедець. Коли Ємцев знімав мічманську фуражку з тризубом, оселедець виявлявся прим’ятим. Ємцев розгладжував його рукою і акуратно розвертав на своє чоло. Вусате обличчя мічмана осявала посмішка. “Фуру” з тризубом тримав під пахвою. А на Чорноморському флоті все більше в моду входили двоголові царські орли. Ніхто не хотів віддавати Севастополь.

\* \* \*

Росіяни взагалі нічого не хотіли віддавати, в тому числі й Одесу. Ситуація з цим славним містом на березі Чорного моря вирішилась після походу “Славутича” на святкування роковин визволення від німецько-фашистських загарбників. Їхати на урочистості не дуже хотілося, бо грошей на відрядження традиційно не платили. Зарплатню видавали все ще з багатомісячною затримкою. Але що поробиш, така була ця місія.

Коли після нічного переходу з Севастополя корабель управління нарешті досягнув зовнішнього рейду Одеси, ніщо не

віщувало буремних подій. Хіба що море, чисте й холодне у ті весняні дні, якимось надто нервово хитало корабель на хвилях.

Командувач ВМС України віце-адмірал Володимир Безкоровайний знаходився на командирському містку. Коли адміральське обличчя вдивлялось в ілюмінатор, клацнув "Зенітом".

– Ти що, відслідковуєш мене? – невдоволено пробурчав Безкоровайний.

– Прес-центр, товаришу командувач, – відповів я. Таким чином я засвідчив адміралу своє перебування на борту і готовність висвітлювати святкові заходи.

В Одесі готувались також і до виборів. Представники кандидата на пост мера Едуарда Гурвіца завітали й на "Славутич". Всім роздали по 20 пачок дешевих цигарок. Настрій моряків покращився. Всі прониклись глибокою симпатією до кандидата, який не забуває про український флот. Якби на причал привезли урну для голосування, Гурвіц, напевно, отримав би одностайну підтримку.

На кораблі було два журналісти – Микола Недогибченко і я. Ми вийшли на причал вдихнути повітря вільного міста. Потім попросили командира "Славутича" Валерія Мандича сфотографуватись з нами на тлі прапора та корми корабля. Щоб було що згадати про Одесу.

\* \* \*

Тим часом у Практичній гавані, де ошвартувався "Славутич", почали розвиватись події, які не забуваються. Гідрографічне судно "Челекен" Чорноморського флоту під святковий шумок готувалось тихцем вивезти з Одеси цілу купу цінного обладнання. Українська сторона на це обладнання мала повне право. Але всі претензії мали сенс лише до того моменту, поки військове майно не перетягнули на російський берег. "Челекenu" заборонили вихід. Капітан судна не підкорився. На причалі натомість з'явилися озброєні моряки-чорноморці. Ввечері, у сяйві попереджувальних ракет прикордонників, "Челекен" нахабно взяв курс на Крим, поступово зникаючи в темряві. Це був дзвінкий

ляпас українцям. Виходило, що навіть в наших “глибоких тилах” Чорноморський флот робив, що хотів.

Ввечері на територію берегової бази в Одесі, налякавши сім’ї моряків ЧФ гуркотом тяжких шнурованих “берців”, вломились українські десантники. Територію було взято під контроль. Так що ніби й Москва отримала ляпаса. З Севастополя до Одеси негайно було відправлено бойові кораблі. В свою чергу, українські винищувачі імітували штурмовку штабу ЧФ... Для простого обивателя десь в Росії чи Україні всі ці події були лише інформаційними повідомленнями. Але усвідомлюючи серйозність ситуації, всі заклали біля екранів телевізорів. Що ж буде далі? Занепокоєння охопило багатьох одеситів. Побачивши військового моряка на вулиці, вони підходили до того і жалібно запитували:

– І що, в Одесі війна? І нужно оно нам?

Наш “Славутич” чекав, коли на обрії з’являться силуети кораблів противника. Потім в екіпажі заговорили, що кораблі із Севастополя підуть на Дунай, щоб там попередити перепідпорядкування військових баз. І український гордий “каютоносець” був готовий першим дістатись цього місця і стати на фарватері. На “Славутичі” дійсно нема проблем з каютами. Але не вистачає вогневої потуги. Бабахати ворожі корпуси – місія не для цього типу кораблів. Але що було робити? Відчуття серйозної халепи, яка вимагала від нас готовності проспівати “Варяга” або кинути в холодну воду після нерівного бою з противником, було не з приємних. На щастя, до цього не дійшло. Проте тоді кожен подумки готувався до найгіршого варіанту. То була гра нервів. Слабший повинен був визнати свою поразку. Кораблі ЧФ покрутилися в морі і повернулись в базу.

Наступного дня командувач віце-адмірал Безкоровайний зібрав офіцерів похідного штабу в кают-компанії. Рішуче зблискуючи скельцями окулярів, почав по черзі піднімати кожного з місця:

– Яку посаду займаєте в Севастополі?

– Начальник гідрографічної служби...

– Їдете до одеських гідрографів, агітуєте за радянську владу і берете командування на себе... А ви хто? – завершивши з одним, переходив до наступного адмірал.

– Заступник з виховної роботи...

– Їдете в Очаків...

Це був неабиякий момент. Всі відчували, що ця нарада може стати чимось поворотним в особистій біографії. Навряд чи це було відчуття причетності до того, як робиться історія. Але подія, з огляду на те, як все миттєво визначалось, як всі напружено і мовчазно слідували за командувачем, не була буденною. Потужні обставини змінювали біографії офіцерів. Поїхали святкувати. Опинились в епіцентрі міжнародного конфлікту. Тепер ставали на чолі колишніх чорноморських військових частин. На який час – невідомо. Відрядження затягувалось на невизначений час. Без копійки в кишені. Родини у Севастополі. А адмірал ще й "заспокоював":

– Хто відзначиться, тут і залишиться!

Черга дійшла до нас з Миколою Недогибченком. Ми чесно піднялися. Безкорвайний прискіпливо окинув нас поглядом і вимовив:

– Так, хто – журналісти? Нічого, крім ручки, в руках тримати не вмієте? Сідайте! Робота буде й вам!

\* \* \*

Після взяття під контроль Одеської берегової бази, почалась російська інформаційна навала. На телеканалах мигтіли кадри, які ілюстрували розпач сімей військовослужбовців ЧФ і "свавілля" українців. Найпопулярнішим був крупний план одного українського мічмана, що стояв за воротами КПП новоявленої української в/ч. Коли мічмана знімала російська відеокамера, той, вимахуючи руками, емоційно розповідав другу, який бачок для запасів води потрібен на дачі. В контексті подій в Одесі, здавалось, що мічман холодно й цинічно повчає, як бити "москалів".

Всі журналісти хотіли інтерв'ю з віце-адміралом Безкорвайним. Командувач зустрічі з пресою не уникав. Коменту-

вав події аргументовано і спокійно. Але часу адміралу на всіх не вистачало. Тому журналісти часто обурювалися. Якось прорвало нетерплячого Теліванова з російського ОРТ. Його репортажі на захист “мужніх чорноморців” щодня дивився увесь колишній Радянський Союз. Уособленням українського агресора для “оертешника” на мить став і офіцер прес-центру:

– Ви, хохли, вже взагалі обнагліли! Скоро всім вам пики битимуть!

– Ви впевнені? – обурено відповів я...

\* \* \*

Одеса вже давно українська. Туди регулярно заходять кораблі під прапорами країн НАТО. Тому що в Одесі нема російського Чорноморського флоту і стільки прибацаних патріотів, які замість того, аби дивитися фільми жахів, піднімають собі рівень адреналіну проведенням антинатівських мітингів. Але цим все ще “славен” Севастополь.

Через декілька років я знову зустрічався із Телівановим. Сталось це в тому ж таки Косово, де у коаліційному натівському прес-центрі я був єдиним українцем. Для українських журналістів влаштували спеціальний тур. Щоб подивилися, як в “гарячій точці” встановлюють мир. Теліванов на той час представляв вже київський телеканал “Інтер”. Він теж збирався показати внесок українських миротворців у справу врегулювання конфлікту.

Про минуле мені згадувати не хотілось. Тим більш, що Теліванов мене швидше за все не впізнав. Можливо, це лише проблема моєї військової форми, яка змінилась з чорної морської на камуфляжну сухопутню. Можливо, щось інше, те, що можна назвати “високим польотом” журналіста центрального телеканалу. Вони часто просто переступають трупи на шляху до свого найгучнішого репортажу. Колишній знайомий мирно сидів в міні-басі серед інших журналістів. Але коли ми робили зупинки для зйомок, доводилось постійно підганяти телевізійника. Наш великий прес-тур відбувався за щільним графіком. Тоді Теліванов злився. Але що з того, що він хотів ексклюзив? Всі два десятки журналістів в автобусі, який гнав сержант-француз,

хотіли чогось особливого. І ми їхали до наступної планової зупинки. Їхали попри чек-пойнти, згарища церков і будинків колись квітучого краю.

Потім в Україні всі написали. Всі показали. В репортажі Теліванова з Косово промайнула й моя постать. В журналістському коментарі, чітко розставляючи інтонаційні паузи, було перераховано всі можливі загрози, які чигають в зоні конфлікту. Про українців було сказано добре – мовляв, молодці, наші миротворці! Це було приємно. Успіхом було також те, що всіх журналістів відправили додому живими-здоровими. За безпеку гостей відповідав я. Так що добре, що навіть пику нікому не набили...

## ОФІЦІРЕН

**П**оїзд човгав за кордон, залишаючи позаду простори рідної Батьківщини із сумлінно заштукатуреними будівлями кирпичинських вокзалів. У велику Європу я виповзав вперше. В очікуванні нових вражень всередині все солодко завмирало. Поля, дерева і навіть прикордонні огорожі з колючого дроту сприймалися як свідчення іншого, загадкового і колись недоступного, світу.

Стукіт у двері. Зайшов румунський прикордонник.

– Добрий день! Ваш паспорт!

Беручи документ, прикордонник звично продовжував:

– Чи є у вас наркотики, зброя, боєприпаси?

– Ні, тільки каска і бронежилет, – чемна відповідь.

В очах у контролера спалахнув мисливський азарт. Це ж не-типовий багаж!

– Куди їдете?

– Їду у Косово.

– Ви – офіцер?

– Так, офіцер.



Інтерес до моєї персони як потенційного порушника швидко втрачено. Прикордонник віддав паспорт. Звучить дещо чуждернацьке, як для такого випадку, але щире побажання:

– Будьте здорові!

Поїзд мчав через Румунію і Болгарію. Далі – з Софії автобусом до Македонії. На кордоні чергова перевірка, до яких швидко звикаєш у тісній Європі.

– Хто ви? Військовий? У Косово? НАТО?

На заході Македонії в ті дні точились бої. Урядові війська намагались придушити виступи албанських сепаратистів. З повітря гори поливали вогнем вертольоти MI-24, куплені, між іншим, в Україні. Бойовики діяли із засад, обстрілюючи війська на дорогах. Тому у касі я намагався випитати, чи є якийсь маршрут, який не проходив би через Куманово. Бо ж перед від'їздом мені сказали, що якраз у Куманово найбільші бої. Тому треба добиратись в об'їзд.

– Всі автобуси йдуть через Куманово. Інших нема, – позіхаючи, відповіла болгарка касирша.

– Тоді – один з багажем, – попросив і протягнув гроші на квиток. А в голові зрадницька думка, що було б безглуздо завершити свою місію у підбитому автобусі, в багажному відділенні якого в одній з обпалених дорожніх сумок потім знайдуть незадіяні кевларову каску і бронежилет вагою понад шістнадцять кіло.

На щастя, подорож завершилась без пригод. У Куманово було тихо. Я марно сподівався побачити у вікно хоч якусь подоби бою. Врешті-решт, останній кордон. За ним – простори краю колючого дроту, чек-пойнтів, сербських анклавів і албанських бензозаправок. Це – Косово.

\* \* \*

Штаб КФОР – справжній острівцеь НАТО в Приштіні. Штаб має назву "Film City". За часів Тіто тут збиралися будувати велику кіностудію. Для мене ж справжнє кіно – саме містечко і те, як в ньому живуть вояки НАТО. Головний архітектурний стиль – контейнерний, якщо можна так висловитись. У штабі є свої вулички,

які названі на честь столиць світу. Вони розбивають на квартали групи будиночків. Моя оселя – на Рим-стріт. До Вашингтон-стріт декілька десятків метрів. З другого поверху відкривається краєвид на бар “Амстердам”. Далі – вертолітна площадка, навколо якої намотують кілометри любителі пробіжок. Не забули тут і про Київ-стріт. Тут житлових будинків нема, а є лише антени розвідцентру. На ту територію впускають не за українським громадянством, а за спецдопуском НАТО. Але мені туди й не потрібно. Головне, що всі ми – учасники однієї Місії, яку гордо символізує чотириконечна зірка Альянсу на синьому прапорі.

На дверях моєї кімнати в контейнерному будинку вже висіли нову табличку. На ній, крім мого звання та імені, вказано іншого мешканця – підполковника Пола Озборна з Великої Британії. На табличці також національні прапорці. Блакитно-жовтий і Юніон Джек тепер уживатимуться разом на площі чотирнадцять квадратних метрів.

– Good morning, my name is Albi.\*

– My name is Paul. Pleased to meet you.\*\*

Прізвище Озборн мені знайоме з дитинства, тому що Оззі Озборн настільки гарно співав, що я аж почав самотужки вивчати англійську. Надто вже хотілось вникнути у хитросплетіння середньовічно-заплутаних текстів. Підполковник Озборн, наскільки я потім зрозумів, від Оззі не в особливому захваті. Але музику взагалі-то полюбляє. Тут в Косово він пачками купує дешеві піратські компакт-диски в магазинчику поблизу штабу.

Пол розкладає диски на своєму ліжку і уважно читає написи на обкладинках. Цей процес навіває йому солодкі спогади про юні роки в англійських пабах. Взагалі, Пол дуже ввічливий. Але британська коректність в нього має форму мовчанки. Я теж не хочу бути нав'язливим. Однак статус новоприбулого змушує витягти з пам'яті англійські фрази, необхідні для поглиблення знайомства.

---

\* Доброго ранку, мене звати Альбій (англ.).

\*\* Мене Пол. Приємно познайомитись (англ.).

– Is it your collection, Paul?\* – нарешті наважуюсь потурбувати сусіда по кімнаті.

Пол повільно виринає зі своїх британських спогадів, інтелігентно посміхається і підтверджує:

– I bought new CDs.\*\*

Музична тема для мене близька. Я ошелешую сусіда по кімнаті глибокими знаннями рок-музики 70-80-х. Пол одразу підозріло дивиться на мене крізь свої круглі окуляри. Для більшості британців українці – це майже те ж саме, що росіяни. А росіяни, як відомо, у себе на батьківщині бігають босоніж по снігу в червонозоряних шапках-вушанках з пляшкою горілки в одній руці і з балалайкою в іншій. Тож моя обізнаність у рок-музиці недаремно викликала у Пола підозри. Швидше за все, Пол спочатку вирішив, що я – шпигун, якого перед відправкою змусили вивчити дискографії та творчі склади відомих груп. Так би мовити, для полегшеного “входу в контакт” з представниками західних армій... Але потім поступово насторога зникла. Ми, як мені здалось, стали приятелями. Та Полу вже треба було бігти до штабу. Він відповідальний за угоди з фірмами на тилове забезпечення. А це нескінченний процес, тому що штабу постійно треба заправляти гелікоптери й автомобілі паливом, ксерокси, принтери розхідними матеріалами, годувати в їдальні людей і робити ще багато рутинних речей. Без цього місія була б не місія, а так, дитячий садок.

Пол протупотів своїми бойовими черевиками металевими сходами. Я ж почав роздивлятися кімнату. В середині два ліжка, дві металеві тумбочки, дві шафи для одєжі. На вікні – кондиціонер. Цей скромний інтер'єр мав оточувати мене рік. Бронежилет і каска Пола лежали під його бездоганно застеленим ліжком. Я теж заштовхав своє бойове спорядження. І тут на очі втрапила полиця, на якій Пол вишикував з десятків флаконів, необхідних для особистої гігієни. Рядок починався з піни для гоління. В порядку зменшення завершувався найнижчим флаконом. Відстані було вивірено до міліметра. Композиція шоку-

---

\* Це твоя колекція, Пол? (англ.).

\*\* Я купив нові компакт-диски (англ.).

вала холодною довершеністю. Від цього мені чомусь стало три-можно за державу, яку я уособлював. Негайно теж склав із своїх пляшечок таку собі “драбинку дурників”. Після цього на душі стало спокійніше. Але одразу скажу, що в майбутньому вміння підтримувати такий ідеальний, як у Пола, порядок на полиці в мене так і не з’явилося. Sorry, Paul...

\* \* \*

Українські миротворці стояли окремим табором у південній частині Косово. Контингент ніс службу спільно з поляками. А командували у секторі американці. Які, в свою чергу, підпорядковувались командувачу КФОР. Наші вояки оберігали спокій сербського анклаву, а також конвоювали цивільні машини на шляху через албанські райони до кордону із Сербією.

Що таке ризик під час виконання завдань? Небезпека чи-гає за воротами табору. Ти робиш все, що можливо, для її зменшення: приладнуєш магазин автомата, одягаєш бронежилет, на голову – кевларову каску. Тим часом в густих хащах переповзає у кущах ворожий спостерігач-снайпер, і хто його знає, що в нього за плани на сьогодні? На узбіччі дороги залягають підступні міни, терпляче очікуючи на свою жертву. Небезпечним влюбий момент стає й простий натовп цивільних. Люди пережили військовий конфлікт. Час ще довго лікуватиме психіку. А тут ще й нова війна – у Македонії. Це одразу за гірським хребтом. З гори й добре видно, як у долині виростають стовпчики вибухів. Повітря із запізненням струшують звуки, як ніби хтось далеко гамселисть гігантською чавунною плитою об землю. Косово теж опосередковано втягнуте у цю нову війну. Потаємними гірськими стежками до місця боїв пробираються найманці-бойовики. А ночами туди дріботять каравани мулів, завантажених амуніцією. Їх деколи видно у сяйві освітлювальних снарядів важкої артилерії американців.

Наших вояків весь цей антураж кінобойовика влаштовував за вісімсот доларів місячної зарплатні для офіцерів і п’ятсот для солдатів. Дарма, що це була найнижча зарплатня серед всіх контингентів. До України за ці гроші можна було навезти побу-

тової техніки, апаратури і якісних шмоток з натівських пієксів. Вистачало ще й на подарунок добродіям, які дали шанс поїхати підзаробити грошенят. Везти подарунки – наша національна риса. Це спроба задобрити тих, хто залишився на Батьківщині і після твого повернення задасть найважливіше запитання. Що б там не говорили про отримання бойового досвіду, навичок та інших корисних якостей, яких набуває миротворець, це буде запитання:

– Ну що, скільки заробив?

Не варто ганити наших людей. Поки миротворці встановлюють мир, хтось скніє за паперами, складаючи плани і готуючись до стройових оглядів. У численних в/ч в Україні своє життя, а в Місії своє. Але правда є правда. Головний стимул все ж гроші. З доларами в кишені ти нічим не відрізняєшся від представників інших армій. Ти – рівний серед рівних. Тільки ті миротворці, які економлять і бакс до бакса збирають потрібну суму на купівлю квартири для своєї родини, завжди сумніші і напруженіші під час відвідування величезного пієкса в американській базі Бонд Стіл.

Рідною мовою спілкувався дуже рідко. Від українців був далеко. Але зате я опинився в самому серці багатонаціональної натівської операції – штабі КФОР “Film City”. Ось чому мої камуфляжні штани та білизна після прання не тріпотіли тривожно на вітрі з Балканських гір у центрі українського табору. Ось чому мені не довелось бачити, як генерала – перевіряючого, що прилітав у “гарячу точку” на Різдва, споряджали у путь на батьківщину свіжининкою. Добрий, між іншим, був такий собі кабанчик з підсобного господарства. І ще мені не довелось брати участь в “спецоперації” по захвату стратегічно важливих дошок та фанери на сміттєзвалищі американської бази. Після вдалої вилазки підсобне господарство в українському таборі стало ще кращим.

З побутом у натівців ніяких проблем. Приязні албанські дівчата з лондрі приймали стандартну сітку з одягом. Через два дні повертали все ідеально чистим та ретельно складеним.

– Ваш жетон? Будь ласка. Доброго вам дня, сер!

У столовій завжди був вибір страв, деколи навіть з креветками та фореллю. А столярними справами займався цивільний персонал. Одного разу в мене зламався замок на металевому шкафчику. Пішов до обслуги. Вони кажуть, витягніть все з ящика і йдіть собі на службу. Повертаюсь в кімнату увечері. Там новий шкафчик. А зверху лежить така невеличка коробочка. Відкриваю, а там закладка для краватки. Сувенір. Мовляв, вибачте, що у нас замки деколи ламаються! Закладка, звичайно, з натівською зіркою.

Доброго вам дня, чи якщо вже по-англійськи, have a nice day...

\* \* \*

Have a nice day... Типова фраза переслідує всюди. Ввічливість – зворотня сторона могутньої військової сили союзників, яка зосередилась у Косово, облаштувавши свої потреби зі стандартним військовим комфортом.

Але відчуття тотальної люб'язності оманливе. В моєму коаліційному прес-центрі до кращих побажань, звичайно, домішувались і металеві нотки командного тону. Спочатку вони звучали з німецьким колоритом. Це коли директором був Манфред. Викуривши за чашкою кави традиційну міцну цигарку (коли привезеш мені з України "Біломору"?), Манфред заходив до кімнати ранкових нарад. В щоденному маневрі на шляху до крісла директора відчувалась концентрація колишнього інструктора-пілота американського "фантома". На винищувачі Манфред літав у юні офіцерські роки. А тепер слухав доповіді. Підсміювався жартам, які були звичним явищем навіть під час вирішення найсерйозніших проблем. А потім віддавав розпорядження як організовувати ту чи іншу операцію із залученням "медіа". Манфред був ввічливим і уважним. Але його тон легко переходив на роздратований, коли хтось із підлеглих занадто випадав з ділової "хвилі". Наприклад, запитував про те, як би організувати вечірку. Манфред негайно виходив на ледаря у "піке" і ставив на місце.

– Of course we will talk about party! But when mission is done!\*

Німецька мова дійсно добре підходить для армії. Навіть якщо вона переходить в англійську.

В прес-центрі були представники мало не усієї Західної Європи. Я виявився з настільки східної країни континенту, що між мною і колегами не виявилось навіть “прошарку” з поляків чи угорців. Моральна відповідальність за роль цього “передового загону” на шляху українців до НАТО давила стотонним вантажем. Мене ще й одразу поставили очолювати секцію медіа-операцій. А на цей час мої колеги були, як би краще пояснити, – “дембелями” місії...

Андре постійно “зависав” з перекладачкою-албанкою, якій згодом вдалось-таки оженити його на собі і поїхати до Німеччини. Ерік щоразу запізнювався, не прокидаючись вчасно після вечірніх дрінків у своєму клубі. Ну а Ламброса хвилювали лише “стратегії”. Маються на увазі комп’ютерні ігри однойменного жанру. Важко було з цими хлопцями. Всі вони подумки вже їхали додому. Це закономірно. Адже якщо нема такої думки, варто перевіритись у лікаря, чи після довгих місяців вже не почав “їхати дах”.

Чим більше з мого боку було спроб взяти ініціативу, тим більше вони розбивались об мовну проблему. Знання мови – одна з головних умов поїздки в таку Місію. За свою англійську до приїзду особливо не переживав. Але після невдач покомандувати натівцями мовний бар’єр все більше ставав схожим на капітальну залізобетонну споруду. В перші тижні я мало що розумів з того, що зі страшним німецьким акцентом нерозбірливо, але зате зі скорострільністю автомата пояснював мені Андре. Датчанин Ерік вішав “лапшу” більш розбірливо, але на його слова було просто важко знайти відповідь. Це жахливе відчуття, бути як німий П’ятниця на острові НАТО. Гарно поставлена в середній школі вимова була як додатковий докір неповним навичкам розмовної. Педагога Макаренка на чужій мові з

---

\* Звичайно, ми поговоримо про вечірку! Але коли виконаємо завдання! (англ.).

мене не виходило. А все тому, що вони вели себе просто безсоромно, ці натівські “дембелі”.

Незабаром ці муки в ролі міні-командувача в окремо взятій секції завершилися. Все вирішилось після розмови з директором Манфредом.

– Розумієш, у нас тут принцип ротації. А тут на чотири місяці їде ще один прес-офіцер – з Австрії. Тож нехай побуде шефом медіаопс. А ти при ньому – заступником!

В мене з'явилося відчуття катастрофи. Мені здавалось, що я завалив вступ України до Північноатлантичного альянсу. І тепер прийдешні покоління тикатимуть на моє ім'я в підручниках історії і говоритимуть нехороші слова. Мовляв, був добрий шанс – навіть ще при Президентові Кучмі. Але самовпевнений журналюга із Севастополя все зіпсував. І всі гірко зітхатимуть, що невезуха є невезуха і нічого з цим не поробиш. Звичайно, я переоцінював роль власної персони в історії взаємин з НАТО. Окрім того, принцип ротації між країнами дійсно існує. Але є й певні внутрішньоофісні інтриги... Коротше кажучи, пізніше мені знову доведеться очолити mediaops. А я опиратимусь з усіх сил. Але очолю. Розуміння всього цього прийшло пізніше. Тоді мені просто здавалось, що все розвивається дуже й дуже погано.

Нового шефа секції звали Карл. З англійською в нього було приблизно, як спочатку у мене. Але він був впевненим у собі, як і годиться двометровому здоровенному підполковнику, що може вільно обговорювати всі деталі діяльності секції рідною для директора німецькою мовою. Їх задушевні розмови за пляшкою пива тривали годинами. Про що вони говорили – залишалось загадкою для решти. Це у багатьох породжувало приховане обурення: що ж вони постійно теревенять між собою? І ще Карл мав звичку зранку включити на повну гучність телевізор. По “ящику” на австрійському каналі показували прогноз погоди на день. Погоду супроводжували запальні австрійські фольклорні мелодії. Це було як нагла демонстрація того, що він, як господар офісу, може робити все, що захоче.

Але попри ці нюанси моє життя загалом стало набагато кращим. Відповідальності поменшало, а можливості нормально поспілкуватися з колегами побільшало. Перед від'їздом Андре,



Еріка та Ламброса ми стали добрими друзями і навіть крадькома змахували скупу чоловічу сльозу при прощанні.

З Карлом стосунки будувались складніше, але зате з гумором. Цей здоровенний чоловіча з погонами австрійського підполковника постійно під'южував мене. А я зі своїми погонами українського підполковника не міг залишитися в боргу. Дивні це були відносини. Про такі не згадують в дипломатичних протоколах. Та що було – то було.

Але якось ми виїхали разом на завдання – шукати місце для журналістського “десанту” на кордоні з Македонією. Бої в тій зоні досягали апогею. Ми довго гнали армійського “Мерседеса” лісовими дорогами. Підходящої місцини не зустрічалось – всі вони були або занадто небезпечні для того, щоб вивозити журналістів, або навпаки недостатньо переконливими з точки зору того, що підрозділи КФОР дійсно виконують миротворчі завдання, а не прохолоджуються на природі. Десь далеко гриміли постріли, над деревами торохкотіли гелікоптери. Мигтіли мінні поля за вікном. Поодинокі патрулі миротворців попереджували нас про можливість засідок. А ми їхали далі й далі.

– This is a bullshit!\* – вчепившись в кермо, кричав Карл, коли авто, загинаючи гілки кущів, заледве видиралось на підйоми.

– Watch your way!\*\* – у відповідь кричав я.

Між мною і Карлом почало з'являтися те, що називають бойовим братством. Дружба між офіцерами двох ненаківських армій, несподівано виникнувши в екстремальних умовах, міцнішала з кожною миттю. Україна, як відомо, лише прагне вступити в НАТО. Але ще не факт, що її візьмуть. Бо Україна – бідна, ще не досягла європейського рівня демократії, а бабусі, які на кримських вокзалах пропонують відпочивальникам житло, хочуть, щоб на море їхали лише росіяни, але при цьому ціну призначають в доларах. Австрія ж в НАТО не вступає, бо нейтральна, багата і вже й так у Євросоюзі. Та це не мало ніякого значення в ті моменти, коли виконуючи натівську місію, ми мали одне бажання – живими й здоровими повернутись додому.

---

\* Це просто лайно! (брут. англ.).

\*\* Слідкуй за дорогою! (англ.).

Нам пощастило. Все обійшлося, а місцину для вивозу журналістів ми все-таки знайшли. Тепер Карл став не тільки начальником, але й бойовим товаришем. Ми говорили на різні теми. І знаходили, що між нами, австріяками та українцями, багато спільного. Коли Карл дізнався, що на зароблені в Місії гроші я у відпустці збираюсь придбати автомобіль, він щиро запропонував свого новесенького "BMW". Ціна за таку шикарну машину, як він висловився, просто смішна – десь 20 тисяч доларів. Я дипломатично відмовився. Подумки прицілювався на щось... трохи дешевше. За три тисячі чотириста п'ятдесят доларів.

Коли Карл прилетів з відпустки, в офісі він запросив всіх пригоститися свіженькими стравами зі свого дому. На столі зависочіла солідна пляшка шнапсу, з'явилися мариновані огірочки, сир, шоколад із Зальцбурга з портретами Моцарта на обгортках. Найбільш домашнім елементом меню були... варені яйця.

– Яйко-курка, зер гут! – потягнув мене дідько за язик згадати дурнувату фразу зі старих високопатріотичних радянських фільмів про німецьких вояків, які нагло окупувають наші села.

– Щось не так? – дещо розгублено запитав Карл.

Я ризикнув продовжити тему і пояснити, звідки це і про що.

Карл зніяковіло знизав плечима:

– Наш будинок – за містом. Моя дружина страшенно любить домашнє господарство. Яйця, наприклад, домашні. Від наших курочок. Скуштуй!

Ми підняли пластикові стаканчики і випили шнапсу. Огірки та яйця дійсно були смачними. Карл несподівано затягнув пісеньку, грайливо витягуючи йодлі на верхніх нотах. Стало дуже душевно. Я уявив собі гарненький будиночок у зелені дерев поблизу ідеально заасфальтованої штрасе, по якій щасливі австрійці на автомашинах мчать до засніжених Альп кататися на гірських лижах. Отаке-то "кіно про німців"...

Минали місяці нашої спільної служби. Досвіду більшало, з англійською теж проблем вже не було. Життя "по-натівськи" увійшло в колію.

\* \* \*

Одного дня, коли у нашому офісі, розташованому в колишній урядовій будівлі в центрі Приштини, пролунав телефонний дзвінок, Карл підняв трубку. Вислухавши когось на іншому кінці лінії, сказав, що це мене хтось з України.

Телефонував Андрій Цаплієнко з телеканалу "Інтер". Він сказав, що приїхав до Македонії і негайно рушає до українського контингенту у Косово. Цаплієнко робив передачу "На лінії вогню" про "гарячі точки" на планеті. За це Андрію, звичайно, честь і хвала як журналісту. А от за те, що змусив ламати голову, як в останній момент організувати перетин кордону і зустріч з нашими миротворцями, окреме гаряче спасибі.

Я довго не міг додзвонитися на мобільний командира контингенту Віктора Ганущака. Напевно, командир був поза межами прийому десь у горах. Але врешті-решт командирський "уазик" напевно винирнув з ущелини, бо зв'язок об'явився. Тут я й домовився про те, щоб Андрія Цаплієнка та його оператора зустріли на кордоні. Залишалось лише впевнитися, що журналісти і миротворці не розминуться. Але автор "На лінії вогню" ще довго не дзвонив. Я почав нервувати.

Нарешті пролунав дзвінок, і я з полегшенням схопив трубку.

– Андрій, вже їдеш?

– Да!

– Коли доїдете до кордону, вас чекатиме машина контингенту. Зрозумів?

– Да!

– Обов'язково знайди наших, бо можуть бути проблеми!

– Да!

Я ще деякий час інструктував по телефону, називаючи номер машини і описуючи місце, де вона чекатиме. І все б гаразд, якби не щось дуже прикре:

– Скільки днів ви тут будете?

– Да!

Щось було не так. По спині пробіг холодний піт. Я повернувся і побачив Карла. Той, прикриваючи рукою службовий мо-

більний телефон, здригався від сміху всім своїм могутнім дво-метровим тілом.

– Да, да, да! – радісно прокричав Карл. Він був просто на сьомому небі від того, що зі своїми більш ніж скромними знаннями російської мови, зі своїм єдиним чортовим “Да!” так спритно мене “піймав”.

Мені залишилось тільки визнати, що так круто мене в житті ще ніхто не розігрував. Найцікавіше, що Андрій Цаплієнко після цього ще довго не телефонував. Але замість того, щоб нервувати, я просто сміявся. Ну й Карл!

## НА МАРС!

Гелікоптер летів над Балканами. Пілоти змушували машину витинати неймовірні віражі, закидаючи її то вліво, то вправо. Наші маневри були тактичним прийомом проти обстрілу з землі. Ми ширяли в ущелини, проносились над річками, майже черкаючи водну поверхню. Інколи внизу, як на моментальних фото, на мить виникали здивовані людські обличчя. На подвір'ях садиб, над якими на малій висоті гуркотів гелікоптер, перелякано пирскали у різні боки кури. Ми летіли нестримно і шалено, відчайдушно мчали назустріч невідомому, ніби викошуючи для себе гвинтами доріжку в напоєному війною повітрі.

На наших мужніх обличчях були посмішки. Але якби хтось уважно придивився, то б помітив: посміхались ми якось напружено. Мова, звичайно, не про норвежців-пілотів, а про норвежців-пасажирів – Кріса і Валлу, а також про українця. Все нам в тому польоті страшенно подобалось. У венах бурлив адреналін. Але піднесений у прямому та переносному значенні настрій не хотілось зіпсувати недотренованістю вестибулярного апарату. Лінія ж горизонту у вікні кабіни пілотів продовжувала бовтатись, як вода у склянці під час шторму.

Та через деякий час політ став плавним. Ми зависли над Косовим полем, де височить монумент на честь історичної битви сербів з османами. Завмер у повітрі й інший “Белл” – той весь час йшов з нами. Звідти висунувся військовий телеоператор і навів об’єктив камери на сербські святині. Після цього гелікоптери зробили черговий хвацький віраж. Всередині все знову зрадницьки завмерло. Але “Белли” вже синхронно сідали на майданчику. Нащадки вікінгів і нащадок козаків випробування витримали.

Ми ще більше загордились, коли на землі стало ясно, що в іншому гелікоптері все-таки “відмітились” під час маневрування. Звідти вивалилась ошелешена американська військова телезнімальна група. Підійшов один з техніків і струменем води зі шланга неквапно змив з підлоги сліди чийось витівок.

Цей політ був тим, чого потаємно весь час прагнула душа. Душа вже досвідченого миротворця. Я пристрасно жадав повітряної операції навіть не заради незрівнянних планів для документального фільму, яким займався наш прес-центр. Політ вніс до рутинних буднів декілька важливих штрихів. Адже можна багато чого корисного й важливого робити в тій натівській бойовій місії. Але це не задовольнить цікавість тих, хто потім, вже вдома, витягуватиме твої спогади. Тебе й самого мулятиме думка про те, що потрібно було пережити ще щось дуже важливе. Щоб все було, як у кіно. Щоб одноманітність, втома, щоденні турботи стислись у канони бойового жанру – з дикими польотами, мужніми обличчями людей у камуфляжі, перестрілками. І тоді вже скажуть: “Оце справжня військова служба!” І свій “Голлівуд” я отримав. Не було тільки музичного супроводу у вигляді вагнерівського “Польоту валькірій”, щоб повністю відчувти себе героєм “Апокаліпсису сьогодні” у небі над Балканами.

– Воюємо – як тренуємося. А тренуємося – як воюємо, – скромно сказав в інтерв’ю білявий норвежець-лейтенант піля нашого польоту. Слова пілота я використав у матеріалі про гелікоптерників і надіслав до своєї газети “Флот України” у Севастополі. Непоганий був матеріал. Населення ж міста, попри мій правдивий та змістовний репортаж про службу в “гарячій точці”, продовжувало жити у химерному світі, просякнутому

радянсько-російською військовою романтикою. Поки у Косово бронетранспортери і гелікоптери продовжували спалювати сотні тонн пального під час патрулювань, а солдати коаліції ковтали пилуку і смажились у бронезиобах на сонці, там, у Севастополі, споглядали обриси кораблів під Андріївськими прапорами і переказували приїжджим оповіді про героїчний Чорноморський флот та мужніх чорноморців, які “крутіші” за всіх. А власне, чому “крутіші”? Та тому що тому... Бо ж вони майже ті, що й були раніше – наші, саветські. Коротше, не продались хохлам, які із штанів виплигують, аби лише вступити в НАТО. І нічого моє інтерв'ю в газеті у свідомості людей не змінило. Традиції – могутні. Вони вічні. Їх не відвозять на “п'ятий кілометр”, де розташований ма-льовничий міський цвинтар. Це так, невеличкий відступ. Але небадужість до “найкрасивішого міста на землі” мені ніколи не давала спокою, навіть під час участі в бойових діях...

\* \* \*

У нас у Місії під проводом НАТО в коаліційному прес-центрі назрівали зміни. До командування КФОР прийшли французи. Вітання “бонжур” в коридорах штабу стало дуже модним. Моє старе німецькомовне начальство – Манфред і Карл – відходило від перших ролей. За традиційним пивом після робочого дня німець і австрієць все частіше говорили про повернення додому. Їх місія завершувалася. Взагалі-то, вона й мала тривати не більше півроку. Це в українців ротація – аж через рік.

Скільки разів я вже зранку йшов на ту обов'язкову ранкову нараду в коаліційному прес-центрі! Скільки разів перед цим витягував із залізного ящика в своїй кімнаті “Макарова” з кобурою і чіпляв зброю на ремінь! Безліч переїздів через чек-пойнти по всьому Косово. Десятки медійних планів, журналістських груп. Сотні службових листів електронною поштою і відповіді на них... Можна по-різному вести відлік днів у Місії. Але вона завжди сприйматиметься такою, як вона є – одноманітною і втомливою.

Свою мовну проблему я вирішив успішно. Лінгвістична суміш кипіла і булькала в голові, поки нові почуті і завчені англійські вирази та натівська термінологія божественним чином не поєд-

нались з попередніми знаннями. Це дійсно було диво: з глибин свідомості раптом вирвалася та англійська мова, якої я так прагнув і якої заслуговував своїм пристрасним бажанням говорити на "very good English". Моє натівське керівництво одразу почало з підозрою дивитись на мене: чи раніше, бува, не придурювався цей українець? Декілька разів мене жартома, а можливо, й серйозно обізвали шпигуном. Бо хіба ж можна було в тій пострадянській країні звичайному офіцеру так гарно вивчити мову? Як би там не було, з часом мої акції різко вирости. Мій набутий досвід перетворив мене на знавця особливостей Місії у Косово. Одного разу я врятував репутацію прес-центру, вчасно внівши поправку на приліт високопосадовців Альянсу. Колеги чомусь забули, що в рідному для них НАТО польотний графік прив'язаний до "зулу" часу. Тобто, відлік за Гринвічем, а не місцевим часом. А я виявив пильність, і ми не запізнилися. Згодився і мій стрінгерський досвід. Коли ми планували щось для преси, я міг точно сказати, що насправді ошчасливить журналістів, які "картинки" хотіли б мати телеоператори, куди ставити штативи...

Все закінчилося тим, що мене викликав шеф Пі-Ай-О і тоном, який не терпить заперечень, повідомив:

– Ти будеш керувати медіа-секцією!

Я оторопів, але відповів те, що й мав чесно сказати на свій захист:

– Сер, керівником я вже був, і зараз за ротацією має бути інший офіцер.

Вінсент невдоволено скривився і виніс вирок:

– Тут я – головний бос і вирішую, кого призначати! – потім вже лагідніше додав: – Мені ж потрібні професіонали! А ти все знаєш і розумієш краще за багатьох. Давай, не бунтуй! Працюй!

Треба сказати, що поступово моє сприйняття національного внеску у виконання миротворчої місії ставало більш філософським. Адже начальник завжди має більше обов'язків. А зарплатню рідна держава платить однакову. І ще я зрозумів, що мої яскраві особисті успіхи не змінюють офіційну думку щодо вступу України до Альянсу. Посадовці у моїй рідній країні до Альянсу все ще не поспішали. Удосконаленням англійської мови життя собі, як дехто, не псували. Українські чиновники сконцентрува-



лись на іншому – вони заробляли мільйони доларів до власної кишені, будували палаци і об'їжджали "Мерседеси" останніх марок. Отже, там у серці реальної натівської операції за штурвал управління секції медіа операцій цього разу я взявся без надмірного пафосу. Зате на відміну від перших днів перебування в Місії, коли з колегами я важко знаходив спільну мову, тепер все йшло напрощад легко. Ми були справжніми друзями. Як висловився одного разу наш веселун грек Сотос, ми були dream team\*, і цим все сказано.

Проте роботи було дуже багато. Французьке командування демонструвало небачену активність і від цього підрозділу медійних операцій завжди було непереливки. Кожного дня ми спілкувалися з пресою. Кожного дня були поїздки, інтерв'ю, візити до контингентів. Були й курйозні ситуації. Наприклад, як з тим поїздом.

Щоб зрозуміти всю абсурдність обставин, які супроводжували нашу епопею з показом поетапного відновлення залізничного сполучення у Косово, варто згадати все по порядку.

Ми привезли журналістів на залізничну станцію, куди урочисто мав прибути перший пасажирський поїзд. Командувач КФОР і глава Місії ООН неквапно прогулювались по шпалах, ведучи невимушену розмову:

– Would you like to take a train ride?\*\*\* – в доброму гуморі запитував норвезький генерал.

Глава Місії схвально кивав головою, все частіше поглядаючи на годинника. Поїзд не приходив. Через несправність локомотива він застряг десь неподалік. Через дві години журналісти склали штативи телекамер і потихеньку щезли. Події не судилося стати позитивним репортажем. Коли врешті-решт поїзд з'явився, на станції майже нікого не залишилось. З вікон вагонів на безлюдний перон байдуже поглядали обличчя в касках. Це були грецькі миротворці, які супроводжували пасажирів-сербів на шляху, що символізував один з найгуманніших принципів

---

\* Команда мрії (англ.).

\*\* Хочете на поїзді проїхатись? (англ.).

відновлення нормального життя в повоєнній провінції – принцип “свободи пересування”.

Через декілька місяців відкрили ще одну станцію на приміській залізниці. І знову щось сталося з тим поїздом.

За теорією вірогідності на третій раз все мало пройти без проблем. Але в останній момент локомотив зійшов з рейок. Албанські і сербські журналісти накинулись на командувача КФОР із запитанням про те, якої національності був машиніст – албанець чи серб? Французький генерал вийшов з пікантної ситуації дуже елегантно – пожартував, що локомотивом керував француз.

Вчетверте всі наші офіцери з медіа-секції майже не мали сумнівів, що crazy train знову не дійде до учасників урочистого відкриття чергової станції. Ми везли репортерів і знали, що цей день знову стане приводом для появи нових їдких журналістських реплік про “свободу пересування” залізницею. Проте поїзд з’явився. Всі сіли в обідраний вагон для символічної подорожі до наступної зупинки. І тут вагон якось нервово смикнувся.

– Почалось! – з багатозначною інтонацією своїх грецьких пращурів-оракулів, які непогано вгадували майбутнє, сказав майстер-сержант Сотос. Але ми все ж рушили. За вікном, захищеним металевою сіткою, пропливли декілька сіл. Через п’ятнадцять хвилин ми благополучно доїхали до кінцевої зупинки! Правда, якийсь переповнений гнівом до сербів місцевий албанець таки жбурнув каменем у вікно вагона. Камінь відскочив від захисної сітки. Солдат-грек показав у вікно автоматичну рушницю. Нападник хутко зник.

\* \* \*

У Косово багато звичних речей при більш пильному вивченні виявляються з певним “прибабахом”. Все зводиться до головних проблем – серби не люблять албанців. Албанці ж не люблять сербів. Говориш окремо з албанцями і чуєш, що серед них багато високоосвічених та розумних людей, письменників, діячів культури. Теж саме із сербами – і серед них повно чудесних людей. А сходяться дві маси “розумних” – ллється кров.

Одного разу з албанськими журналістами втрапили в халепу. Це було в Мітровиці, північну частину якої серби так і не віддали своїм противникам. Так от, йдучи вуличками цього містечка, ми несподівано були взяті в кільце розлючених людей, яким кортіло влаштувати невеличке побоїще для албанців. В такі моменти отверезити нападників може лише сила. Але з іншого боку, використання особистої зброї – крайній метод. І він може стати приводом для більш серйозної провокації. На щастя, вирішувати вічну дилему “стріляти чи не стріляти” не довелося. Із-за рогу вискочив французький бронетранспортер. Загрозливе гарчання двигуна і переконливий калібр наставленого з броні кулемета змусили сербів чкурнути геть.

В Косово тим не менш дуже багато цікавих людей, які в умовах жорсткого протистояння ще більше розкрились як талановиті особистості. На мене особисто величезне враження справив сербський священик отець Нектарій. У своєму селі, в одному із сербських анклавів на албанській території, він створив FM-радіостанцію. Передачі супроводжували звукові джінгли на різних мовах світу. Ці ролики записував і монтував на комп’ютері сам отець Нектарій. Зі смаком підбирав до них музику. Одягнений у рясу, з хрестом на шиї і з плей-листом музичних хітів в руці бородатий радіопродюсер випромінював духовність, неначе хтось із Христових апостолів.

Коли дізнаються про те, що я бачив події у колишній Югославії, мене часто запитують: “Ну як там? Коли у них життя налагодиться?” Напевно, що нескоро. Тому що мають прийти покоління, які не бачили, як розстрілювали невинних людей і палили домівки. А місцеві політики припинять звинувачувати міжнародну спільноту у всіх проблемах. Коли й самі політики, й народ, який вони представляють, вже не уявлятимуть себе окремо від великої Європи. Тоді все може змінитися на краще... До речі, по-сербськи “міжнародна спільнота” звучить як “міжнародна заєдниця”. Якось у Косово українські журналісти інтерв’ювали одного із сербських радикальних лідерів. Той постійно вживав вираз “міжнародна заєдниця”. Так от, уявіть собі, це друге слово для іншого слов’янського вуха звучить не дуже пристойно. Якщо чесно, то звучить воно як “задниця”.

- Чому в Косово повільно встановлюється мир?
- Міжнародна задниця...
- Чому албанці ворогують із сербами?
- Міжнародна задниця...
- Як сторони сприймають НАТО?
- Міжнародна задниця...

Проблеми високого політичного рівня переслідують постійно. Вони притискають глобальним тягарем. Зрештою, після роботи потрібен відпочинок. Добре, що у штабі “Філіп Сіті” постійно щось придумували для дозвілля. Наприклад, на День незалежності США американський контингент організував не тільки барбекю з пивом, але й гастрольний виступ cheer leaders. Це ті дівчата, які синхронно витанцюють на стадіонах, підбадьорюючи свою команду. Я ніколи й подумати не міг, що американці можуть сприймати цих, хоча і симпатичних, але зовсім незрозумілих за своїм фахом, дівчат, як поп-зірок. Американські солдати раділи як діти, безперервно радісно кричали, клацали фотоапаратами і навіть просили автографи. Ця радість передавалась й іншим, і було весело. Одного разу до головної американської бази Бонд Стіл навіть прилетіла співачка Мераяя Керрі. Вдячні солдати носили на руках одягнену у військовий камуфляж поп-діву до і після концерту. Вона ж радісно пищала від такого щирого виявлення уваги. Завдяки цьому візиту співачка потім претендувала на перше місце в рейтингу найважливіших музичних подій року.

Взимку в Брезовиці вперше після війни відкрили гірськолижну трасу. Цей факт теж мав символізувати відродження. Першими відвідувачами стали представники ООН та КФОР. Цікава то була картинка – на сніжному схилі раптом з’являється групка німецьких солдатів. В маскхалатах, з автоматами за спиною. Така собі спецгрупа розвідників, яка, вихляючи бедрами і викрикуючи щось на кшталт “Дас іс фантастіш!”, мчить з гори на моднячих сноубордах. Російські миротворці теж їздили. Але вони, напевно, були призвані з рівнинної місцевості. З суворим виразом обличчя росіяни мчали на лижах строго по прямим лініях, поки не зависали зі своїми “калашниковими” на кущах. Над трасою під час всієї цієї повоєнної “ідилії” про всяк випадок бавив бойовий вертоліт американців.

\* \* \*

Найчастіше після роботи ми просто йшли на пиво до одного із штабних барів. Коли в нашому офісі медіа-операцій з'явився новачок-француз Філіп, ввечері ми його одразу покликали на дрінк.

– Годі сидіти за комп'ютером, пішли в "Амстердам бар"!

Філіп ввічливо посміхнувся:

– Я краще попрацюю. У себе в Парижі я звик працювати допізна!- з гордістю вимовив новачок. Напевно, він гадав, що ми просто нероби, які не здатні повністю віддати себе благородній справі встановлення миру в конфліктному регіоні. А ми ж хотіли врятувати товариша від стресів!

– Пішли, завтра закінчиш свою презентацію! – наполягали ми.

– Ні, ні, ні... Треба працювати, – рішуче сказав Філіп і, щоб не було сумнівів щодо його намірів, набрав номер телефону головного офісу. Там у штабі сидів інший француз – Вінсент, наш головний шеф.

– Mon colonel!.. Oui, mon colonel, oui, mon colonel...\*

Філіп щодня працював до пізнього вечора декілька тижнів. Ми вже й перестали запрошувати його на дрінк. Але одного разу в обідню пору з-за столу французького майора почулась фраза, схожа на жалібне зітхання:

– Щось важко стало працювати, щось важко...

Потім під столом підозріло дзенькнуло. Філіп витяг звідти дві пляшки сухого вина і пластикові стаканчики. Ми насторожились, чекаючи розвитку. Наш колега тим часом рішуче відкрюкував пляшки армійським ножом. Розлив вино в стаканчики і розніс кожному на стіл.

– Знаєте, я так подумав, що важко стало працювати... – замість тосту почав Філіп. Додати ще чогось він не зміг. Ми випили.

Французи мені особисто здавались дуже багато в чому схожими на наших. По-перше, французи часто відпускають на волю свої емоції. По-друге, як мені здалося, для них думка начальства теж частенько важить більше, ніж здоровий глузд. Інтуїція підказує мені, що не варто брати до уваги приблизно однакові площі

---

\* Мій полковнику! Так, мій полковнику, так, мій полковнику (франц.).

наших країн і кількість населення, як це на початку незалежності України любили робити деякі вітчизняні кабінетні політологи. Демографічні й географічні показники тут не причому. Французи просто чимось схожі, неважаючи на те, що монголо-татари у великій кількості ніколи не подорожували територією цієї країни. Мені у зв'язку з цією вражаючою схожістю навіть дивно, чому у нас в армії не з'явилося ввічливе звертання "мон колонель". А було б так органічно і логічно! Заходиш в кабінет до улюбленого начальника і так бадьоро йому доповідаєш:

– Мій полковнику, завдання у Місії повністю виконано!

А у відповідь зовсім не лагідний голос:

– Твою мати, чому так довго! Поки ти там гроші заробляв у своїх "закордонах", ми тут зашивались! У нас тут перевірка за перевіркою!

Від французів нас радикально відрізняє хіба що ставлення до пропозиції послужити в Місії. В них небагато таких, хто одразу рвонув би у те ж Косово. Хоча у них в армії за службу в Місії платять у два рази більше. Але система хитра – починають платити з надбавками не одразу, а коли пробув три місяці в "гарячій точці". Та навіть матеріальне стимулювання не є достатньою мотивацією для добровільного відрядження. Тому у французів просто віддають накази і їх виконують. В результаті, за час служби кожному, причому неодноразово, доводиться виїжджати за межі батьківщини. А у нас все навпаки. У нас рвуться до "гарячої точки", а туди не так легко втрапити. Бо начальство вважає, що зарплата у "баксах", плюс нормальне харчування та ще й відсутність совдепівського армійського маразму, – величезний стимул! Тому начальство відпускає не всіх. Миротворчість у нас в армії – особлива премія.

\* \* \*

На дверях моєї кімнати в контейнерному будиночку на Рим-стріт з'явилася нова табличка. Моє прізвище залишилось, а от прізвище Озборн змінилось на Метью. Нового сусіда звали Девід. Як і його мовчазний попередник, він відповідав за контракти з фірмами, що обслуговують штаб. Вільного часу Девіду за-

вжди бракувало, але все компенсувала його невичерпна енергія і колосальне, навіть як на британців, почуття гумору. В яку завгодно погоду, сніг чи дощ, Девід зранку виходив на пробіжку і намотував свої обов'язкові милі навколо хелі пед – гелікоптерного поля. Після пробіжки, обмотавшись рушником і весело наспівуючи, біг у душову. Потім вплигував у форму і знову, щось наспівуючи, як на крилах, мчав до офісу.

Девід став моїм другом, тому що ми вмili сміятися з багатьох речей.

– Прокидайся, друже! Як спалось? – звучав зранку бадьорий голос сусіда, який вже встиг першим у всьому будиночку сходити до душу. Я ж в цей час лише розплющував очі.

– Доброго ранку.

– Час підніматися. Місія триває!

– Ця місія – як політ на Марс, щодня одне й теж саме! – якимось невдоволено пробурчав я.

Девіду моє порівняння дуже сподобалось, і він довго реготав, знаходячи все нові свідчення схожості з нудним польотом в космічному кораблі.

Наступного ранку замість радісного “Доброго ранку!” я почув трагічний голос Девіда:

– В мене дуже погані новини...

Від цих слів аж похололо. Я чекав від Девіда пояснення, подумки готуючись до чогось неприємного, а можливо, й настільки важкого, що потрібно буде зібрати всю волю в кулак, щоб пережити й цю чорну смугу у житті.

– Дуже погані новини, – продовжив Девід і зробив паузу. І в цей момент в куточках його очей ледь помітно промайнули бісенята. – Вночі наш космічний корабель відхилився від курсу на мільйони миль! Тепер місія на Марс буде на місяць довша, – серйозним голосом повідомив британець.

Мені відлягло від серця, і ми довго реготали. Потім вже спокійніше Девід додав:

– Мені подовжили термін служби в Косово на місяць. З поверненням додому доведеться почекати. Але переживемо!

Зима на Балканах була сніжна. Її заметілі зустріли мене на шляху з відпустки. На військовій базі "Shoes Factory" в Скоп'є я дочекався "шатла" до Приштини. Виявилось, що мені доведеться бути єдиним пасажиром міні-баса з двома водіями-французами. По-англійськи вони говорили погано. Тому я просто дивився на дорогу, яку почало присипати першим снігом. За довгі місяці я вже добре вивчив весь маршрут. Ось прикордонний пункт, на якому ми, не очікуючи довгих перевірок, одразу вирулюємо на об'їзний шлях. Ось вже їдемо по Косово... Снігопад тим часом посилювався і несподівано накрив нас, як біла ковдра. Водій зменшив швидкість. Щоб не заїхати на обочину, ми тепер просто повзли по трасі. Це можна було порівняти навіть з тим, ніби ми повільно пливемо під водою, тільки замість всілякої водорості на вікна липли клапті білого снігу.

– Ми як на підводному човні! – не втерпів я поділитися враженнями з французькими солдатами і таким чином жартома розрядити напругу. Але з англійською в них були навіть більші проблеми, ніж я підозрював. Солдати не зрозуміли, що я від них хочу. Тоді я спробував вдатися до чисто французького образу:

– Жак Кусто! Субмарина!

Це спрацювало. Французи розплились у посмішках. Тим часом природа з нами не жартувала. Трасу засипало. Ми й так вже їхали зайвих три години. Навкруги все поринало в щільну темряву. Застрягти на дорозі на ніч не хотілось. Тому ми продовжували тихцем долати кілометр за кілометром.

Вже неподалік Приштини ми втрапили в справжню пастку, влаштовану ожеледицею та сніговими заметами. На трасі скупчилися сотні авто. Хтось постійно буксував. Довжелецька лінія машин тягнулась на багато кілометрів, аж до далекого світла у вікнах багатоповерхівок. Їхати було вже просто неможливо – колеса тепер лише відчайдушно ковзали по поверхні. Французи щось емоційно обговорювали. Я зрозумів, що у нас є ланцюги на колеса, але в цьому дурдомі треба було якось ці "wheel chains" начепити. Врешті-решт іншого виходу не було, і помічник водія, незважаючи на нетерплячі автосигнали за нашим міні-басом,



почав здійснювати цю операцію. Я кинувся йому допомагати. Проте від сильного холоду у француза замерзли руки. Я метнувся всередину автобуса і в одній з своїх дорожніх сумок, на щастя, дуже швидко знайшов свої шкіряні рукавички. Віддав водієві. Вони й стали вирішальним засобом боротьби з несподіваною навалюю зими.

З ланцюгами наш міні-автобус одразу пішов як всюдихід. Ми впевнено пробилися ще на декілька сотень метрів до своєї мети, поки попереду нас не заблокував легковик. Ми декілька хвилин спостерігали, як водій марно намагається подолати ожеледицю. Тоді я знову вискочив на вулицю і почав підштовхувати машину того невдахи. Через мить поряд я знову побачив француза. Удвох ми успішно витиснули легковика з льодяного поло-ну. Через декілька метрів довелося штовхати вже іншу машину. Розчищати собі шлях доводилось постійно. У цей час ми навіть не думали про якісь особливі заходи безпеки. Утім, в кабіні, як і годиться, були наготові автомати. Але кому в ту неgodу хотілося б чогось іншого, ніж прорватися до своєї мети? І ми навіть не помітили, що дійшли до дороги, яка повертає до штабу. Останній кілометр їхали вже як тріумфатори. На щиті у світлі фар проплив вже такий знайомий щит з надписом “Welcome to Film City”. Ми зрозуміли, що повернулись додому і дуже втомились.

Потім вже в штабі випили одну з пляшок горілки, яку привіз з відпустки. Завжди потім вітались як справжні друзі. Адже разом втрапити в халепу і разом з неї вийти – це щось особливе. Щоб стати братами по зброї – слів не потрібно. І справа зовсім не в “Немірові”, на дні якого плаває наша “автентичність”. Маю на увазі перець.

\* \* \*

...Взимку, коли штаб лежав під щільним шаром снігу, на центр потужної міжнародної миротворчої операції почалось нашестя круків. Чорні галасливі істоти шугали над будівлями та вуличками, безжалісно бомблячи все підряд екскрементами. Птаство стало загрозою і для гелікоптерів, тому що яким би асом не був пілот, перед зграєю тисяч наглих пернатих він

відчуває себе беззахисним. На боротьбу з прибульцями переключився весь інтелектуальний потенціал штабу. З офісу в офіс з поміткою "терміново" перекидалися електронні листи. В них рецепти перемоги виглядали дедалі фантастичнішими. На одній з екстрених нарад керівництво оголосило про радикальне рішення. І воно точно б нажахало захисників довілля. План був такий: записати на магнітофон відчайдушні верески смертельно наляканої ворони. Через потужні гучномовці відлякувати тими звуками основні сили повітряного противника.

– Як я не відбивався, цю спецоперацію доручили мені, – приречено сповістив мій сусід Девід увечері.

– І як ти собі це уявляєш на практиці? – співчутливо запитав я.

– А ніяк. Я прийшов до свого офісу і викликав сержанта, це сумлінна і відповідальна американка. Пояснив план. А вона й запитує: сер, звідки я візьму того крука? Кажу, що птаха забезпечимо. А сержант ще більше хвилюється: так це птаху мучити треба, щоб вона реалістично верещала? Сер, вибачте, але це те завдання, яке не можу виконати! Я швидше у відставку подам!

Невідомо як, але від плану, що мав дещо садистський зміст, все ж відмовились. Можливо, тому що від безперервного каркання з потужних гучномовців першими зі штабу повтікали б самі вояки.

Гуманне, а тому мудре рішення було прийнято пізніше. На високих палях в різних точках "Фіlm Сіті" встановили величезні пластикові фігури, кожна з яких зображала сову. Фігури стирчали скрізь, додаючи картині оточеного колючим дротом штабу кумедного вигляду. Зграї тисяч круків, з невдоволенням галасом покружлявши над будівлями, нарешті кудись мігрували. А до муляжів всі почали звикати і вже не звертали на них уваги. Лише зальотні гелікоптери перед тим, як сісти на майданчик "Фіlm Сіті", тепер зависали над землею довше, ніж раніше. Бо деяких пілотів спантеличував вигляд пластикових монстрів, які сумними круглими очима дивились у небо, ніби заздрячи тим, хто дійсно здатний літати.

## ШОТЛАНДІЯ

**П**ереліт на військовому транспортнику ІЛ-76 зовсім не схожий на подорож цивільним рейсом. Відсік просторий, сидіння жорсткі. Посередині пузатого фюзеляжу купою – затягнутий сіткою камуфльований “багаж”.

Більшість морських піхотинців спить. Це втома після нічних зборів, переїзду на вантажівках до аеродрому та монотонних годин льоту, наповнених потужним ревінням реактивних двигунів. В одне з віконець літака вдивляється матрос Вадим Василевич. Я спеціально записав його прізвище, бо це теж штрих до репортажу! Хлопець з Чернігівщини, як і більшість на борту транспортника, за кордоном вперше.

– Ну й що ти думаєш про все це?

Хлопець хвильку вагається, про що сказати. А потім ділиться своїм найбільшим враженням на цей час.

– Ну й рівненькі ж у них поля!

Я теж дивлюсь у вікно і бачу, як далеко внизу між хмарами пропливають прямокутники фермерських угідь.

Ми над Німеччиною.

До землі 8000 метрів.

Ми летимо на навчання “Північне Сяйво” до Шотландії.

Шасі ІЛа торкаються бетонки. Минає ще якийсь час, поки відкриється вхід до вантажного відсіку. В голову лізуть всілякі банальні слова про особливий історичний момент. "Українська морська піхота вперше в Шотландії, щоб гідно представити свою державу..." Так, здається, кажуть наші урядовці, коли опиняються перед об'єктивами телекамер? Все це так, але ми прибули сюди не на дипломатичний фуршет, а працювати.

Водії автобусів розмовляють з характерним шотландським акцентом, так що звичні англійські слова треба ще вміти розрізняти.

Їдемо до Глазго. Наші два "буси" вирулюють на причали доку "Георга V". Стаємо навпроти вражаючого розмірами корабля під французьким прапором. Морські піхотинці підхоплюють нове слово, яке потім пам'ятатимуть все життя: "Сіроко". Це такий вітер в пустелі, а в нашому випадку – назва великого десантного корабля.

Нам пощастило, бо "Сіроко", який стане на час плавання домішкою в Атлантиці, побудували лише п'ять років тому. Інший десантник "Ораж", який ошвартувався поряд, вже ветеран – йому сорок.

Нас розселяють в каютах на різних палубах. Приміщень на "Сіроко" багато. Щоб не заблукати в багаторівневому лабіринті, новачку пропонується осягнути принцип поділу на 14 секцій розташування по різних палубах. Треба пам'ятати назву секції – відповідну літеру латинського алфавіту, номер дека та номер каюти. Наприклад, D0422. Але освоїтись на кораблі не так вже й просто. Набагато важче, ніж запам'ятати французькою привітання "Бонжур!". Через деякий час наші морські піхотинці вже сама ввічливість, чомно вітаючись з французькими моряками. Ну просто якийсь салон Анни Шерер!..

В кают-компанії всім керує президент Паскаль. Цей сорокарічний офіцер з відмінним почуттям гумору пояснює святі правила: заходьте, коли хочете, дивіться кіно, гортайте журнали, пийте каву. Але завжди будьте у військовій формі. За винятком ранку, якщо ви займаєтесь спортом.

Сам Паскаль ніколи не знехтує можливістю здійснити пробіжку під час ранкової фіззарядки. Бігати можна причалами доку

“Георга V”. Наступного дня, коли трудове місто Глазго вранці піднімалось до роботи, українські морські піхотинці з командиром роти капітаном Ігорем Татарченком вийшли на пробіжку. Добре, що на французькому кораблі ніколи нема проблем з душем. Це у нас з водою завжди якась капость. У нас кожен про всяк випадок тримає декілька пластикових пляшок із невеликим запасом, щоб хоча б руки було чим помити.

Офіцери в кают-компанії дуже приязні, а їжа на столі завжди смачна. На французькому кораблі меню для всіх рангів однакове. Але що може відрізняти раціон моряків Франції від, наприклад, американців чи британців, так це вишуканість страв. Порції швидше нагадують ресторани, аніж “комбатантські”.

Наші морські піхотинці дуже елегантно ввійшли в атмосферу кают-компанії. Деколи у французьких колег командир взводу лейтенант Костянтин Суханюк просив гітару і звучали різні пісні про морпіхів, висадки, атаки. Словом, про романтику українських “марінз”. Гарне було товариство в каюті і головне – з почуттям гумору та щире. Якось Паскаль, якого заради жарту пригостили цигарками “Беломор”, довго дивився на пачку з рисунком карти. Ми розповіли, що Беломор-канал будували політзеки. Врешті-решт Паскаль запалив і задумливо вимовив: “Я – Сталін!” Всі щиро реготали.

\* \* \*

Всю ніч велетень “Сіроко” розрізав важкі хвилі Атлантики, хитаючись з борту на борт. Довгий коридор на нашій палубі здавався гігантською гойдалкою. Але “оморячення” матроси і сержанти роти витримали. Перед цим французькі колеги пропонували: буде нудити, то не мучтесь, а попросіть у корабельного лікаря спеціальних пігулок. Наші пігулок не ковтали. А якщо хлопці трохи позеленіли під час морської прогулянки, це вже не для історії.

Позаду лишилися Глазго і мальовничі береги річки Клайд. Вранці перед очима відкрилась велична панорама. Море, гори і бездонне синє небо. Ми зайшли до затоки Лох-Х’юї, на самій півночі Шотландії. У роки Другої світової в затоці переховува-

лись від німецьких субмарин судна військових конвоїв. Тут все й мало початися.

\* \* \*

Як сьогодні приходить війна? Люди дізнаються про неї з газет і з телебачення. На екрані монітора в каюті спливають букви "GNN" і з'являється ведучий новин. "Топ-новина" цієї "впливової телекомпанії" – повідомлення про "кризу в Європі". Країна "Лоуланд" не може змиритися з демократичними перетвореннями в сусідньому "Геловеї". Радикально налаштована партія погрожує вдаватися до крайніх заходів. Прямі включення з місць. Тривожні повідомлення кореспондентів про викрадені хімічні речовини, що можуть стати зброєю терористів. Далі телебачення переносить до штаб-квартири ООН. Там приймають важливу резолюцію, що дає право використати сили НАТО для врегулювання конфлікту і припинення насильства. А що говорить військовий аналітик? Він каже, що збройний потенціал противника – значний. І що екстремісти погрожують дати будь-яку відсіч НАТО. Миготять кадри з обличчями політиків, бойовиків, демонстрантів.

Чесно кажучи, я не помітив жодного професійного недоліку в цьому телесюжеті. Журналісти на екрані – знавці справи. Схоже на те, що на "Північному Сяйві" все має бути, як у справжньому конфлікті.

\* \* \*

У нашому контингенті є людина, яка може не тільки оцінити драматизм сценарію навчань, але й одразу запропонувати своє бачення ролі миротворця. Найдосвідченіший в цих справах наш командир контингенту капітан 2 рангу Михайло Пінкевич. Його англійська – добра. Манера спілкування – невимушена, а тому імponує іноземним колегам. Михайло Пінкевич використовує кожну можливість, щоб дати нашим офіцерам більш повну уяву про "Північне Сяйво".

– Сьогодні ти командир взводу, завтра командуватимеш ротою. Дивіться і вчіться. Ви ще не раз братимете участь в таких операціях, – по-батьківськи повчає командир контингенту.

Тут, на “Північному Сяйві”, українці представляють найбільш східну з країн-учасниць. Є Бельгія, Канада, Данія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Іспанія, Великобританія і Сполучені Штати Америки. Всі вони – в НАТО. З країн, що не входять до Альянсу, – лише Швеція та Україна. І наш підрозділ – теж у складі армади з 50 кораблів та суден, 400 військовослужбовців морської піхоти, двох підводних човнів та авіаносця “Інвінсібл”. Який прорив!

Українська рота братиме участь в амфібійній операції. А кораблі “працюватимуть” на французький батальйон морської піхоти, до якого ввійшли і наші підрозділи.

Французи дуже цікаві. Власне, це й не зовсім ті французи, які завжди жили у своїй країні. Це підрозділ Іноземного легіону. Тут вихідці з усіх країн, у тому числі і з колишніх радянських республік. У кожного свій сенс для того, щоб віддати себе на шматування жорстокій системі підготовки легіонерів. Хто втік від проблем із законом, хто просто поїхав заробляти гроші. Але всіх об’єднала одна мета – порвати з минулим і стати громадянами Франції. Витримують тяжкі випробування не всі. Для цього потрібна фізична витривалість скакового коня і вміння завжди тримати нерви у кулаці. Є вихідці й з України. Але ніхто й ніколи не розповідає про минуле. У них навіть імена тепер інші. Тут таке правило. Єдине, з чим не можуть владнати легіонери, так це зі своєю ностальгією. Це відчувається по розмовах з нашими хлопцями.

– Розкажи, як там життя! – просять вони, приховуючи своє хвилювання за маскою байдужості, з якою вони проходили пустелі і африканські джунглі.

\* \* \*

Багатотонний британський “Сі кінг” зависає поблизу лівого борту. Похитуючись, як велетенський сірий жук, сідає на палубу. Лічені хвилини на те, щоб натягнути рятувальний жилет. У гелі-

коптері французькі й українські морські піхотинці. Гойднулась затока, оточена ланцюгом гір. Гелікоптер з розвороту лягає на курс. До місця висадки з десятків миль. Один з пілотів на відчинених дверях. Над прірвою, покладаючись на міцність страховочного ремня. Йдемо низько. Приземлення. Вистрибуєш разом з десантниками. Тут м'яка земля – скрізь мох. Ноги ніби занурюються в нього. Гелікоптер здіймає повітряний шквал і набирає висоту.

Смарагдові пагорби, поодинокі будиночки. Десять далеко отара овець. Такою постала північна Шотландія перед українцями. Підрозділ рушає на розвідку місцевості. Цікава картина – українські камуфляжі на тлі пейзажу, що ним так захопились творці кінофільму про легендарного Маклауда. Але тепер “горці” – морські піхотинці. А ось той дядечко, що приязно помахав з авто, просто британський турист. І для нього навчання – несподіване доповнення до відпочинкового туру.

\* \* \*

Новий кидок на узбережжя – тепер вже на десантних плавзасабах. Прибережний пісок, відпрасований північними припливами, місять “берці” морської піхоти. Французький інженерний підрозділ працює далі, вгризаючись у пісок бульдозерами. Ще далі – французькі сапери. Вони здійснюють “демінаж”, тобто, якщо по-простому, “розмінування”. У цій операції кожен займається своєю справою. І все це для встановлення миру в уявному “Геловеї”.

В нашому контингенті два журналісти – Іван і я. Іван знімає відео для флотської телерадіокомпанії “Бриз”. Я пишу в газету “Флот України”. Для відео потрібний якийсь рух та синхроні. Івану кортить відзняти епізод, як наші морські піхотинці патрулюють на дорозі. Просимо продемонструвати все на практиці. Головною діючою особою стає молодший сержант. Він побоюється камери, але хоче, щоб все було якнайкраще. Дістає з кишені клаптик паперу з шкільного зошита, на якому кирилицею написано звертання англійською до цивільного мешканця. Довго бубонить про себе текст, намагаючись завчити магічні слова, які



відкриють йому таємницю спілкування з іноземцями. На дорозі з'являється хечбек з правостороннім, як скрізь у Британії, кермом. Молодший сержант змахує рукою. Авто зупиняється і звідти висовується обличчя водія.

– Ду ю партісіпейт ін зіс ексісайзіс? – збиваючись, підглядаючи в шпаргалку і червоніючи від напруги, вичавлює із себе патруль.

– Єс! – здивовано відповідає водій.

– Сенк ю! – завершує завчений діалог молодший сержант. Водій їде собі далі. Наша кінозірка дивиться на журналістів. Ну як, круто?

– Ти якось невпевнено говорив. Давай повторимо. Ти скажи теж саме без папірця, – просить Іван.

В очах морського піхотинця – невичерпна туга. В школі він ненавидів вивчення іноземної мови і знущався з учительки. Тепер англійська мстить йому, перетворивши повтор простої фрази на тортури.

– Ду ю парті-сі-пей-т ін зіс е-ксі-сай-зіс, – як заклинання бубонить молодший сержант. І щоразу вимовляє щось не так. Щоразу забуває якесь слово. Поки патруль нарешті долає мовний бар'єр, спливає двадцять хвилин. А назустріч якраз ще одна машина. В ній приязна леді старшого віку. Наш морський піхотинець набирає повітря і концентрується. Напруження більше, ніж тоді, коли на його голові товариш мав розбити рукою цеглу, щоб викликати оплески матусь, які приїжджали до частини на свято прийому присяги своїх змужнілих синів – молодих воїнів. Зі страшними внутрішніми муками герой майбутнього телесюжету все ж запитує британку, чи вона бере участь в цих навчаннях. Тобто ду ю пар-ті-сі-пейт...

– Ноу, – каже британська леді.

– Сенк ю! – радісно волає сержант, відчуваючи, що цей дубль буде вдалим.

\* \* \*

Наймасштабнішою на Лох-Х'юї була операція з врятування біженців. Їх збирали в трьох віддалених точках місцевості, до-

ставляючи на головний евакуаційний центр знову ж таки повітрям.

Спочатку гелікоптери розкидали всі взводи по узбережжю. І там морські піхотинці взяли під контроль зони відповідальності, виглядаючи людей, що потребували допомоги. “Знедолених” “геловейців” було багато. Одна “вагітна” жінка з жалібним схлипуванням несподівано звалилась неподалік гелікоптера, схопившись за сховану під одежею подушку. Але на допомогу прийшли капітан Олександр Єсін та старший сержант Ловен Соболев. Вони обережно перенесли жінку на плащ-палатці.

Інші “жертви конфлікту” – дві дівчини – не могли перейти гірську річку.

– Допоможіть нам! – кричали симпатичні британки.

Справжні “джентльмени” старший матрос Артур Акопов та матрос Олег Звягольський одразу кинулись у воду.

Матрос Василь Безбородов під час патрулювання виявив “наляканих” біженців в яру і вивів їх до пункту евакуації. А там під час перевірки один з цивільних молодиків раптом відмовився показати документи і чкурнув кудись по каміннях на узбережжі. За ним кинулись наші бійці. Але потенційний терорист плигав з каменя на камінь, як коник-стрибунець. Втік. Що ж, буває й таке...

Всі “гравці” (біженці, терористи, журналісти) на цих навчаннях виявились талановитими акторами. Тому “Північне Сяйво” можна було б назвати таким собі “В зоні особливої уваги” за стандартами НАТО. У радянські часи фільм з такою назвою не одного хлопця звабив до служби в десантних військах. У нас на другому курсі на стажування до десантників записувалися пачками. А потім на випускному просили, щоб в десантники не посилали. Та було вже пізно. Адже в радянському кіно було одне життя, а в реальності – інше. А тут на романтиці не економили.

\* \* \*

Операція з евакуації біженців в Лох-Х’юї завершилась. Тим часом примхлива осіння погода підкинула сюрприз. Почався

дош. Здійнявся пронизливий вітер. Краєвид одразу набув загрозливості. А все тому, що холод та мокра одежа. В найбільшій халепі – французькі підрозділи. Повернення на “Сіроко” техніки було скасоване. Всім, хто залишився на березі, доводилось похмуро спостерігати за тим, як вітер котить свинцеві хвилі на оголений відпливом пляж.

Втім французи готові до випробувань не лише морально, а й завдяки екіпіровці. Спальні мішки завжди в автомобілях. Тому ніч можна провести де завгодно.

Ми з Іваном Чмілем, який скрізь тягає з собою відеокамеру, бредемо до якихось ангарів. Логіка проста – якщо ми не взяли з собою спальні мішки, то хоча б знайдемо дах над головою. З усіх українців не пощастило лише нам. Всі решта ще до погіршення погоди встигли перелетіти на корабель гелікоптерами. А ми забарились, тому що хотіли повертатись з морським десантом. Всередині приміщення щось знову змушує на хвилю поринути в ностальгічні спогади курсантських років. На Яворівському полігоні теж були всілякі класи зі схемами і картинками. Там так само було вогко і холодно. Дивне відчуття дежавю відганяє лише зміст “наочної агітації”. Тоді в училищі все було радянським. Тут – картинки британських гелікоптерів та літаків. На одному із столів вкрита товстим шаром пилу книжка із закладкою. Схоже на детектив, який так і дочитали багато років тому. Гортаючи сторінки, думаю про невідомого британського “томмі”, який навіть не підозрював, що детектив колись почне читати представник армії колишнього потенційного противника.

В одній з кімнат знаходимо досить пристойні та зручні дивани. Але тільки ми починаємо розташовуватись на цьому місці, як з’являється француз і з нахабним виглядом випроводжує нас з кімнати.

– Тут місце мого командира! Вже зайнято!

Отакої! Реальні труднощі миттєво змусили наших союзників забути про дипломатичний етикет. Почалась боротьба за виживання. Але ми не впали у відчай. Вже в іншій кімнаті натрапили на столи, на яких все ж краще ночувати, ніж на підлозі. Досліджуючи сусідні будівлі, я знайшов кімнату, в якій купую аж до стелі були звалені матраци. Ми з Іваном хутко перетягнули

собі одразу по два. На одному можна спати, іншим привалити себе. Вийшло щось схоже на два кубла. Але головне, що не замерзнеш. Проте яке ж було наше обурення, коли через п'ять хвилин ми побачили, що наші матраци вже тягне кудись інший француз!

– Що ти робиш? Це ж наші матраци! – спинив я нахабу. Той щось почав невдоволено белькотіти по-французьки, і знову потягнув здобич.

– Я покажу вам сотню цих матраців! Пішли зі мною! – майже по буквам вимовляючи англійські слова, намагався я переконати француза. Однак той англійської не розумів. Тоді я рішуче взяв француза за рукав і повів на вулицю. Показав будівлю, де ми й знайшли ті чортові матраци. Француз нарешті второпав, що ми мали на увазі і йому стало соромно. Незабаром з тої комори наші союзники натягали собі матраців для всього взводу.

У приміщенні було все ж дуже холодно. Ми хотіли дочекатись, коли нарешті завершиться метушня. І вже потім гідно зайняти місце у своїх кублах, спорудження яких продемонструвало бійцям іншої держави нашу військову винахідливість.

Але крізь холодну темряву радіо донесло гарну новину – командир “Сіроко” вирішив-таки ризикнути й евакуювати свій десант. Цілу ніч на десантних плавзасобах возили людей і техніку. Останній солдат ступив на борт “Сіроко” о 5-й годині ранку. Після цього спали, як мертві. А корабель тим часом взяв курс на південь.

\* \* \*

Затока Люс-Бей повинна стати основним випробовуванням для французького батальйону, в складі якого діє наша рота. Тут якраз і має вирішатись доля уявної країни “Геловеї”.

Нашу роту перекидають на нідерландський корабель управління “Роттердам”. Всього декілька годин знайомства з величезним десантним “каютоносцем”, перетвореним на мозок навчань. Просторі коридори, дуже багатонаціональний склад “населення”. У наших найбільший шок від того, що увечері у них тут справжня дискотека. З музикою та танцями... Декілька го-

дин сну на новому місці. І о третій ранку вже знову всі на ногах. На ангарній палубі взвод за взводом "Сі кінги" підбирають підрозділи, щоб викинути їх у темряву на узбережжі.

\* \* \*

"Сі кінг" продирається крізь темряву, долаючи милі від корабля управління "Роттердам" до аеродрому. Українці будуть брати стратегічний об'єкт під контроль. Востаннє зближує затока Люс Бей, далі – земля. Що то за аеродром, і які сюрпризи приготували там? Гелікоптер притискається до землі. Йдемо! Ми залишаємося на полі поблизу злітної смуги. Командир роти Ігор Татарченко віддає розпорядження, і підрозділи старшого лейтенанта Миколи Захватихати і лейтенанта Костянтина Суханюка, витягнувшись довжелезною змією, тихо переходять до місця збору.

Розмови пошепки. Дії виважені, ніякої метушні. Через 10–15 хвилин групи морських піхотинців розчиняються в "зеленці". Аеродром, який було взято "під контроль", виявився запустілою військовою базою "Уест-Фру" в західній Шотландії. Обідньої пори прибула основна частина батальйону. Французьке командування облаштувалось у авіаційному ангарі. Тим часом українські морські піхотинці продовжували контролювати підходи до "Уест-Фру". В перерві між патрулюванням – обід з французьким пайком. Всі навчились швидко підігрівати їжу за допомогою мініатюрної "шашличниці" і таблеток сухого спирту. Дві таблетки – і консерва гаряча. Якщо вчасно підкинути до вогню третю таблетку – можна скип'ятити горнятко води і випити розчинної кави. Вітчизняний пайок, кажуть українці, теж непоганий. А от з підігрівом – не подумали...

\* \* \*

Ми таки налякали британців, які ніколи не сподівались побачити на своєму острові слов'ян, озброєних "калашниковими". Можливо, це навіть не було переляком. Але один з місцевих кореспондентів подав новину саме так. Мовляв, британці на машинах їхали на уїк-енд, а якісь іноземці на світанку блокували дорогу, поки з плавзасобів на берег виїжджала військова техніка.

Якась дитина почала істерично плакати. Дитяча сльоза розбудила у журналіста почуття громадського обов'язку. Дуже швидко повідомлення стало обростати загрозливими подробицями і зайняло перші рядки в стрічках світових агенцій. Керівництво міноборони у Києві залякло від жаху перед міжнародним скандалом. Там подумали, що ми щонайменше розпочали бойові дії у Британії. Я відчув це по настрою нашого керівника контингенту. Його службовий мобільний бомбардували дзвінки розлючених адміралів та генералів з батьківщини. Ніяких пояснень не приймали. Екзекуція мала відбутись після повернення додому.

Наші зарубіжні колеги тільки здивовано зводили плечима, коли ми намагались пояснити, яка у нас халепа. Британці казали, що скарги на дії військових у них в країні – справа звична. Не буває таких навчань, аби чийсь клумбу з квітками не переїхав танк або на поле якогось фермера не приземлився парашутист. Вони нашої проблеми не розуміли. Але папірця з підтвердженням того, що ми нічого поганого не скоювали, все ж виписали.

Один з представників українського генштабу, який завжди крутився поряд з нами, загорівся бажанням знайти журналіста, котрий став автором “сенсації”.

– От якби знайти його через тих журналістів, які “грають” тут на навчаннях з нами! Ми б переконали його, що все тут по-іншому, – вдався у розсуду генштабіст.

– Ноу проблем! Зараз запитаємо, – запросто зголосився бути посередником Іван Чміль.

– Але ж обережно, ненав'язливо, так собі, поміж розмовою! – радісно зашепотів змовницьким тоном генштабіст, який теж боявся отримати прочуханки від міністерського начальства після повернення на батьківщину. Іван відповів впевненим жестом, який ще раз красномовно засвідчив, що проблеми тут ніякої не буде. Потім Іван рішуче зайшов до кімнати, де сиділи залучені на навчання цивільні журналісти, і одразу продемонстрував вищий пілотаж дипломатичної англійської:

– Who saw journalist?\* – рішуче запитав Іван.

---

\* Хто бачив журналіста? (англ.).

Генштабіста, який тихо спостерігав за всім через відчинені двері, аж пересмикнуло.

Потім ми все ж урегулювали ситуацію. Ми подзвонили до прес-служби міноборони і передали їм підготовлену нами інформацію. Вона повно розповіла про те, що і як ми робимо в Шотландії. Повідомлення підхопили українські засоби масової інформації, бо тема ця була гаряча. В результаті, всі в Україні, навіть адмірали та генерали, почали розуміти, що ми нічого тут не накоїли поганого. А навпаки, ми добре робимо свою справу, і це оцінило НАТО. Дзвінки Пінкевичу припинились.

\* \* \*

На “чек-пойнті” твориться щось дуже незапрограмоване, як, взагалі-то, завжди й буває під час цих навчань. Агресивна юрба з гаслами горланить: “НАТО – гоу хоум!”. До шлагбаума біжать українці. Водії французьких бронетранспортерів запускають двигуни машин, щоб туди ж підігнати техніку...

Звідки взяли ці демонстранти? На табличках надписи французькою та... українською: “Собаки НАТО, повертайтеся додому!”. Це ж треба, до Альянсу нас ще не прийняли, а вже обзивають!

Тим часом юрба наближається все ближче і в наших хлопців летять презервативи, наповнені водою. Жива лінія в українських камуфляжах дихає образою і бажанням дати прочуханки. Але наказ – стояти. І тільки коли демонстранти починають нагло вклинюватися в шеренгу, командир роти капітан Ігор Татарченко вирішує відтіснити тих, хто намагається прорватися до табору.

Шеренга крок за кроком “пресує” демонстрантів. Кожний метр відвойованої дороги супроводжується злагодженим глухим вигуком підрозділу...

Демонстранти не змирились з першою поразкою. Вони знову наближаються до шлагбаума. Підсилений мегафоном голос одного з лідерів звучить зовсім провокаційно: “Ес-Ес Нейто!” Один з учасників акції замахується кулаком на стрій морської піхоти. Важко розібрати, що діється. Ось навалились декілька

людей. Група журналістів, наставивши камери, "смакує" цей момент. Репортерка, яка по мобільнику тримає зв'язок зі своєю радіоредакцією, вражено завмирає...

\* \* \*

Коли втомлені українські морські піхотинці вже повертались до табору, збуджено обговорюючи епізод на "чек-пойнті", командир взводу старший лейтенант Микола Захватихата несподівано виголосив:

– Ось ми й зустріли день нашої бригади!

Далеко в Криму у той самий день якраз лунали вітальні промови з приводу 10-ї річниці бригади морської піхоти. Інші наші хлопці ламали цегли у себе на голові, демонструючи цивільним "крутизну" морської піхоти. А потім було застілля і тости начальників. Наші ж "чорні берети" в Шотландії йшли обтрюхані грязюкою і водою з презервативів, якими в них жбурляли демонстранти.

Українцям протистояли перевдягнені у цивільне британські десантники. Класні виявились хлопці. Це з'ясувалось увечері за пляшкою віскі. Скріплюючи дружбу міцним напоєм, ми познайомили колег з деякими нашими традиціями. Вигуки "Будмоу!" з англійським акцентом не вщухали навіть тоді, коли ми попрощалися і пішли спати. І як ми повірили, що демонстранти справжні?

Ввечері холодно. Але наші настільки втомилась за день, що спальний мішок здається просто казкою. Всі намагаються швидше заснути, бо вночі треба буде міняти патрулів і людей на "чек-пойнті".

\* \* \*

Старшому лейтенанту Роману Білостигнюку не пощастило. Під час чергової "напруги" на "чек-пойнті" він поспішав з табору до воріт "Уест-Фру" і впав. Пошкодив пальця об автомат. Мізинець, здавалося б, дурниця. Але французький лікар в таборі стривожено закивав головою. Глибока рана, перерізано нерв, можливо ушкоджено суглоб. Тільки серйозна операція може відновити рухливість пальця.



Супроводжую потерпілого. Летимо на "Роттердам". Приязні голландські лікарі готові допомогти, але... Рентгенівські знімки показують, що операцію такого рівня на кораблі не зробити. Залишається британський госпіталь десь на березі, або французькі лікарі на нашому ж рідному "Сіроко". Переговори з французами завершуються доброю звісткою для Білостигнюка. На "Сіроко" беруться за таку операцію. Знову переліт на гелікоптері. І знову лікарі, і знову рентгенівські знімки. Постраждалий в "тільнику" винувано посміхається перед тим, як наркоз змушує його забути про біль.

Французька "Пума" наступного дня доставляє мене до "Уест-Фру". Білостигнюк під наглядом лікарів ще два дні буде на "Сіроко", командир якого П'єр Марі Депланк з гордістю промовив з приводу появи на борту хворого: "Ми завжди дбаємо, щоб у нас були добрі лікарі".

Старший лейтенант Роман Білостигнюк повернувся веселий і щасливий. Палець в бинтах, а в руці пакет всіляких сувенірів на добру пам'ять від лікарів. НАТО врятувало мізинець нашого старлея! Хлопцю все ж пощастило, що попав на чудових французьких лікарів.

\* \* \*

Наше прогресивне екіпірування, втілене в обриси камуфляжного рюкзака, не витримує випробування навчаннями. Рвуться лямки, летять заклепки. З таким рюкзаком загалом добре хіба що зображати стиль "а-ля мілітарі", а не воювати. Що вже й говорити про інші речі. Наприклад, "берці", в яких місяцями тупотить українська піхота. Важкі, збивають ноги. Щоб якось підігнати таке взуття, наші перебивають дірки, щоб шнурівка була тугішою. Так хоча б ноги не повивертаєш, коли будеш стрибати. А ще рветься так звана розгрузка – жилет на груди для набойів. Та й бушлати під дощем мокнуть. Камуфляжна накидка типу "пончо" теж не для дощів.

Але є, перепрошую за пафосний стиль, невичерпний ентузіазм бути дійсно морською піхотою. Є й досвід чималий. Командир роти Ігор Татарченко, наприклад, брав участь у всіх

міжнародних навчаннях з 1998 року. Навчався у Великобританії – на курсах “командо”. Те ж саме стосується й інших офіцерів. І ще важлива деталь: мовний бар'єр вже давно для більшості українських офіцерів – не бар'єр. Неодноразово так було, що британці підходять щось з'ясувати, з надією запитуючи, чи розуміють наші англійську. А у відповідь – ніяких проблем, мовляв, з англійською все гаразд.

\* \* \*

Наші морські піхотинці завоювали симпатії зарубіжних колег. Наші готові до будь-яких випробувань – допомагати біженцям, знищувати “терористів”, патрулювати в негоду. Командир батальйону полковник Ерік Фурне каже, що йому було за честь працювати з українцями. І якщо, не дай Боже, реальні бойові дії – полковник, без усіляких сумнівів, взяв би до складу своїх сил морських піхотинців з України. Це були щирі слова – всі відчували.

Коротке прощання біля ангарів “Уест-Фру”. Українці презентують свої традиційні сувеніри – керамічну чашку з емблемою, календарі з морським піхотинцем. До речі, на календарі, віддрукованому у фотоательє Феодосії, капітан Олександр Єсін. І поки французи всі як один уважно розглядають плакатне зображення нашого товариша, лейтенант Костя Суханюк несподівано вимовляє: “Голосуйте за Єсіна!” Тобто майже як за Єльцина. Спочатку регочуть наші. Після перекладу – французи. Тим часом з наших рюкзаків з'являється й пляшка горілки “Неміров”. Обличчя французів стають злегка напруженими. Вони все ще свято вірять, що ми звикли хлебтати горілку, як воду, і їм ніколи за нами не вгнатися. Але після прощальних “ста грам” на обличчях – посмішки. Всі знову відчують себе рівними серед рівних.

\* \* \*

Де кілька годин в Единбурзі, де все просякнуте шотландським духом, в очах мигтить від традиційної тканини в клітинку. Звуки волинок супроводжують навіть під час “екскурсій” до ма-

газинів. Дві ночі в старовинних Казармах Редфорда, де з 1914 -го року, схоже, робили лише косметичні ремонти, а все напрочуд чисто і приведене до ладу. Кожна деталь там – від старовинних, схожих на замки, будівель до безлічі оригінальних картин із зображеннями різноманітних батальних сцен – розповідає про історію.

І от, нарешті, дорога до військово-повітряної бази. Завантаження буквально “з коліс” і політ додому. Ніяких тобі перевірок, митників чи поліції. Ми злетіли через декілька хвилин після того, як вийшли з автобуса і закидали речі всередину транспортного “Іла”! Бай-бай, Скотленд!

На рідному льотному полі Бельбека під Севастополем нас вже очікують суворі представники всіх українських силових відомств. В очах мигтить від кількості людей у великих, схожих на міні-аеродроми фуражках. Цей елемент форми завжди видає наше радянське минуле.

– Можна виходити?

– Стоять!

Починається довга і нудна перевірка. Нас суворо запитують, скільки пляшок віскі ми привезли з собою? Чи, не дай Боже, більше двох на кожного? А ми привезли досвід “Північного Сяйва”. Але ця подія блідне на тлі іншої. На флоті починається чергова київська інспекція. Доля кожного офіцера буде вирішена в залежності від того, як хто відкрокує по плацу, відгорланить стройову пісню і покаже конспекти з гуманітарної підготовки.

На аеродромі звучить Національний гімн. Всі виструнчилися.

Як я люблю тебе, Україно!

## ТЕСТ-ДРАЙВ

— **Я**к я заскучав за цією машиною! Новоприбулий поліцейський Місії Пітер плавно піддає газу і переходить на підвищену передачу. “Тойота 4 Раннер” весело урчить движком і мчить вулицями Сухумі – невизнаної столиці невизнаної країни Абхазії. Темношкірий чолов’яга баскетбольного зросту на ймення Гіл прискіпливо зиркає на водія. Гіл приймає іспит. Тому досвідчений німецький поліцейський Пітер, який намотав сотню тисяч кілометрів дорогами Косова під час попередньої Місії, все одно хвилюється. Гіл зараз головний. Від нього залежить отримання прав.

Потім за кермо сідає ще один німецький поліцейський Андреаз, а його щасливий колега, який випробування пройшов, займає поряд зі мною місце на задньому сидінні.

– Це гарна машина. Дуже потужна! – каже новий учасник тест-драйву. Позадорожник знову легко набирає швидкість. Під вправною рукою “Тойота” елегантно виконує всі розвороти на гірці, потім знову вирулює на вулиці пальмового причорноморського міста.

Господи, тепер моя черга! Підозрюю, що мій досвід на тлі досвідчених німецьких поліцейських – це просто знущання над машиною. Але приборкую мандраж і теж намагаюсь випромінювати впевненість:

– Куди їдемо, шефе?

В теорії водіння я не слабак. І машина благополучно рушає. Гіл змахує рукою – “прямо”. Потім – “поворот наліво”. Знову “прямо”... “Тойота” біжить вулицями. І прискіпливий погляд Гіла вже ніби пом’якшав. Однак на перехресті, де дорожні знаки заросли буйними зеленими кущами, нас хвацько “підрізає” місцевий джигіт на “BMW”. Результат для мене сумний. “Тойота” глохне в найнезручнішому для тест-драйву місці – на подзьобаному асфальті інтенсивного перехрестя.

– Ба, ти що робиш? Хочеш повбивати всіх нас? – вигукує Гіл скоромовкою енергійних темношкірих реперів.

Гіл нервує. Чим більше він обурюється, тим швидше мої міцні теоретичні навички бліднішають і втрачають сенс...

Це провал. Гіл обрав свою жертву. Він буде демонструвати свою принциповість на мені. Тому що не буває так, що всі їздять однаково добре. Чому ж тоді оонівські машини час від часу потрапляють в ДТП? А це доповіді старшому начальству. Начальство ж боїться Нью-Йорка, адже там, у штаб-квартирі, обурюються: “А ви куди дивились?”

Гіл не хоче втрачати роботу і повертатись на батьківщину – сонячний острів Ямайка.

– На гірці в тебе добре, задній хід і розвороти – добре. А в місті – проблеми. Перездавай завтра, – каже Гіл. І я знаю, що в мене залишилось лише дві спроби.

Наступного дня Гіл пропонує поїхати під заборонювальний знак, який я, звичайно, не помітив.

– Розслабся, мужиче! Хочеш, приходь здавати після обіду? – єзуїтськи запропонував Гіл.

Ввічливо відхилив пропозицію. Треба виграти час. Треба тихцем потренуватись. Нездача на службове посвідчення водія обернеться повним крахом. Це тут називається “репатріація”. Одного албанця відіслали додому одразу після того, як той під час екзаменаційної парковки заднім ходом зніс пальму. Я уявив

собі сяючого від радості полковника Хуторянка в Києві. Той одразу був проти моєї кандидатури. Бо ж коли я був ще в Косові, йому надокучили мої дзвінки з проханням дозволити поїхати вирішувати сімейні проблеми. До Грузії Хуторянка направляв, вивергаючи обурення і погрози. Образу довелося проковтнути. Правда, свої “п’ять копійок на прощання” я все-таки вставив. На подарованому мучителю-полковнику журналі “Морська держава”, заступником редактора якого я був, поставив дарчий напис на сяючій палітурці: “Журналісти пишуть історію. А в історію головне – не вляпатись”. Хуторянка уважно прочитав і промовчав. Зрозумів, на що натякається. Але тепер він потиратиме руки від задоволення. Тому що виходить, можна писати історію і в неї ж вляпатись. А він попереджав!

Ні, треба пройти цей тест-драйв. Як би не вивертався ямайський рубака-хлопець Гіл, жертвою в його принциповій доповіді начальству я не буду.

Першим і основним моїм інструктором став українець капітан Саша Приходько. Ми виїжджали подалі від зайвих очей і там їздили, скільки дозволяв час. Рік тому Сашко теж провалив тест-драйв і в своєму секторі Зугдіді на грузинській стороні тренувався на “копійці” хазяїна дому. Врешті-решт Сашко здав на службові права. Тепер він допомагав мені.

– Не хвилюйся. Нормально ти їздиш. Чого вони причепились? – співчував мій товариш.

Потім вчив росіянин майор Женя Власов. Водієм він був з великим стажем, але дуже побоювався втрапити зі мною на очі начальству. Тому Женя підпільно навчав премудростям парковки.

– Завертай, грай зчепленням і газом. Слідкуй тільки за дзеркалами. Повільно, повільно...

Машина обережно втискувалась заднім ходом у викладений камінцями прямокутник на подвір’ї запустілої школи. З найпідступнішим елементом маневрування було владнано. Дзеркала заднього виду стали частиною світосприйняття з кабіни водія. Залишалось потренуватись їздити містом. Тому що це був мій психологічний “пунктик”. Але як організувати тренування? На службовій машині в місті легко напоротись на когось

з начальства. Почнуть розбиратись, як це стало можливим, що людина без службових прав – а за кермом. Ніхто з моїх товаришів не хотів, щоб його “підставили” таким чином.

Тому ми знайшли Руслана з “Волгою”. Знайомство із сухумським таксистом і його машиною додало багато цікавих штрихів до картини абхазького міста. Автомобіль Руслан почав водити, ще коли служив у Радянській Армії. Навіть у кіно тоді знімався. Фільм був про війну. За сюжетом, вантажівку треба було перевернути, ніби в неї влучив снаряд. Руслан з цим завданням із превеликим задоволенням впорався декілька дублів підряд.

– Я й далі б поперевертався, але у них плівка закінчилась, – з гордістю розповідав Руслан.

В Сухумі Руслана добре знають. А ще в нього велика сім’я і багато родичів, яким постійно треба допомагати. “Волга” Руслана мала такий вигляд, ніби була задіяна під час грузино-абхазького конфлікту. Автомобіль колись уславленої і шанованої на Кавказі марки цілком “гармоніював” з обгорілими багатоповіхівками, небезпечними вибоїнами на дорогах та типовим темпераментним стилем водіння на вулицях Сухумі.

Від інших вчителів-водіїв я твердо усвідомив, що тест-драйв починається з того, щоб справити гарне враження на екзамінатора. Сумлінний водій почне з того, що підлаштує положення дзеркал. На “Волзі” цього важливого елемента авто не було.

– Руслане, а де дзеркала?

– Навіщо дзеркал багато? Ось маєш одне в кабіні, вистачить!

Далі рука потягнулась до ручних гальм, але важеля не було.

– Стара машина, а “ручник” і не потрібен. Ставиш на першу передачу – і все! – весело пояснив Руслан.

Я з розумінням кивнув і повернув ключ.

– Не заводиться! – радісно констатував мій інструктор. – Прокачай педаллю!

Машина нарешті тяжко рохкає, дрібно трясеться кузовом, розвіюючи останні сумніви про те, що це сумне нагадування про радянську епоху ще здатне пересуватись. Але кермо заблоковане! І тут Руслан відкриває останню таємницю “тюнінгу”

свого чотириколісного скакуна. Виявляється, кермо заблоковане не якимось хитрим замком безпеки. Просто там, всередині, щось зламалось. Кермо треба сильно смикнути вліво, так, якби намагаєшся відірвати його від колонки. Це зі скреготом звільняє механізм, і водій отримує повну владу над авто.

Досвід приходить з практикою. На диво швидко я опанував всі тонкощі управління: з передачі зняв, педаллю прокачав, руль смикнув, і ти вже поїхав по Сухумі, як справжній місцевий таксист. Щодо претензій на право вважатися місцевим перевізником, то вони були цілком виправдані. Руслан сказав, що просто так палити бензин нерозумно. Тому ми почали підбирати пасажирів, половина з яких виявлялась знайомими мого інструктора. Куди їдемо, шефе?..

Петляючи вуличками, дізнався багато цікавих речей про повоєнну столицю, яка протягнулась вздовж узбережжя Чорного моря. Останнім часом ціни на нерухомість тут різко пішли вгору. Вцілілі будиночки охоче скуповують росіяни. Протистояння між грузинським та де-факто абхазьким урядами покупців лякає. Але перспектива заволодіти ласим шматочком прибережної землі сильніша. Що поробиш, така психологія обділених сонцем – хочеться пожити під пальмами. В Сочі це дуже дорого, а тут ціни нижчі.

Взагалі, росіяни давно втямили, що на північ від Сухумі залишився безпечний, хоча й занедбаний радянський курортний рай. Тому щорічно тисячі відпочивальників їдуть в Гагри та Гудауту, їдуть купатися і куштувати домашнє вино, дивитися дачі Сталіна, Новоафонський монастир, фотографуватися в кавказьких бурках на тлі високогірного озера Ріца. А на півдні Абхазії залишається відчуття війни. Чим ближче до ріки Інгурі, тим частіше звучать постріли.

\* \* \*

Саме там, в серці “секьюриті зоун”, продовжилась моя підпільна практика водіння. Таксування в Сухумі тривало два дні, і воно додало впевненості. Але думка про те, що знову доведеться сісти в одну машину з Гілом, була маловтішною. Мої руки, як



колись писали у військових газетах про льотчиків, все ще “скучили за штурвалом”. А “наліт” дорогами Абхазії здавався занадто малим, щоб ризикнути останньою спробою здачі тест-драйву. Ох, як я мріяв, щоб Гіл поїхав у відпустку на свою Ямайку!

Отже, в секторі Галі, мінгрельському краї, неподалік бурхливої ріки Інгурі, що, несучи води танучих снігових шапок, розділяє цю частину Кавказу на грузинську та абхазьку сторони, я знову найняв місцевого водія.

– Вагнер! – назвав ім’я і простягнув руку для знайомства власник “Жигулів”. Сіли в машину. Покотились по дорозі, яка швидше нагадувала місячну поверхню з кратерами, ніж вулицю містечка. Вагнер спочатку мовчки спостерігав, що я роблю з його машиною. Потім переконався, що рівень водія все ж вищий, ніж могло бути. Заспокоївся. Рішуче підпалив цигарку і, почісуючи щетину на шиї, перевів погляд на дорогу попереду. Так з неговірим Вагнером, який, нахилившись вперед, шкрябав щетину і пихкав у лобове скло димом, їздили вулицями напівзруйнованого війною Галі. Попри магазини, вигляд яких нагадував пункти роздачі пайка в обложеному ворогами місті. Минаючи колись діючий вокзал, що зяяв страшними отворами замість вікон. Долаючи переїзд через “залізницю”, якщо так можна назвати насип без рейок, розтягнених збирачами металобрухту. Життя тривало лише поблизу ринку. Тут народ неквапливо снував навпроти воріт, не звертаючи ніякої уваги на нервові гудки автомобільних сигналів. Потім, як це було в Сухумі, виникла ідея дарма не витратити бензин. Підвезли “одну хорошу людину”. Потім ще і ще. Щоб не казали абхазі про грузинів і навпаки, між ними дуже багато спільного.

\* \* \*

Перед останнім екзаменом з’явилась дуже гарна новина. Гіл таки поїхав у відпустку на Ямайку! Це підняло настрій. Але відчуття фатальності цієї останньої спроби продовжувало під’їдати десь зсередини.

Тест-драйв цього разу приймав спокійний і доброзичливий філіппінець Рубен. Ми поїхали вулицями. Щоб не концентрува-

ти увагу екзаменатора на моїй персоні, я одразу почав розмову про Філіппіни, культуру та традиції цієї країни. Журналістський досвід допомагав безперервно нанизувати одне питання на інше, і це імпровізоване інтерв'ю під час здачі тест-драйву дало свій результат. Коли ми в'їжджали у ворота табору, Рубен був моїм кращим другом і обурювався, як це я з першого разу не здав на права. Останні сумніви екзаменатора були розвіяні вишколеною парковкою з допомогою дзеркал у вузький простір поміж машинами. Рубен з повагою потис руку, а я подумав про те, які ж вони класні, ці філіппінці.

Це була перемога!

Для українців, які стали миротворцями у багатьох “гарячих точках”, водіння завжди було проблемою. Точніше, деякі з офіцерів водять дуже добре. А інші – ніяк. Пояснюється все дуже просто – у кого вдома є власний автомобіль, той у Місії і король доріг. Але особистий транспорт для більшості офіцерів все ще недосяжна мрія. Тому й виникають час від часу проблеми, як це було зі мною. І спробуй тоді довести, що ти, наприклад, добрий журналіст, якщо ти такий слабак за кермом.

У військовому училищі мені вже доводилось здавати на права. Ми два роки записували до зошитів формули, перемальовували картинки двигуна та інших агрегатів вантажівки. Потім під керівництвом бравих прапорщиків опановували навичками керування. Ніколи не забуду, як зі швидкістю 60 км на годину їхав вулицями Львова, а інструктор весь час матюкався і нетерпляче кричав: “Газу, газу!” Бо товариш прапорщик поспішав до села Вінники на весілля доньки. Але ж то була практика! І вона дала результати, дозволивши з першого разу пройти екзамен і отримати права.

Дуже шкода, що вони пролежали без діла двадцять років. Все треба було починати з нуля.

Бідні українські офіцери стали заручниками свого невисокого матеріального статку та традицій непереможної Радянської Армії. В наших військах офіцерів обслуговують водії. Сідаєш “старшим машини”, ставиш підпис на шляховому листку (ніби ти краще знаєш за водія, як тому треба їхати). Потім вперед! Якщо водія нема, а це буває дуже часто – офіцери української армії

їдуть автобусами чи тролейбусами. Бо ж армія завжди з народом! Товаришу полковник, поступіться місцем дамі і не штовхайте своїм кашкетом кондуктора!

В ООН серед військових спостерігачів – всі водії, незалежно від звання. Чиркнув пластиковою картою-правами по “карлогу” в машині. Електроніка зчитала твій код і не тільки розблокувала авто, але й одразу почала “шпигувати” за твоїм лімітом швидкості. Порушив, вирішив “поганяти” – а комп’ютер вже й “стуконув” у головний транспортний офіс. І там тебе чекає перше з трьох можливих попереджень. Але це вже інша проблема. Головне ж, що за кермом і теоретично, і практично можуть бути всі – від генерала до лейтенанта. В Косові, в штабі КФОР, де командувала НАТО, теж всі “драйвери”. Офіцер йде до транспортної роти, показує заявку і йому видають ключі від авто. Заправився і поїхав куди потрібно. Полковник за кермом – це нормально. А що вражає найбільше – водити можуть всі! Тому що там, у них на батьківщині, ніхто ніколи не молився на купу заліза, розповідаючи друзям скільки років збирав гроші на придбання “Москвича”. Там у них нема такого дебільного поняття, як “автолюбитель”, що передбачає обов’язкову передплату журналу “За рулем” і захоплюючи вихідні під черевом автомобіля з гайковим ключем, який завжди лежить в гаражі поряд з трілтровими слоїками домашньої консервації. Нещасні наші люди! Бідні наші офіцери, більшості з яких так і не судилося зрозуміти свого принизливого становища!

Правда, й там у них бувають дуже специфічні шоферюги. Одному з французьких офіцерів на ймення Ерік “вдалось” за чотири місяці миротворчої місії розбити чотири службових машини. Остання ДТП сталась буквально за день до від’їзду з Косова. Ерік попросив машину директора прес-центру і того ж вечора розбив її, чим сильно розлютив німецького полковника. Але як би там не було, автомобіль – це свобода пересування.

\* \* \*

Дороги Кавказу для мене були відкриті. Звичайно, ті дороги, які вже розміновано. І ще потрібно було завжди пам’ятати,

що практично скрізь на дорогах розгулюють коні, корови й свині. З коровами якось легше, бо вони мирно сплять на середині дороги, де не так докучають кусючі комахи. А от свині, прудкі й піджарі, як хорти, місцеві свині, дуже підступні створіння. Військові спостерігачі називають їх “п’ятдесят баксів”. Тому що, не дай Боже, зіб’єш тварину – хазяї одразу влаштують гвалт. І вимагатимуть ті самі п’ятдесят доларів компенсації. Є у свиней й інше прізвисько. Іноземцям дуже важко вимовити російське слово “поросьонок”. Хто вимовляє “поносьонок”, хто – “паласьорок”. Один військовий спостерігач з далекої азійської країни так довго ламав язика, що дійшов до відчаю. В повному безсиллі перед великою і могутньою російською мовою він заплющив очі і заволав:

– Панасонік! Ця тварина називається панасонік!

Це було геніально! Зрозуміло і вимовляти легко. От скрізь і бігають з того часу “панасоніки”, в яких на шиї кумедна конструкція з трьох стирчачих патиків у вигляді трикутника. Це для того, щоб крізь огорожі до сусідів не пролазили. Бігають, рохкають, риються в болотах, поглядаючи на прудкі оонівські “Тойоти” та броньовані “Наяли” й “Скауди”. У тварин і “інших учасників дорожнього руху” свої маршрути. І нехай би вони ніколи не перетинались. Справа навіть не в грошовій компенсації за самовбивцю-підсвинка. Просто нехай всі живуть! Живуть і поважають закони, в тому числі святі Правила дорожнього руху. Завжди пам’ятати про це наказали в твоїй рідній країні, яка довірила тобі почесну місію воїна-миротворця.

## РАДІОЧЕК

— **G**ood morning Gali Paradise! This is Fourty Fourth.  
We start our radio check. House Zero One,  
morning radio check!\*

Бадьорий голос чергового по сектору лунає з десятків переносних “Моторол” в розторощеному війною містечку. В моїй кімнаті радіостанція стоїть на древньому трюмо. За ним колись наводили красу доньки господині дому. Голос чергового чути також з інших кімнат – там мешкають інші офіцери нашого українського міні-контингенту. Ранкова перекличка перехоплює за сніданком або за процесом шкрябання бритвою по щетині.

– For Seven. You are loud and clear, – як папуга, тріщить радіостанція.\*\*

Голоси різні. Різна й вимова англійських слів. Але найголовніше, щоб з будинків, де квартируються військові спостерігачі, прозвучало саме це. Значить, повний порядок. Значить, кіль-

---

\* Доброго ранку, Райське Галі! Це Сорок Четвертий. Починаємо нашу ранкову радіоперекличку. Будинок Нуль Один, ранкова радіоперекличка! (англ.).

\*\* Сорок сьомий. Тебе чути гучно й чисто (англ.).

кість офіцерів за списком співпадає з наявною. І нікого не вкрали, не взяли в заручники. Ранок справді добрий.

Деякі будинки рапортують із запізненням. Це змушує чергового нервово повторювати виклик. В цей момент хтось із наших українців у “Хаус Фо Ту”, де господиня дому Ізольта готує для всіх ранкову яєчню, спересердя може бовкнути: “Тормоз!” Чому, мовляв, брати по зброї затримують перекличку? Нарешті черга доходить і до нашого – 42-го будинку. Доповідаємо й ми.

День розгортається за військовим розпорядком. Викликаємо по радіо чергову машину. Виходимо на вулицю. Їдемо до штабу. How do you do! Hello! How are you? Вітання німцям, чехам, індонезійцям, бангладешцям – всім, хто служить у секторі. Строкатий багатонаціональний контингент у камуфляжній формі двадцяти армій світу заповнює кімнату нарад. Повідомлення про політичну ситуацію в регіоні, звіти про перестрілки, напади. Оголошення маршрутів чергового патрулювання. Потім представники армії планети Земля забігають до бару перехопити чашку кави. Потім підхоплюють бронешилети і каски зі своїх “тім бейзів” і прямують до автопарку. Завивають дизелі восьмитонних броньованих “наял”. Бронемашини вивозають за браму і роз’їжджаються патрулювати зону конфлікту. Офіцер-оперативник Герхард шле їм вітання рукою і замість побажань успіху дещо театральнo кидає услід:

– Рок-н-рол!

\* \* \*

Галі – втрачений мандариновий рай. Снігові шапки гір Кавказу височили над долиною, де під променями спекотного сонця все життєрадісно грало помаранчевим кольором. В радянські часи на мандаринах мінгрели робили свій добробут. В містечку зростали двоповерхові будинки з балконами, арочними сходами і підвалами, де зберігались цистерни вина і чачі. У дворах за один мандариновий сезон з’являлись “Жигулі” і “Волги”. Грала такі бучні весілля, що столи виносили аж на вулицю, щоб прийняти сотні гостей. Але на початку дев’яностих краєм проповзла війна. Через декілька років все повторилось.

Хвиля біженців перекотилась за ріку Інгурі. Частина населення залишилась.

Конфлікт залишив згарища будинків. Над ними моторошно височіють димарі печей, з якими контрастують вцілілі пальми у дворах. Все змінилось. Лише снігові вершини продовжують споглядати долину з тисячолітнім холодним спокоєм. А хазяйка вцілілого дому Ізольда дивиться дубльований грузинською мовою бразильський телесеріал “Клон” і чекає, коли в новинах повідомлять про те, що Галі нарешті знову повернуть Грузії.

“Галі-парадайз” – іронічна назва, яку придумали військові спостерігачі. Слово “парадайз” звучить на двох десятках мовних акцентів. Міжнародна спільнота представлена в основному майорами. Підполковників менше. Ще менше полковників. І всього один генерал, який займає посаду головного військового спостерігача.

Ми служимо разом. Тому красномовне слово “тормоз”, яке інколи звучить під час радіочеку в українському домі, теж не випадковість. Цікаво, а як обзивають нас, скажімо, пакистанці? Інколи емоції беруть верх над дипломатичними правилами гарної поведінки. Та навіть тоді ми єдина команда. Просто військові працюють вже довгі місяці, щоденно прочісуючи зону конфлікту в пошуках озброєних формувань. Ця гра в “кота-мишки” триває, здається, вже вічність. Ми втомлені, але горді за свою справу.

Якось майор Хасім втнув ранковий радіочек о третій ночі. Арабський гортанний голос Хасіма прохрипів на “сплячому” каналі і посхоплював з ліжок увесь сектор.

Поки оговтувались, блимкаючи очима в темряві, Хасім енергійно підганяв сплюків:

– Будинок Нуль-Два, ранкова радіоперевірка, ранкова радіоперевірка! Вас не чути!

У відповідь Будинок Нуль-Два щось нерозбірливо бурчав. Там не розуміли, чому тепер ранок настає при місячному сяйві. В ефірі ще деякий час спостерігалась активна метушня з рішучими месіджами чергового. А потім все раптом затихло.

Наступного дня всі спантеличено обговорювали нічний переполох. Під час ранкового брифінгу не прозвучало ніяких новин про різке погіршення ситуації. Не було несподіваних на-

падів, загрози взяття в заручники чи початку бойових дій. Так що ж сталось?

– Я потім взагалі не міг заснути до ранку. Що це було? – важко кліпаючи від того, що провів безсонну ніч, обурювався швед Йохан. Він завжди відрізнявся спокоєм та урівноваженістю. Знавець історії. Його кредо – факти і порядок. Він хотів чіткого і логічного пояснення. Та нам всім кортіло знати відповідь.

Хасім винувано пом'явся і нарешті пояснив причину свого виходу в ефір з передачею “Для тих, хто не спить”. Мовляв, коли прокинувся – глянув на свого годинника. Той показував вже хвилину по дев'ятій. В неділю у цей час вже звучать рапорти будинків. Похапцем почав перекличку. Пізніше дійшло, що годинник лежав догори ногами. Стрілки насправді показували лише третю ночі. Вимкнув радіо і пішов спати.

На Хасіма ще тижнями підозріло позирали інші військові спостерігачі. Схоже, хлопець дуже перевтомився від одноманітних патрулювань. А можливо, дався взнаки рамадан? Мусульманський піст – суворе і виснажливе випробування.

Радіо у військового спостерігача завжди при собі. Ти чуєш все й про всіх. Патруль “гольферів” минув контрольну відмітку маршруту. Якісь цивільні оонівські чиновники в'їхали в зону прийому. Інша група цивільних розпачливо кличе на допомогу, бо в них “Тойоту” так гепнуло на ямі, що тепер їхати тільки на евакуаторі. Німці-медики поспішають з мешканцем одного із сіл до госпіталю. Бідолаху вночі підстрелили партизани, бо той не хотів віддавати свій врожай горіхів. А горіхи ж тут майже як валюта. Їх здають перекупникам, які потім везуть продукт із зони конфлікту (подумати тільки!) на кондитерські фабрики.

До “моторол” прислухаються всі. Німець Герхард, наш “оперативник”, той умудряється слухати аж два канали водночас. Пара радіоприймачів на нагрудних кишенях. Антена – зліва, антена – справа. І Герхард дивним чином встигає не тільки вислуховувати доповіді, але й віддавати кожному вказівки. Ходить по штабу і крутить головою: направо-наліво, направо-наліво.

В ефірі бурхливо кипить життя. Радіоповідомлення можна порівняти з тим, як нанизуються один за одним шматки грузинського шашлика. Черговий офіцер та офіцер “оперативник”



виступають в ролі кухарів, які вчасно повертають шампури, доводячи “продукт” до кондиції. Димок від цього багаття чутно кожному військовому спостерігачеві. І треба бути готовим у потрібний момент долучитись до процесу. Щоб на цьому “пікніку” не запахло смаленим.

\* \* \*

Радіо – саме по собі річ унікальна. Щоб там зараз не казали про телебачення чи Інтернет, радіо – особливе. В шкільні безтурботні роки ми слухали “Еуропу Ліберу” на коротких хвилях. Транслявали передачі румунською, але, щоб відрізнити англomовну назву нового рок-альбому, не треба бути поліглотом. Вів передачі з Мюнхена таємничий дядечко на ймення Теодор.

– Музика ла черере! – урочисто вимовляв ведучий і загадково гигакав в мікрофон. І ми знали, що “ла черере” – це на замовлення. Шанувальники “Лібері” були в багатьох країнах Східної Європи. Але основна аудиторія – румунська. Щоб не нервувати співробітників “секурітате”, які стояли на сторожі інтересів товариша Чаушеску, слухачі не афішували свої справжні імена, а використовували псевдоніми. Ох і було ж кумедних прізвиськ! Дракула з Трансільванії, Франкенштейн з Клужа, Рілу-Рілу Крокоділу з Бухаресту. Музику ми не замовляли, бо не знали румунської. Але прослуховування музичних передач було культовим в моєму рідному Косові. Це не Трансільванія, де мешкав радіослухач Дракула, хоча, в принципі, недалеко – через кордон, у Радянському Союзі... Сонце грало на стрімких водних переказах гірської Рибниці. Пляжники, як ящірки, розповзались по кам'янистих берегах. У багатьох були радіоприймачі, налаштовані на одну й ту ж саму хвилю. Ліниву атмосферу наповнювала музика, зливаючись у неповторне карпатське стерео. Потім обмінювались новинами.

- Чув, група “Кінг Крімсон” випустила новий альбом?
- А ти чув новий “Єс”?
- По “Лібері” передавали?
- По “Лібері”...

В першій половині дев'яностих я з Тихоокеанського флоту поїхав до України воювати за Чорноморський. Зарплата була настільки мізерною, що багато українських офіцерів йшли підробляти. Наприклад, розвантажували машини з курячими стегенцями. Навіть один з майбутніх командувачів українського флоту попрацював на ринку. Про це він зараз говорить з гордістю. Мовляв, пройшов через труднощі. Був як усі. Тоді не було іншого виходу.

Моя дружина Алла влаштувалась на першу в місті FM-радіостанцію "Крим Радіо Рокс". Алла одразу вловила потрібну інтонацію і багатьох зачарувала своїм голосом. Вела передачу про моду і всілякі "стильні" штучки. В неї це чудово виходило незважаючи на те, що мешкали ми в житлі дуже "нестильному". Ми знімали "времянку" у дворі одного з приватних будинків на вулиці з милою курортною назвою Клубнічна. Слухачі не здогадувались, що до появи нової популярної радіоведучої спонукав факт нестачі грошей на купівлю зубної пасти. Незабаром для цього радіо я почав робити огляди преси. Писав тексти і віддавав дикторам. До речі, завдяки цим оглядам велика частина населення героїчного Севастополя вперше дізналась, що є така газета "Флот України". Мені приносило радість популяризувати своїх. Бо ж тоді домінувала проросійськи налаштована преса. В ній моряки-чорноморці згадувались з епітетами "мужні" і "стійкі". Моряки ВМС України фігурували як "переприягатель" і "націоналістично-налаштовані". Підготовка прес-оглядів змушувала крутитись, як Фігаро у відомій комедії. Але це було цікавіше, ніж розвантажувати курячі стегенця.

Потім Алла вирішила робити ще одну передачу – на два голоси. У вечірньому ефірі треба було розважати публіку цікавинками і конкурсами. Чоловічий голос під псевдонімом Аркадій Волондин пропонувалось забезпечувати мені.

Спочатку я все тільки псував штучними і фальшивими інтонаціями.

– Ти можеш з настроєм говорити, а не читати текст таким дурнуватим тоном? – кричала на мене популярна радіоведуча, яку я знав як свою дружину.

Я дуже переживав. Хапав текст і йшов з нашої “времянки” на літню кухню, де в каструлях хазяйки тьоті Валі безкінечно варилися якісь бульйони з кісток. Там на самоті бубнив і бубнив текст. Потім в ефірі звучала наша “відпочивальна” передача. Вправи на кухні допомогли досягнути бажаного результату. Незабаром я почав отримувати явне задоволення від роботи радіоведучим. Але я так і не дізнався, для чого тьотя Валя постійно варила бульйони з кісток. По-моєму, вона просто хотіла спалювати газ, бо він був тоді нелімітований.

Цікаві то були часи. Зараз FM-радіостанції вже навіть з комп'ютера можуть грати плей-лист. А тоді радіо в поєднанні з якісним звуком сприймалось як особливий вид спілкування. Ведучих добре знали. Та й музику можна було почути гарну.

Моя любов до радіо набула ще одної форми. Я готував репортажі для Бі-Бі-Сі. Щоб бути добрим “стрингером”, чи якщо комусь більше подобається “фрілансером”, чи якщо вже хочете “позаштатником”, треба бути завжди напоготові. Ти як канонір на вежі фортеці, що пильно озирає околиці. В руці запалена голівешка. Ось з'явилися ворожі загони. Підносиш голівешку – і ба-ба-хх... Взагалі-то це не зовсім точна аналогія, бо ти сам як гармата і повинен “вистрелити” точно і вчасно. Пройшла прес-конференція, вмикаєш диктофона, виловлюєш ключові заяви, швиденько написав текст – і ти вже “влучив” в ефір. Потім твій голос звучить з Лондона. Відчуваєш себе справжнім журналістом. Правда, чуєш себе за умови, якщо на “коротких” хвилях ніщо не шкварчить і не гуде.

Але ніякий радіоприймач не зрівняється за важливістю з “моторолою”. Вона висить при боці, як “сміт енд vesson” ковбоя з Дикого Заходу. Замість набоїв – набір частот. Вони – запорука безпеки. Вони пов'язують тебе з іншими.

\* \* \*

До речі, особистий радіопозивний дуже часто серед військових спостерігачів замінює ім'я. Наприклад, логістика можна просто назвати Four Four – Чотири-чотири. Де Сорок четвертий? Поїхав за продуктами? А ось він! Радий бачити тебе, Сорок

четвертий! І ніхто не ображається. Тому що це по-військовому. І ще не всі імена вдається запам'ятати. У нас був індонезієць, якого звали Банбанг. Коли я вперше почув це ім'я, не одразу відважився застосувати його по відношенню до його власника. А раптом там прихована якась капость, що у поєднанні з національними особливостями перетвориться на міжнародний скандал? Але майора індонезійської армії дійсно звали саме Банбанг.

Був і такий випадок. Мені треба було поговорити з йорданцем. Щоб не ризикувати з вилученням на слух його імені, не полінувався залізти в роздруковану телефонну директорію. В клітці навпроти йорданця стояло Мохд. Після цього спілкуватися було легко. Привіт, як справи, Мохд? Коли їздив у відпустку? Є одна справа, чи не допоможеш, Мохд?.. Все в такому ж стилі – невимушено і по-товариськи. Обговорили? Все владнали? Чудово, Мохд!

– Чому ти мене так називаєш? – несподівано замість прощання поцікавився Мохд.

– А що не так? – щиро здивувався я.

– А я не Мохд. Я – Мухаммед, – сказав йорданець.

– Але ж у телефонній директорії...

– У списку маленькі кліточки таблиці. Тому вони там так скоротили моє ім'я.

На щастя, Мухаммед був людиною з гумором, і ми просто посміялись над ситуацією. Зате після такого випробування на відчуття "толерантності" ми дозволяли собі постійно розігрувати жартівливі сценки, не боячись, що хтось застрілиться від замішаної на глибоких національних переживаннях образи.

У нас якраз назріла ротація генерала. Я жартома запропонував Мухаммеду не прозаявити ситуацію і зайняти посаду Головного військового спостерігача. Той одразу вловив тональність "приколу" і сказав, що негайно починає вирішувати найскладніші службові питання генеральського рівня.

– Тоді виручи з транспортом. Виділи мені особистого верблюда! – продовжував грати я.

– Я думаю, це реально. Але, на жаль, зараз в наявності нема білих верблюдів. А на звичайному українському підполковнику їздити якось не солідно, – парував Мухаммед.

– А що ж робити?

– Давай я буду поки що клопотати про виділення особистого гелікоптера. Який тобі – “Белл” чи “Пуму”?

– “Пуму”, якщо можливо,

– Завтра вранці гелікоптер сяде біля вашого будинку.

– Спасибі, сер! Я попереджу нашу хазяйку Ізольду, щоб не лякалася...

\* \* \*

Деякі легендарні особистості навіки увійшли в історію саме за своїм іменем. Хто в нас не знав Боба! Кремезний бородатий чеський майор у свої майже п’ятдесят років відрізнявся неординарними витівками. Якось у секторі у вільний час почали з’ясовувати, хто найсильніший в армреслінгу. Боб хутко перетиснув руки всіх учасників змагань і при цьому умудрився зламати двом суперникам пальці.

– I am a Slav! I am a soldier! I am a jungle fighter!\* – переможно ревів Боб, поки лікарі надавали першу допомогу постраждалим.

Взагалі, Боб був романтиком і все своє життя мріяв про справжні випробування. Тому його англійськими фразами завжди можна було спокійно озвучувати третьосортний американський бойовик. Боб хотів, щоб усе було “круто” і страждав, коли його очікування не справджувалися.

Якось ми поїхали разом у патруль до Кодорської ущелини, що мала погану славу серед військових спостерігачів. У 2001 році над ущелиною збили оонівський гелікоптер. Всі загинули. Там також періодично захоплювали в заручники. Одного датчанина і німця разом з перекладачем протримали далеко в горах тиждень, вимагаючи мільйон доларів викупу. Визволити бранців вдалось тільки через напружені переговори на всіх рівнях.

---

\* Я слов’янин! Я солдат! Я боєць джунглів! (англ.).

Кодорська ущелина була недобрим місцем у горах. Всі говорили, що новий грузинсько-абхазький конфлікт може розгорітися саме звідти.

Під час нашого патрулювання все обійшлося благополучно. Ми лише декілька разів натикались на підозрілих осіб з “калашніковими”, об’їжджали два предмети, схожі на міни, один раз заледве не полетіли на “Тойоті” з високої кручі в ріку, один раз міняли пробите колесо під зливою і промокли до нитки.

Але Бобу цього було замало. Нестача пригод дуже його розстроїла. Адже цей патруль він чекав, як свята. Наступного дня, бурмочучи відомий йому з кінофільмів набір брутальних англійських фраз, Боб поніс керівництву рапорт з проханням про виїзд у відпустку “поправляти здоров’я”.

Про Боба можна писати окрему книгу. Він був кіногероєм, який завжди поряд. Одного разу майору доручили супроводжувати європейського дипломата. Той прилетів у Сухумі на гелікоптері, а повертався до Тбілісі на автомобілі. Вже на виїзді з абхазької сторони на мості через Інгурі дипломата затримали місцеві “кагебешники”. Вони сказали, що не випустять того, доки не отримають дозволу від начальства. Бо іноземець може бути шпигуном. Дипломат сильно обурювався, показуючи документи і дозволи в той час, як “кагебешник” ліниво з кимось перемовлявся по телефону.

– Треба чекати, – нарешті сказав абхазець. Потім розлив всім вина. – За те, щоб всі наші рідні були здорові!

Дипломат покірливо дзенькнувся келихом з “кагебешником” і Бобом. Потім пили окремо за дітей, батьків і кавказьку гостинність. Дипломат швидко захмелів. Він тільки безсило кивав головою, коли Боб, обнявши його за плечі рукою, радісно пояснював, до яких жахливих наслідків може призвести нехтування місцевими традиціями. Через півгодини “кагебешник” сказав Бобу:

– Сухумі дає “добро”. Можна їхати.

– А ми тільки почали! – розстроївся Боб. І в його перекладі з російської дипломат почув фразу дещо іншого змісту:

– Bastards still are waiting for order!\*

Пили ще три години. В результаті запаси вина були знищені. На прощання Боб розчулено схопив “кагебешника” у ведмежі обійми. Потім звів дипломата на ноги і обережно, як батько маленьку дитину, повів підопічного через кордон.

Але найбільш відомою була історія про вечірній “радіочек”. Деякі чергові чомусь вважали, що сухі запитання-відповіді звучать занадто по-військовому. Тому під час вечірньої переклички будинків вважали за належне побажати всім не просто доброї ночі, а ще й доброго міцного сну та навіть солодких снів. Коли радіочек дійшов до будинку Боба, “солдат фортуни” спочатку слухняно буркнув в ефір:

– You are loud and clear.\*\*

– Sweet dreams!\*\*\* – мило відгукнувся черговий.

– Fuck you also!\*\*\*\* – рикнув у радіостанцію Боб.

Реготав увесь сектор. Наступного дня Бобу зробили серйозне зауваження за порушення порядку радіопроцедур. Але легенда про Боба все одно збагатилась важливим штрихом. Адже Боб – це образ крутого вояка, якому замість джунглів довелося оперувати на Кавказі.

\* \* \*

Німці-медики їхали з Галі до Сухумі. Подорож нічим особливим не відрізнялась. Вже вечоріло, але за графіком машина якраз встигала до штабу Місії до початку комендантського часу. Німці акуратно тримались маршруту, оминаючи схожі на кратери вибоїни на дорозі і піддаючи газу на кращих ділянках. Несподівано назустріч, дико сяючи фарами, вискочив чорний БМВ. Легковик мчав, перелітаючи через ями, як винищувач йде в лобову атаку. Медики збочили вліво. БМВ теж. Машини

---

\* Сучині сини все ще чекають наказу!(англ.).

\*\* Чую тебе голосно й чисто (англ.).

\*\*\* Солодких снів! (англ.).

\*\*\*\* ... тебе теж! (брутальне англ.).

зліпились. На щастя, ніхто не постраждав. Однак абхазців у БМВ це не втішило. Розлючено лаючись, вони вискочили з машини і одразу схопились за мобільні телефони. На місце інциденту через двадцять хвилин примчав цілий загін абхазької міліції, озброєної “калашниковими”.

– Давай, поїхали в Очамчіру. Там будемо експертизу проводити! – грубо командував за міліціонерів один з найбільш нахабних пасажирів БМВ.

Німці російської не розуміли. Абхазці не мали уяви про англійську. Але все було ясно без слів. За поведінкою в абхазці легко було впізнати бандюка. І дуже авторитетного, бо міліція на диво слухняно виконувала всі його накази, оточивши учасників інциденту тісним колом. Варто додати також, що зброї у наших не було і не могло бути. Це суворо регламентував мандат ООН щодо цієї Місії. Звучить як парадокс, але ситуація була саме такою.

В секторі про те, що сталось, дізнались з доповіді по радіо. Коли на виручку медикам приїхали двоє чергових “секьюриті”, вони просто оторопіли від побаченого. Абхазець, одягнений, як “мафіозо”, у чорний костюм, моднячі туфлі і в білих шкарпетках, що визирали з-під штанів, схопив майора-медика за плече і тримав біля його скроні пістолета.

Справа набувала серйозного розвитку. Міліціонерів за цей час стало ще більше. Двоє наших озброєних пістолетами “секьюриті” проти купи людей з автоматичною зброєю виглядали, як самонадіяні підлітки з рогатками.

В секторі до мене підійшов командир сектора Філіп Дженінгс. Ми були друзями завдяки тому, що на більшість проблем дивилися з “британсько-українським” гумором. Але цього разу Філіпу було не до жартів.

– Слухай, треба попрацювати офіцером зв’язку. Миротворчі сили СНД відповідають за нашу безпеку. Тож попроси генерала Наумова надіслати допомогу. Зв’язок по радіо. Позивний?

– Один-шість кіло... Все зроблю, Філіп.

Генерал Наумов знаходився у своєму кабінеті, відкинувшись на кріслі. Він був у тильнику і спортивних штанах, тому що тільки нещодавно, як сказав черговий по штабу, закінчив парити-



ся у “баньці”. Розпашілий вигляд начальника штабу був дуже домашній.

– Злегким паром, товаришу генерал! Підполковник Дженінгс просить допомоги. Наших спостерігачів захопили місцеві.

Генерал вислухав, кивнув головою і взяв телефонну трубку.

– Посилай найкращих людей. Розвідвзвод на БТР. Якщо потрібно – застосуй силу. Зрозумів? – грізним голосом, який завжди цинився в армії ще з радянських часів, дав вказівку Наумов.

На іншому кінці дроту, напевно, запитань не могло бути, тому що генерал одразу поклав трубку на місце. Потім вже розслаблено запитав:

– Ну як там Філіп? Нормальний він мужик. Наш. Чекаю в гості у баню.

Тут ніби у відповідь з моєї радіостанції почувся виклик Філіппа:

– One six kilo, this is for nine. Your message. Over.\*

– For nine, One six kilo, send your message. Over,\*\* – негайно відгукнувся я.

Філіп запитував, як там з підрозділом від росіян. Почувши, що буде бронетранспортер, він щиро зрадів і передав Наумову вітання. Я переклав відповідь. Генерал приязно кивнув. Потім знову взявся за телефон і коротко комусь сказав:

– Неси !

Через декілька секунд двері відчинились і в кабінет, цокаючи неймовірно високими каблуками цивільних туфель, увійшла жінка в камуфляжній військовій формі. В одній руці вона несла величезну чашку з кавою, в іншій – пляшку горілки. Я ввічливо ще раз подякував за допомогу і вийшов з кабінету.

Коли російський бронетранспортер, здіймаючи куряву і ревучи двигуном, примчав до місця інциденту, зо два десятки озброєних міліціонерів якраз вели наших медиків до своєї машини. Ще б якась хвилина – і німців могли завезти чорт зна куди. А тоді шукай... Однак поява озброєного до зубів розвідвзводу

---

\* Шістнадцять “к”, це Сорок дев’ятий. Твоє повідомлення. Прийом (англ.).

\*\* Сорок дев’ятий, Шістнадцятий “к”, надсилай повідомлення. Прийом (англ.).

швидко змінила ситуацію. Розвідники зіскочили з броні і встали півколом. Абхазькі міліціонери одразу погодились скласти протокол на місці, як того й вимагали правила щодо представників Місії. “Мафіозо” розлючено вимахував руками і лаявся російськи.

Ми повернулись до штабу сектора. Там за результатами інциденту командир сектора провів нараду. Мозаїка радіоповідомлень тепер була доповнена свідченнями і самих бранців, і учасників визволення. Все склалось у одну картину. Філіп похвалив всіх за злагоджені дії і навіть сказав якийсь жарт. Всі засміялись. Але це був сміх людей, які витратили занадто багато нервів.

Після наради всі, як зомбі, побрели в бік нашого клубу-бару “Галі парадайз”. Офіцер-оперативник швейцарець Марк зробив щедрий жест:

– Беру пиво для всіх!

Ми сиділи мовчки, попиваючи з пляшок. Всі ще подумки “прокручували” в пам’яті нещодавню подію. Німці, яким чудом вдалось вислизнути з халепи, були бліді. Нічну тишу час від часу переривали радіоповідомлення. Черговий відповідав коротко, як це завжди годиться, коли нема нічого екстраординарного:

– This is For Seven. Roger. Out.\*

---

\* Це Сорок сьомий. Зрозумів. Кінець зв’язку (англ.).

## ПРОПАГАНДА

**С**повитий сутінками острів стогнав від гуркоту бубнів. Тривожні, пульсуючі звуки змусили зачаїтись тварин і птахів. Тільки володар цих хащ – леопард продовжував свою ходу, час від часу нервово здригаючись від стугону. Він добре знав, що гуркіт лунає з того місця, звідки завжди тхне димом. Там живуть ці двоногі істоти, які, збираючись у зграї, збирають леопардову здобич. Після останніх дощів ці істоти навіть наважились влаштувати засідку на нього, господаря хащ. Сутичка завершилась болем у боці. Це від однієї з тих палиць, з якими продимлені істоти виходять на полювання.

Від згадки, що налила кров'ю мозок, хижак вигнув спину і різко випрямився, вивергаючи невдоволене ричання.

Бубни тим часом прискорили ритм, грюкаючи, як тривожне калатання серця. Потім несподівано замовкли. І ліс здригнувся від нестямного крику сотень двоногих істот.

– Духи сказали! Духи повідомили! – закидаючи погляд у небо, виголосив наймудріший і обраний предками мешканець села між двома джерелами. Натовп завмер. Всі очікували, що наймудріший скаже тепер. Від цього залежала їхня доля, доля дітей і доля дітей їхніх дітей.

– Духи сказали, що чужинців треба віддати тому, хто їх породив. Чужинців треба віддати Великій воді! – промовив чаклун і махнув рукою туди, де з шумом накочувались на берег морські хвилі.

– А чи не приведуть вони із собою інших чужинців? – злякано запитав найкращий мисливець села.

На ці слова чаклун почав повільно, а потім все швидше й швидше погойдувати тілом. Тільки кругленьке черевце наймудрішого, яке свідчило про право того після полювання завжди брати собі найкращі шматки, здавалось, завмерло. Як завмер і повний місяць на небі, що вже зросив землю блідим світлом. Шалений танець знову підхопили пульсуючі звуки бубнів.

Поки чаклун просив нового одкровення від духів, чужинці з острахом стояли під навісом з пальмового листа. Вони були вбрані в одержу, яку далеко звідси, за морем, кожен назвав би просто армійським камуфляжем. Але не тут, на цьому забутому на століття острові, де життя вимірюється ударами бубна...

\* \* \*

Книгу я міг би писати приблизно в такому стилі. Тоді всі проблеми і негаразди можна було б покрити екзотикою. Вийшла б прикольна пригодницька книжка. Такий собі "пейпербек" з тубільцями на обкладинці. Тубільці, списи, бубни і щось контр-аверсійне, як правило, блондинка з довгим волоссям. Але, на жаль, картинка була трохи іншою.

Замість пузатого шамана такого ж неспортивного вигляду козацькі отамани з двоголовими орлами. Спілкування з потойбічними силами замінювали заклики до Росії: "Матушка, дай же сил захистити правое дело!" ...І результат: на телеекранах – просякнуті пафосним настроєм репортажі про гордих кримчан, які протестують проти приїзду американців.

\* \* \*

Три години тому військові журналісти оголосили про намір розпочати голодування. Заява була підхоплена інформангент-

ствами. В редакції готувались до появи начальства, розлюченого нашою "самодіяльністю".

– Терміново зателефонувати командувачу! Ось номер його мобільного! – поспішив виплеснути повідомлення черговий, захекавшись від бігу. В його очах читався переляк.

Спілкуватись довелося мені, бо я заміщав редактора:

– На зв'язку – заступник головного редактора газети, товаришу командувач...

– Заступнику... слухай, що ви там затіяли?

– Акція протесту, товаришу командувач. Оголосили про наміри голодувати. Ми протестуємо проти інформаційної війни, яку ведуть проти навчань "Сі бриз" у Феодосії.

Там, на тій телефонній трубці, переварювали почуте. Після довгої паузи – невдоволений сиплий голос:

– Голодуєте? А я не знаю! Ви вже в цивільних піджаках? Ні? То завтра всі в мене цивільні піджаки повдягаєте! Припинити все! Завтра зранку з редактором – до мене в кабінет!

А через півгодини ми спілкувались з кореспондентами українських телеканалів і газет. В інтерв'ю ми сказали, що обурені брехнею, яку ллють російські журналісти, що все це не журналістика, а якась інформаційна спецоперація, тільки наші політики-йолопи роблять вигляд, ніби нічого не відбувається. А так можна перекреслити увесь багатолітній досвід співпраці з НАТО. Особливо переконливими були інтерв'ю наших офіцерів-кримчан.

Сергій Осипов і Сашко Шталтовний говорили гарною українською мовою, хоча опанували нею порівняно недавно, за час роботи в редакції.

Наступного дня головний редактор Павло Шунько і я переступили поріг кабінету командувача. Ми одразу отримали зауваження – за нестатутні зачіски. Потім адмірал почав довго й обурено говорити про "самодіяльність", "військову субординацію" й "оперативну роботу розумних хлопців, які вчасно відслідкували і перекрили поширення звістки про наш протест". Стало зрозуміло, до чого веде командувач. Він переконував нас, що ми ідіоти, які влізли не у свою справу.

Командувач не задіяв на повну потужність свій каральний потенціал. Він змилювався над нами. Але перед тим, як відпустити, ще раз грізно нагадав про цивільні піджаки, які ми неодмінно одягнемо одного дня. Наслідком спілкування було відчуття ганебної офіцерської нестриженості. Але, з точки зору журналістської, це була... Ні, не перемога (навчання все ж було зірвано). Просто вчинок, гідний журналістів. Ми продемонстрували, що в Криму все ж є думки за співпрацю з НАТО. Але проти нас ведуть "інформаційну війну".

Агенції навперейми продовжували розповсюджувати нашу заяву. Редакційний телефон приймав дзвінки журналістів з усієї України. Ті висловлювали солідарність. Ми відчували себе героями. Правда, з деяких телеканалів телефонували і запитували, чи є у нас пов'язочки на лобі. На пов'язочках, як собі це уявляли телевіпускаючі новин, мало бути написано великими буквами "ГОЛОДУЮ!". Але ми не хотіли клоунади. Тому деяким телевіпускаючим така відеокартинка здалась нерейтинговою. І вони запланували на новини сюжети про народження тигреняти в Берлінському зоопарку.

Те, що сталось у Феодосії, навряд чи можна пояснити з точки зору нормальної логіки. Нам не дали провести традиційні навчання "Сі бриз" з американцями. До цих навчань ми вже давно звикли. За десять років їхнього проведення на них по черзі з'їздили мало не всі кореспонденти нашої редакції.

Цього року американці погодились допомогти привести до ладу український полігон у Криму. Проте армія нашої рідної країни так і залишилась у цьому місці дислокації з дідівськими туалетами, без душових і нормальних казарм. Обурене, налякане, знервоване феодосійське населення стало на захист столітніх традицій. І в Росії мітинги протесту під безграмотно написаними англійською антинатівськими гаслами сприйняли як виявлення великої любові. Так, принаймі, здавалось більшості мешканців півострова. Це був бонус від російських телеканалів. Але радісні верески кримських домогосподарок услід автобусам, які вивозили наших партнерів по військовій співпраці, також ознаменували зрив курортного сезону.

Колись незабутній Леонід Ілліч Брежнєв через своїх партійних літописців подарував крилату фразу. “Такої народ непобедім!” – повідомив світу генсек з волохатими бровами. Він не покривив душею. “Саветській” – це назавжди.

Але все ж непереможність старої гвардії, яка кидається з матюками на іноземців, була б ніщо без старої партійно-кагебешної закваски російських пропагандистів. У своїй бурхливій діяльності вони опираються на потужний творчий потенціал. У результаті, знаменита пісня Брюса Спрінгстіна “Born in the USA” перетворюється на “Рожденный в СССР”. А виконавець і автор Олежка Газманов вже не злодій, який поцупив у противних янкі вдалий синкопований ритм і мелодію. Він – молодцюватий акробат-патріот. Він “заводить” натовп. Та це ще не найгірший приклад. Пропагандисти взагалі можуть, як чистильники відхожих місць, зібрати все найгірше. А потім – о диво! – перетворити все на поживний високопатріотичний російський продукт.

Затуркані тубільці завжди побоюються пришельців. Тому вони повністю довіряють свою долю чаклуноу. Той, потираючи товсте пузо, бігає навколо багаття і войовничо скрикує: “Підсмажити всіх чужинців!” Добре, коли магічна сила опирається на багатолітній досвід традицій.

\* \* \*

Це було у Косово, де я товаришував з колегами з російського військового контингенту. До нас в об’єднаний натівський прес-центр регулярно навідувався капітан Арзу і його помічник сержант Женя. Ми допомагали один одному і намагались не говорити про політику. Бо вона ставала нездоланим водорозділом, який псував спілкування “на нормальном руском”. Взагалі, Арзу був азербайджанцем, котрий з’явився на світ у німецькому родильному будинку. Сталось це за звичних у ті часи обставин, коли могутня Радянська Армія роками квартирувалась на східній половині країни. Відповідно, в сім’ях радянських військовослужбовців на німецькій території й народжувались

діти. Першим словом цих діточок ніколи не було “мутер”, а все ж таки “мама”.

Так от, Арзу і Женя завжди були в нашому прес-центрі гостями. Тут вони залишали під замок свої “калашникови” і йшли пити каву у барі “Хроніка”. Між іншим, нічого спільного з алкоголізмом цей бар не мав. “Хроніка” – назва військової натівської газети. Редакційний офіс був за десять метрів від барної стійки.

За кавою говіркий Арзу легко знайомився з іншими відвідувачами, використовуючи мене як перекладача. Арзу швидко перекидав комунікативний місток. До нього тягнулись люди. Через Арзу люди хотіли досягнути загадкову російську ментальність. Але справжній гіпнотичний ефект мала посмішка мого друга. Арзу мав повний рот золотих зубів. Напевно, це багато в чому відповідало тодішнім примітивним стереотипам європейців про загадкову й холодну країну на Сході. Зблиск жовтого металу навівав іноземцям думки про величезні поклади коштовних металів у Сибіру. Адже справжня Раша – це коли сніг, мороз і багаті природні копалини. Дуже часто Арзу запрошували на спільне фото. На них він залюбки позував з автоматом, але соромився посміхатись.

І ще Арзу і Женя дуже полюбляли військову романтику в стилі “а-ля Чечня”. Якось вони приїхали на «бѣтері» в повному бойовому спорядженні, яке вінчали зелені хустини-бандани на головах. Російські хлопці були дуже горді зі свого крутого вигляду. А на них дійсно вирячували очі, здивовано шепочучи: “Пайретс? Пайретс?”, тобто “Пірати? Пірати?”

– Є справа! – якось оголосив Арзу під час чергового візиту до нашого прес-центру. Я з готовністю кивнув головою, знаючи, що помагати друзям треба завжди. Арзу радісно плеснув мене по плечу і весело посміхнувся. І тут стало ясно, що в його вигляді сталася величезна зміна. Замість сяючих золотих у нього тепер були зуби природного кольору.

– Арзу, ти позбавився тяжкої радянської спадщини! Коли встиг? – щиро порадив я за товариша.

– Ну як, нормально? – задоволено поцікавився той і ще раз, як кінозірка, засвітив двома білосніжними рядами. Потім поважно пояснив, що спеціально взяв відпустку і присвятив її курсу



лікування у місцевого сербського лікаря: – Ну тепер залишилось під свій “дембель” у косівській місії ще зняти відео про службу. Ми купили камеру, купили штатив, як ти порадив. Ти можеш нас познімати з Женею? Обіцяв!..

Женя розкрив кофр і витягнув новеньку відеокамеру, куплену в натівському пієксі. Це був пристойний камкордер типу HI-8. Такими “хайками” ще у дев’яності регіональні стрингери робили третину новин на центральних телеканалах. Тож Арзу і Женя мали шанс отримати відеоматеріал гарної якості, щоб потім дивувати своїх знайомих на батьківщині.

Знімати ми поїхали в російський сектор і попрямували аж туди, де з Косово конвої цивільних машин сербів під охороною українських миротворців доїжджають до розмежувальної лінії повоєнної провінції і Сербії. Навпроти щита з прикордонним попередженням для водіїв наше авто зупинилось. Навкруги здіймались гори, буяла зелень, пташки цвірінькали. Картина була дуже мирною. Не хотілось думати ні про війну, ні про проблеми, якими вона дошкуляє всім – і місцевому населенню, і миротворцям.

Але Арзу та Женя не були налаштовані споглядати краєвиди. Вони витягли коробку, яку жінки однозначно назвали б “набором тіней” для макіяжу. Почали пальцями мазюкати один одного по обличчях. Різнобарвні лінії створювали загрозливе бойове розфарбування.

– З ким будемо воювати? – ще не второпавши до чого все і не бажаючи виринати зі стану повної гармонії з чудесною природою, поцікавився я.

– Зараз все побачиш! – життєрадісно відповів російський капітан.

Хлопці вже завершили з малярством. Їхні обличчя перетворились на войовничі фізіономії апачів, які вийшли на стежку війни. Росіяни позатягували ремені спорядження, перевісили автомати на груди. На довершення Арзу і Женя ще й поплигали на місці, перевіряючи, як підігнано екіпірування.

– Ну що, знімай! – рішуче сказав Арзу і поліз на гору. За ним, ступаючи майже слід у слід, подерся наверх і Женя.

Мене вся ця загадковість почала злегка нервувати. Але попри це я швидко налаштував штатив. Зловив в об'єктив дві фігури в характерному світло-зеленому російському камуфляжі.

Капітан і молодший сержант піднімались швидко. Навівши трансфокатором на крупний план, я бачив, як худорлявий Арзу ступає бойовим черевиком на черговий виступ скелястої гори. Переконавшись, що опора міцна, спритно, як кішка, переносить вагу тіла вперед. Далі ще крок, і ще... За капітаном неухильно прямував Женя.

Поки зі штатива я знімав сходження, по дорозі час від часу проїжджали легковики. Водії і пасажири здивовано поглядали на гору. Через декілька хвилин я помітив, що мої російські друзі починають все більше відхилятися вправо. Маршрут пролягав у сторону Сербії. Вони переходили кордон!

Мені ці російські фокуси зовсім не сподобались. Не вистачало тільки влипнути в скандальну історію. Ми на таке "демпельське" відео не домовлялись! Подумки я вже нагороджував росіян нехорошими словами. Але знімати все ж продовжував.

Нарешті дві фігури видерлись майже на саму вершину. Там Арзу і Женя зупинились під величезним каменем. Вони хутко щось витягували з рюкзака. Але навіть трансфокатор відеокамери не давав змоги розглянути, що ж вони там роблять. Підозріла думка раптом ніби окропом облила: "А, можливо, вони хочуть підірвати камінь? Для чого? Щоб звалити його вниз і перекрити дорогу. Підірвуть – і до Росії..."

Поки я губився в здогадках, фігури в камуфляжі продовжували загадкову операцію. І тут... Оптика допомогла угледіти, що Арзу і Женя виводять літери. Через п'ять хвилин поміж Косово та Сербією, можливо, навіть більше на сербській території, ніж косівській, надпис читався вже й неозброєним оком. На камені розгонисто було вималювано: "ВДВ России! Вперед!" Збоку для певності було домальовано російський прапорець.

Арзу зі своїм помічником швидко спускались вниз. Бойове розфарбування не могло приховати їхньої радості.

– Ну як, круто? – запитав Арзу.

– Добре, що ви не написали там матюки, – сказав я, і при цьому сам матюкнувся.

Мої російські друзі щасливо посміхались.

Насправді, мені відлягло від серця. Зйомку такого “дембельського” сюжету можна було б назвати хіба що дрібним хуліганством. Тим часом у голові Арзу ще було багато гарних ідей стосовно продовження. Ми перебрались на берег річки неподалік. Там було безлюдно. Тільки один албанець мив свій тракторець. Поява розфарбованих десантників його дуже налякала. Але нашим завданням було всього-на-всього “дембель-муві”.

Арзу і Женя знову підтягнули спорядження, знову поплигли на місці і шубовснули у воду. Вони перебрались на протилежний берег. Там почали зображати “спецназ” під час виконання завдання.

Женя і Арзу зненацька вибігали з хащі. Присідали, наставляли автомати, знову різко кидалися у кущі. Потім голови в пов'язках-банданах несподівано вигулькували вже з інших заростів і знову занурювалися в “зеленку”. Потім Арзу раптом кудись зник. Через хвилину кущі заворушилися біля самої річки. Він виповз до води. Поглядом окинув околиці. Хижа так дивився. Ніби за ворогом спостерігав. Пригорщею зачерпнув води і почав спрагло пити, як зацькований погонями кіношний Рембо. Арзу повністю увійшов в образ героя кінобойовика.

Ентузіазм російських десантників у намаганні правдиво зобразити дії під час спецоперації мене теж захопив. Я азартно водив камерою. Єдиною проблемою було те, що я не завжди встигав схоплювати в кадр голови вояків.

– Давай ще раз! Тими самими кущами! – гукнув я на той берег. Арзу зрозумів. Тепер вони з Женею вигулькували вже в потрібних місцях. Студену воду російський капітан хлебтав теж у погодженій точці. Відео вийшло на славу. Особливо ж останні кадри, де вони удвох, як змилені коні, бігли через річку прямо на об'єктив, здіймаючи фонтани бризок.

Мої друзі були задоволені. Задум було реалізовано. І ми поїхали на американську базу “Бонд Стіл” пообідати. Що таке “Бонд Стіл”, варто змалювати хоча б кількома словами. Уявіть собі величезне місто, оточене захисними огорожами з вартовими баштами. Місто, в якому вам одразу кидається у вічі веле-

тенський фонтан. Гідротехнічний шедевр з'явився не за примхи якогось модного архітектора. Це частина установки для безперервного очищення сотень тонн води. На широких вулицях фантастичної бази-фортеці за вікном авто пропливають довгі ряди гелікоптерів, автомобілів, тягачів. Тягнуться прямокутні казарми, будівлі прямокутних спортзалів і прямокутних кінотеатрів. Тут всього багато, все кілометрами, все велике і неосяжне. Це інша планета під смугасто-зоряним прапором. Вона вражає всіх без винятку європейців. І як символ особливого американського військового стилю перед вами проїжджає чудернацького вигляду авто з надписом. Ось це авто якраз невеличке. На ньому надпис "Доставка піци". Американцям інколи не хочеться йти до своєї величезної прямокутної їдальні. Час від часу їм хочеться замовити піцу в службовий офіс...

А сама головна їдальня, схожа за розмірами на столичний Палац спорту, зустрічає вас звичним гамором і публікою в камуфляжах багатьох армій світу. "Бонд Стіл" завдяки здатності сервіровки тонн смачних і поживних страв був справжньою Меккою для представників усіх контингентів. В тому числі й для росіян.

Ми славно перекусили. Після цього наповзла лінь, і ми сиділи, попиваючи колу.

– Товаришу підполковник, а ви знаєте, що нас термітами обзивають? – несподівано запитав Женя, якого я так і не зміг привчити до свого гордого морського звання – капітан 2 рангу.

– Чому термітами?

– Тому що ми ніколи з їдальні не йдемо з пустими руками. Ми завжди на халяву набираємо із собою колу і фрукти.

– Наші є наші, – філософськи вимовив я, плекаючи в душі надію, що це стосується більше росіян, ніж українців. У цій натівській місії росіян дві тисячі, а наших – лише триста вояків. І росіянам легше залишати за собою спустошені холодильники і полиці.

– Так от, товаришу підполковник. Я зараз прихоплю з собою щось для взводу.

– Навіть не думай! – обурився я.

– Не треба, – підтримав мене Арзу.

Жені стало соромно, і він замовк. Ми піднялися і побрели до виходу. Але в останній момент Женя раптом сповільнив ходу. Його обличчя, на якому ще не стерлись залишки бойової фарби, несподівано набуло рішучого виразу.

– Ух, терміти ми! – відчайдушно процідив крізь зуби Женя. І рішуче попрямував до холодильників з колою. Стримувати Женю було пізно. Він кидав бляшанки до рюкзака, не дивлячись у наш бік, щоб не давати своїй совісті останнього шансу.

\* \* \*

Через декілька днів мені знову довелось зустрітися зі своїми друзями-росіянами. До російського табору поблизу аеродрому Слатіна приїхали журналісти з впливового російського телеканалу. Телевізійники попросили організувати медіа-тур на “Сніговий леопард” – найбільш високогірний чек-пойнт у Косово. Там наші українські хлопці несли службу разом з німцями. Російські журналісти працювали з натхненням. Назнімали гірських краєвидів, вояків-патрулів – і наших, і німців, шлагбауми, перевірки техніки. Лише один момент зіпсував нашу роботу. Кореспондент тихцем, щоб ніхто не бачив, надів радіомікрофон-прищіпку і завів розмову з українським сержантом. Той не здогадувався, що камера здалеку записує все.

Мені це не сподобалось. Але як журналіст я й сам знав, що постановочні епізоди часто вбивають репортажі. Тож, терпів. Але лише до моменту, доки російський журналіст вкрадливим голосом не запитав:

– А українці теж американців “піндосами” називають?

Це була провокація. Слівце було образливим. Винайшли його самі росіяни. Воно увібрало в себе всю специфіку типового внутрішнього комплексу росіян стосовно американців.

Сержант зніяковів. Він не знав, що відповісти. Довелось прийти на допомогу:

– Вибачте, у вас мікрофон зараз на землю впаде!

Журналіст від несподіванки завмер, відкривши рота. Він не думав, що його хитрість буде викрито.

Але загалом прес-тур був успішним. Після завершення роботи Арзу умовив мене поїхати до російського табору. Там ми мали завершити вдалий день: пити пиво і дивитися на “відаку” тільки-но привезений військовим “бортом” з Москви запис попереднього репортажу про Косово. Цей матеріал вже бачила вся Росія і есенговія. Але не самі вояки контингенту.

Матеріал був про інший сектор – французький. Саме там російські військовослужбовці, як з патріотичним піднесенням розповідав той самий журналіст, що сьогодні чіпляв радіомікрофона-прищіпку, облаштовували новий табір. І звичайно, усіх зарубіжних колег російські вояки просто полонили своєю пристосованістю до важких польових умов! А те, як працювали, те, як перетягували на собі будматеріали, просто вразило представників інших армій! “Спостерігаючи за працюючими росіянами, які нагадували їм невтомних мурах, представники натівських контингентів почали з повагою називати своїх колег... термітами!” – сказав добре поставлений голос журналіста за кадром.

Це було дуже смішно. Особливо після того, як всього декілька днів тому я вперше почув, що означає слівце “терміти”. Женья, до речі, дуже почервонів, коли воно прозвучало. Поки ми пили пиво, він посмоктував кока-колу з чергової бляшанки, яку на халяву взяв з холодильника на американській базі.

\* \* \*

Таємнича сила пропаганди! Хіба це не диво, коли за допомогою нескладних маніпуляцій зі словом можна перетворити шкоду на користь? Не хочеться довго патякати про те, що на просторах СНД у нас знають про те Косово, про ту війну в Югославії в основному від російських журналістів з мікрофонами-прищіпками. І що завдяки дуже своєрідному висвітленню тих подій при слові НАТО наші войовничі амазонки глибокого бальзаківського віку тіпаються в нервових конвульсіях і ще грізніше трясуть безграмотними гаслами на плакатах. І що в уяві обивателя воїн-росіянин постає єдиним гарантом захисту від усіх напастей, починаючи від нахабних янкі, в яких у холодильниках

все ще повно халявної кока-коли, і закінчуючи інопланетними прибульцями.

Пропагандисти створили справжнє диво, переконавши суспільство у тому, що російська військова підготовка значно краща західної, стверджуючи, що без біотуалетів американці воювати не зможуть. А росіянам, тобто саветським, тобто, вважай, нашим, – байдуже куди “ходити”. А найпотужніший потенціал пострадянської армії полягає у використанні онучів, як найбільш гігієнічної частини бойового гардеробу. Все це – чудеса пропаганди. Не варто потішатися над недолугими міфами, з якими живуть наші браття на півночі. Придивіться уважніше до своїх. Хіба наші сильно відрізняються своїми поглядами? Хіба наші не дивляться те ж саме тупувате “телемило” про романтику служби у Чечні? Чи, скажімо, про “героїчних російських моряків” з типовими українськими прізвищами, які не захотіли “зраджувати” радянській присязі? Ті залишились служити на російському флоті і продовжували отримувати більші зарплати. На зло іншим “хохлам”!

Після тривалого розподілу Чорноморського флоту пропагандисти умудрилися багатьом захвати до свідомості дуже своєрідне поняття про патріотичний обов’язок. За цією версією, всі українці, які служили колись на радянському флоті, повинні з подвоєною енергією добросовісною службою вже на російському флоті довести, що вони вірні офіцерському обов’язку і добре засвоїли матеріали з політпідготовки. Взагалі, ідея цікава. Але щось подібне вже було в історії. Деякі самураї після війни продовжували гасати азійськими джунглями, гадаючи, що настане ще час дати американцям “прикурки”. Спливали десятиліття. Коли їм з літаків почали скидати на голови листи від родичів з Японії, вояки імператора думали, що це – пастка. Що родичів захопили американці і під тортурами змусили написати прохання вийти з джунглів.

З хашч самураї все ж повиходили. І одразу запитали: “А що, війна закінчилась?”

Якщо Арзу коли-небудь прочитає ці рядки, я думаю, що якраз він не образиться. Адже ми дійсно були друзями. Я й тепер готовий при зустрічі пити з ним пиво і розмовляти “на

нармальному руском". Для мене, як і для багатьох українців, "от тайги до британских морей" не існує мовного бар'єру. І як багато українців, я ладен прощати братам з півночі багато недоречностей. Тому що вони – дійсно близькі нам. Близькі і зрозумілі. Тому якраз це – не головна проблема.

І ще перед відльотом до Москви Арзу разом з Женею вже помстилися мені за мої знущання над їхньою військовою романтикою. За допомогою своєї камери формату HI-8 вони тихцем відзняли й мене. Потім змонтували кумедний кліп, в якому підігнали декілька кадрів з військової хроніки з морською піхотою. І виходило, що в десь у Косово несподівано спливає... український підводний човен. Ні, не той, що у нас – єдиний і неходовий. А просто... Просто підводний човен. А потім біжить морська піхота. Потім на цьому відео з пістолетом Макарова в руці з'являюсь я. Потім йде ще всіляка суміш з морських і сухопутних кадрів... Загалом, вийшло дуже смішно. Тому тепер ми квити. Тепер, коли Косово стало спогадами, я із великим задоволенням переглядаю цей кліп.

\* \* \*

Слово "пропаганда" в'їлось у нашу свідомість міцно. Колись училищний викладач на кафедрі журналістики давав нам під запис вислів вождя революції про те, що газета – колективний пропагандист, агітатор і організатор. Шурхотіли кулькові ручки, виписуючи в зошитах для конспектів правильні слова. Навіть ті, хто після наряду чи "самоходу" у місто тихцем дрімав на "парах", уловили безсмертну ідеологічну формулу. Тому що вона була скрізь – на стендах, у конспектах, звучала на заліках і екзаменах. І важко було уявити, що слівце "пропаганда" може означати ніщо інше, ніж брехню. Для цього мені треба було поїхати у миротворчу місію. У розмові за пивом з речником нашого прес-центру, колишнім командиром ескадрильї реактивних винищувачів, Роєм Брауном це слівце прозвучало по відношенню до однієї газети. Браун сказав:

– Не газета, а просто – пропаганда.



Лінива розмова після важкого дня, розбавлена недорогим німецьким пивом з бляшанок. В ній, як крупинка золота серед гори піску, намитого настирливим золотошукачем, раптом зблиснуло велике одкровення. Пропаганда – це брехня. Для того щоб отримати підтвердження цього відкриття, не варто звертатись до радянських або сучасних російських, та й українських, словників. Там, у розділі на літеру “П”, ви знайдете лише такі слова: “Поширення і постійне, глибоке та детальне роз’яснення яких-небудь ідей, поглядів, знань, агітація, популяризація”. Але відкрийте якесь з видань англомовної країни або ж наберіть в Інтернеті на сторінці “пошук” англійською “propaganda”. І ви напевно ж знайдете дещо інше: “Пропаганда – систематичне маніпулювання громадською думкою, в основному завдяки використанню ура-патріотизму, ораторського мистецтва, публікацій”. “Впродовж XX століття в ліберальному західному суспільстві термін остаточно набув негативного підтексту з огляду на схильність керівництва Радянського Союзу і гітлерівської Німеччини до методів пропаганди”.

У цьому, для себе особисто, я знайшов ключ до розгадки. Всі філософські теревені про “загниваючий Захід”, “особливий шлях” і “особливе призначення”, “несумісність демократії і нашого менталітету” розкриваються під особливим кутом. Найсумніше те, що пропаганда як радянський код життя продовжує існувати.

\* \* \*

Навчання “Сі Бриз-2006” було зірвано. Російська пропаганда перемогла здоровий глузд. Але якщо оцінювати подію, з точки зору звичайної людини, наслідки могли бути гіршими. Особисто я, коли обговорював зі своїми колегами ідею оголошення голодування, подумки готувався до найгіршої розв’язки.

Мене могли виперти з військової служби. Навіть попри те, що в Україні стало більше демократії. Випнути за те, що затіяв бунт. Могли змусити одягнути цивільного піджака. А до піджаків просто не звик. Зате знаю, що найкраща і найпрактичніша одяжка у світі – це джинси. Морська офіцерська тужурка – просто звично. На тужурці, на планці нагород, є й дві інтернаціональні: одна натівська медаль і одна оонівська. Для мене вони – свідчення,

що я був не просто “писакою”. Пройшов те, що мають проходити справжні військові.

Поки політики вправляються в риториці, змальовуючи українцям захоплюючі перспективи розвитку країни, я знаходжу можливість бути самим собою. Коли пишу цю книжку або сідаю у свій “Форд”, куплений на зароблені у місії гроші, запускаю двигуна і вмикаю сольний альбом Тоні Айоммі. Тоді світ стає простим і зрозумілим. Світ – це дорога, на якій ніколи ловити гав. А наші радості – пронизливі соло на гітарі “гібсон”, які супроводжують під час подорожі.

Між іншим, через рік черговий “Сі Бриз” відбувся за планом...

## АЛБІ БЕК

**У** Косові був гуцульський фестиваль. Його назвали міжнародним, але й так ясно, що нема місця на землі, де б не було косівчан. Час від часу вони приїздять додому. Найважче зібрати їх в рідному місті в один час. Це майже вдалось. І хоча фестиваль тривав всього три дні, цього було достатньо, щоб згадати легенди і бувальщини про чудесне місто серед Карпат, де дихається легко, а дощі йдуть так часто, що на це ніхто не звертає уваги.

Поїзд “Львів – Чернівці” човгає до кінцевого пункту всю ніч. Це зручно з огляду на те, що вам сходити в Коломиї вранці, а не серед ночі, як з перемишлянського. Але чомусь саме цього поїзду не торкнулись революційні зміни в “Укрзалізниці”. Займаю місце в купе, де страшно холодно. Провідниця каже: опалювати ще не сезон. Але я у відпустці і їду на фестиваль, тому від цих слів навіть не сумно. В коридорі вагона звучить англійська з м’яким акцентом. Француз разом з перекладачкою також їдуть дивитись гуцульську культуру. Косівщина завжди була місцем, куди рекомендували поїхати, щоб побачити “щось особливе”. В радянські часи сюди їздили на базар. Можна було купити не тільки гуцульські верети, але й фірмові джинси.

Ніч. Ліхтарі за вікнами і стукіт коліс. Під старою ковдрою важко сховатись від холоду. Все-таки чому скрізь такий бардак?..

\* \* \*

З вокзалу в Коломиї добиратись легко. “До Косова, до Косова...” – гучно закликає водій міні бусу. Пасажири всередині ввічливо мовчать, обклавшись величезними торбами. Дорога незабаром починає здиратися на горби. За вікном ліси, які, на щастя, все ж ще не “зрубали вщент”, як це стверджують борці за навколишнє середовище. А ось і він – знайомий з дитинства знаменитий спуск з пістинської дороги. Внизу місто, як на долоні. Просто тобі суцільний сад, або ж парк. Привіт, Косів. Я свій.

\* \* \*

Фестивалю в Косові чекали довго. Спочатку всі дороги порозривали, щоб привести комунальне господарство до ладу. Будинки в центрі почали ремонтувати в стилі “гуцульське євро”. Міський бюджет бідненький, тому до оголошеної в кінці серпня дати не встигали. На впорядкування не вистачило одного дня. Центральну вулицю асфальтували до третьої ночі. Хоча вже було зрозуміло, що нікого з урядовців не буде на святкуванні. Та ремонт все ж зробили. “Ну що, як тобі Косів?” – запитували мене знайомі, ніби напрошуючись на компліменти.

\* \* \*

Взагалі, місто змінилося, і якби я був політичним діячем, то обов’язково сказав би, що відродження таких містечок свідчить про незворотність економічних змін в країні. Але що дійсно заслуговує схвальних слів, так це вивіски на магазинчиках. В Косові не побачиш ні одної вивіски, від якої б тхнуло провінцією. Вивіски акуратні і, вибачте за рекламне кліше, дуже стильні. Напевно це тому, що кількість художників на загальну кількість населення все ще перевищує всі можливі регіональні показники. Наприклад, моїм сусідом через живопліт був відомий

скульптор Андрійканич. Колись в Косові був технікум художніх промислів. Тут вивчали всі художні дисципліни. Були студенти з усіх українських міст. Вони ходили на пленер з етюдниками, малювали й натурщиків в студіях. Але найголовніше – студенти переймали секрети гуцульських майстрів. Хто не бачив тих чудесних виробів з дерева, шкіри, глини! То все made in Kosiv. До речі, колишній технікум називається тепер чи коледжем, чи інститутом.

\* \* \*

О фестиваль, ти змушуєш щеміти серце! На площу Незалежності під легеньким дощиком пішли колони гуцулів. Попереду кожної делегації таблички з вказівкою регіону. Верховина, Надвірна, Рахів, Львів, далі ще більш вражаюче: Польща, Румунія... Такої кількості гуцульського вбрання тут не бачили давно. "Забагато кептарів з "клейонки", – похмуро жартує Олег. Це мій дядько, або ж по-косівськи вуйко. Олег привчав мене до рок-музики і досі в його хаті гори ексклюзивних платівок груп "Кінг Крімсон", "Джетро Тал" і "Блек Себет". Олег зі своєю донькою Богданою готується до зимових Олімпійських ігор. Вони хочуть, щоб Україна заявила про себе як серйозна гірськолижна держава. На національних чемпіонатах вони медалі вже позбирали. А в Європі поки що занадто сильна конкуренція. До Італії та Австрії їздять на власному авто і за свої гроші. Набирають до багажника консервів, щоб зекономити на харчуванні і вперед! На перші змагання до Італії взагалі їхали як нелегали, на вантажівках, сховавши Богданку в спальному відсіку кабіни. На доброго потрапили "дальнобійника" з Чехії. Поміг. А тепер от Олімпійські ігри.

\* \* \*

На дерев'яній сцені посеред майдану з'являються трембітарі. Протяжні звуки відлунюють від схилів Міської гори, де над скалами тепер височить будова. Кажуть, буде ресторан. Колись був замок, але його обриси можна бачити лише на старовинних малюнках. А в ресторані газдуватиме "новий гуцул". Нехай зем-

ляки дарують за новий термін, але ж скрізь тепер “кока-кола” і чіпси. То ж нехай будуть і нові гуцули, які все це завозять великими оптовими партіями. Є й інші види бізнесу. Мені розповіли про долю аеродрому, звідки за 6 рублів на літаку АН-2 раніше можна було долетіти до Івано-Франківська. Тепер на аеродромі новий власник. Він придбав спортивного літака, найняв майстрів спорту – льотчиків, і тепер тут відносно дешево можна оволодіти навичками пілотування.

\* \* \*

На сцені керівники області і району. Багато теплих слів про відродження і майбутнє. Навпроти на трибуні колишні вояки УПА, які спостерігають за дійством. До речі, мій дід, коли був молодим, засновував “Пласт” на Косівщині. Він мав псевдонім Місяць, і це підтверджує старовинна знімка, подарована на пам’ять колежанці. Дід пізніше став членом компартії Західної України, а його брат служив в УПА. Обоє постраждали від сталінського режиму. Брата заслали до Казахстану, а діда хотіли спалити в хаті спецзагонівці.

Втім, це довго оповідати. Все це старе, як полонинські пісні, що у виконанні музичних колективів лунають через акустичні системи.

\* \* \*

По периметру майдану розташувались продавці гуцульських сувенірів. Торгівля триває жваво. Мер міста вчинив мудро, що закликав зі сцени купити щось на пам’ятку. Людям копійка, а гостям доказ, що приїхав зі столиці Гуцульщини. Купують не тільки американці, але й наші. Але мені повезло як нікому: Володя Петрів і його дружина Тетяна подарували мені справжню ексклюзивну рахву з черешні. Володя вже не робить такі. Він спеціалізується на булавах. Тому що добре йдуть. “Де два українці, там три гетьмани», – жартує майстер. Володя колись робив і класні електрогітари – під “фендер” або “гібсон”. Робив для себе, бо грав у рок-групі. Тепер така музика вже не культивується в місті. А ми ж таки непогано грали у Юровича “на

Смодному"! З наметового "шалману" поміж п'ятиповерхівками веселить фестивальну публіку ресторанна "банда". Найчастіше замовляють "Червону руту" і "Київляночку". Забава триває до ночі.

\* \* \*

Наступного дня людей на вулицях не меншає. Всі пройшли і через концерт, і фейерверк, і забаву з танцями. Косів живий, як ніколи. Міське керівництво хотіло б бачити таке частіше. Адже зараз ставка на туризм. Є природа, гори і чисті ліси. Влітку прогулянки гірськими вершинами, взимку гірські лижі. Можливо, це правильний вибір. Адже недаремно нерухомість в мальовничих місцинах почали потихеньку скуповувати мільйонери з Києва та інших міст. "Населенню потрібні робочі місця", – кажуть представники влади. Поки що не напрацюєшся за такі мізерні зарплати. Тому тільки й чуєш: той поїхав до Канади, та – до Італії на заробітки. Зараз вже навіть стало популярним їхати до Ірландії. Їдуть, і більшість повертається. Щоб почати будувати хату і налагодити побут.

Десь там поряд з Ірландією, у Великій Британії насолоджується життям на пенсії мій друг Девід Метью, з яким ми ділили на двох кімнату у штабі місії КФОР у Косово. Девід їздить по усьому світі місцями битв британців. Був навіть у Південній Африці. Збирався й до Криму колись. Може, ще побачимось.

Сотос продовжує військову службу на одному з грецьких островів. На Різдво я отримую від нього електронну листівку, в якій Сотос божиться, що нарешті одружується.

Француз Філіп у Парижі, де він добирається до місця служби на метро. Знімає велику квартиру. Але вона набагато менша, ніж та, що була на місці попередньої служби у провінції. А коштує більше. Зате – Париж.

Колишній відповідальний секретар газети "На страже Родіни" Еммануїл Шевчук давно в Чернівцях. Випускає комерційну газету.

Микола Савченко, який керував прес-центром ВМС, працює севастопольським кореспондентом на українські телеканали.

У Краснодарі живе Саша Кутченко, для якого футбол, спорт загалом зажди були тим самим, що для мене рок-музика. Якби я міг так само любовно писати про його футбол, як про свою музику, то книга вийшла б щонайменше в два рази товща. А якби нас з Сашою доля не звела в Львівському політехнічному, ця книга ще довго чекала б моменту виходу з друку. Тому що тоді, двадцять років тому, Саша був просто курсантом. А тепер керівник потужної мережі ріелтерських агентств Півдня Росії "Аякс".

Ми всі залишилися друзями. І не так важливо, як часто ми вважаємо за необхідне підтверджувати це. Наприклад, раз на рік надіслати різдвяне поздоровлення за кордон – теж вчинок, гідний справжньої дружби. Ми ж тут недалеко один від одного, ми всі – у старенькій Європі.

\* \* \*

Фестиваль добігає кінця. На прямий комфортний автобусний рейс до Києва на перші дні після святкувань немає квитків. Але можна їхати поїздом з Івано-Франківська. В купе вагона цього разу нестерпно жарко. Я їду додому, до Криму. Там, у Севастополі центральну набережну теж виклали новою плиткою. По ній вже прогулюються поважні німецькі туристи-пенсіонери. В дорожній сумці чудесна рахва з черешневого дерева. Карпати залишаються все далі, але туди можна повернутися.

***Албі бек!***



## **SPECIAL THANKS МОЄМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ МЕЦЕНАТУ**

*Він, як і раніше, обожнює футбол, спрагло переглядає спортивні газети і випуски теленовин. А ще з ним назавжди залишились його посмішка і шляхетний погляд, як у знаменитого британського співака Брайана Феррі. Він повсякчас був таким. Тоді, коли у Львівському військово-політичному училищі ми зранку вибігали на ранкову фіззарядку. І тепер, коли на початку трудового бізнесменського дня в його офіс заходять підлеглі з численних філій фірми "Аякс-ріелт".*

*Ми сприймали нашого товариша Олександра Кутченка як людину, запрограмовану на блискучу кар'єру в журналістиці. Саша класно писав вже в училищі, дивуючи викладачів професійно відточеними реченнями репортажів та кореспонденцій. Премудрості військової науки теж давалися йому легко. Напевно, тому що Саша прокреслив собі у житті чіткий маршрут просування до успіху. Можливо, це сталося тоді, коли він після спілкування зі своїм братом Віктором поміряв його офіцерську сорочку з погонами. І Саша полишив філфак Харківського університету, щоб почати все знову в Львівській "політусі".*

*Мені так і не довелось побувати в його містечку Барвінкове на Харківщині, де зведено пам'ятник козаку Івану Барвінку, а всі мешканці райцентру, відповідно, зветься барвінківчани. Але мені й досі здається, що я теж, ніби пожив у Барвінковому. Тому що від Саші Кутченка я почув безліч розповідей про це українське місто і про його людей. І ще я зрозумів, що мати Саші була справжньою героїнею, яка самотійно виростила чудових синів. Батька вони втратили дуже рано.*

*Після училища Саша поїхав служити за кордон. Якби він не отримав цей бонус за своє зразкове навчання, звичайно, я дуже б здивувався. Престижне розподілення Саша дійсно заробив працею. Там, за кордоном, у військовій газеті він продовжував розкривати свій журналістський хист. Але в житті все мало статись по-іншому.*

*Він залишив службу і поринув у безодню бізнесу каламутних, але багатообіцяючих, дев'яностих. Боротьба за виживання була важкою. Зі своїм братом Віктором вони навіть таксували в Краснодарі.*

*Але крок за кроком спроби закріпитися на ринку операцій з нерухомістю вивели братів у середовище провідних ріелторів.*

*Тепер їхній "Аякс-ріелт" відомий не тільки в усьому Краснодарі, але й на Півдні Росії загалом.*

*Я заїжджав до Краснодара, коли здійснював свої тисячокілометрові вояжі з місії ООН у Грузії до Криму у відпустку. Саша приймав хлібосольно. Розповідав про долі наших однокашників, багато з яких добре знають гостинність його дому. Про себе говорив мало. Лише признавався, що йому тепер завжди не вистачає вільного часу. Але я відчував, що він залишився тим самим славним і успішним товаришем, який сам вирішував, що робити і як вибудовувати свою справу. І тепер деколи везе свою посмішку і шляхетний погляд до Лондона, щоб подивитися футбольний матч "зіркової" команди.*

*Наші погляди на життя в Україні і майбутнє країни відрізняються. Але це анітрошки не заважає нашій дружбі. Це не заважає нашому щирому спілкуванню. Тому що ми були курсантами. Ми носимо в пам'яті однакові спогади, без яких все інше в нашому житті і житті ще багатьох випускників нашого училища, не мало б ніякого сенсу.*

*Як там пишуть на обкладинках рок-альбомів? Special thanks to Alexander Kutchenko. Особлива подяка Олександрю Кутченку. Російському бізнесмену українського походження. За твого сприяння ця книга й отримала право на життя. Дякую, друже!*

### **Особлива подяка ОЛЕКСАНДРУ КУТЧЕНКУ**

*Автор також дякує кожному, хто в той чи інший спосіб сприяв появі цієї книги: В'ячеславу Лободі, Данилу Кулешову, Тамарі Дерев'янчук, Елеонорі Карапиш, Роману Кухаруку, Олексію Покровському, Олександрю Шталтовному, Костянтину Хівренку, Ігорю Халявінському, Андрію Лисенку.*

*Переклади з англійської Аркадія Волондина за текстовою версією Albi Back Productions ©*

*Адреса для листів [albii@inbox.ru](mailto:albii@inbox.ru)*

## ЗМІСТ

|                        |     |
|------------------------|-----|
| ПРО ЩО ЦЕ .....        | 3   |
| ПАРТІЙНИЙ КВИТОК ..... | 6   |
| РОК-Н-РОЛ .....        | 17  |
| РЕЗОНАТОР.....         | 31  |
| ПРЕС-ЦЕНТР .....       | 41  |
| ОФІЦІРЕН.....          | 56  |
| НА МАРС!.....          | 69  |
| ШОТЛАНДІЯ.....         | 83  |
| ТЕСТ-ДРАЙВ.....        | 100 |
| РАДІОЧЕК .....         | 109 |
| ПРОПАГАНДА.....        | 123 |
| АЛБІ БЕК.....          | 139 |

Літературно-художнє видання

**Щудря Албій Леонідович**

**АЛБІ БЕК**

Роман

В авторській редакції  
Коректор О. М. Гордієнко  
Верстка В. А. Ситник

Підписано до друку 05.12.2007 р.  
Формат 60х84/16. Друк офсетний.  
Ум.друк.арк. 8,6. Наклад 1000. Зам. № 182.

Видавництво і друкарня ПП "Ліра ЛТД".  
49010, м. Дніпропетровськ, вул. Погребняка, 25/57  
Свідоцтво про внесення до Держреєстру ДК №188 від 19.09.2000